

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**DURUM VE OLAY HİKÂYELERİNDE ÖBEK- ANLAM İLİŞKİSİ
KURMA BECERİSİNİN CÜMLE BİLGİSİ ÖĞRETİM VE
ÖĞRENİMİNE KATKISI**

TUĞBA ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AĞUSTOS, 2018

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**DURUM VE OLAY HİKAYELERİNDE ÖBEK- ANLAM İLİŞKİSİ KURMA
BECERİSİNİN CÜMLE BİLGİSİ ÖĞRETİM VE ÖĞRENİMİNE KATKISI**

TUĞBA ŞAHİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 31.08.2018

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sibel TURHAN TUNA

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

AĞUSTOS, 2018

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 03/08/2018 tarih ve 250/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin (24/6) maddesine göre, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Tuğba ŞAHİN'in "Durum ve Olay Hikâyelerinde Öbek-Anlam İlişkisi Kurma Becerisinin Cümle Bilgisi Öğretim ve Öğrenimine Katkısı" başlıklı tezini incelemiş ve aday 31/08/2018 tarihinde saat 11.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Tez Danışmanı

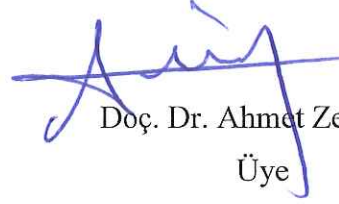
Doç. Dr. Sibel TURHAN TUNA

Üye

Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “Durum ve Olay Hikayelerinde Öbek-Anlam İlişkisi Kurma Becerisinin Cümle Bilgisi Öğretim ve Öğrenimine Katkısı” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 31 / 08 / 2018

TUĞBA ŞAHİN

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

DURUM VE OLAY HİKAYELERİNDE ÖBEK- ANLAM İLİŞKİSİ KURMA BECERİSİNİN CÜMLE BİLGİSİ ÖĞRETİM VE ÖĞRENİMİNE KATKISI

TUĞBA ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Ağustos 2018, 107 sayfa

Türkçe öğretimi; anlama ve anlatmaya dayalı olan dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini kazandırmaya yönelik etkinlikler bileşkesidir. Bu becerileri kazandırabilmek için, üst seviyede dil hakimiyetinin de kazandırılması gerekir. Bu nedenle geleneksel uygulama ve yöntemlerle yapılan terime dayalı dil bilgisi öğretimi yerine, temel beceri alanlarıyla ilişkilendirilmiş anlama dayalı bir dil bilgisi öğretimi yerinde olur. Böylece anlamdan terime doğru yapılan bir dil bilgisi öğretimiyle, hem cümlenin anlam boyutu algılanmış ve kavranmış hem de anlam boyutu içinde yer alan birimlerin terim adları öğrenilmiş olur. Türkçe dil bilgisinin ağırlıklı konusu olan cümle bilgisinin, anlamdan terime doğru bir yaklaşımla işlenmesi, temel dil becerilerinin üst seviyede kazandırılmasını sağlamakla birlikte anlam-terim ilişkilendirmesini ve bağdaştırmasını da mümkün kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Ömer Seyfettin'in olay hikayeleri (And, Binecek Şey, Falaka) ve Memduh Şevket Esendal'ın durum hikayelerini (Ana-Baba, İhtiyar Çilingir, Mendil Altında) söz dizimi bakımından anlam ve terim odaklı inceleyip nitelik ve nicelik yönünden karşılaştırarak, öbek-anlam ilişkisi kurma becerisinin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimine katkısını belirlemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmada veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Bunun için olay ve durum hikayelerinde yer alan toplam 1063 cümle, önce anlamları göz önüne alınarak öbeklere ayrılmış ve her öbeğin anlam adı tespit edilmiş; daha sonra oluşturulmuş olan anlam adı tablosundan, cümlede tespit edilmiş olan öbeklerin , anlam adlarına karşılık gelen terim adları bulunmuştur. Böylelikle, öbeklerin anlam adları ve terim adlarının aynı anda öğrenilmesinin mümkün olabileceğine dikkat çekilmiştir. Buna ek olarak çalışmanın tartışma, sonuç ve öneriler bölümlerinde, dil bilgisinin öğrenilmesi en zor konularından olan cümlenin öğeleri konusunun, öbek-anlam ilişkisinden yola çıkılarak işlenmesinin, öğrencilerin dil becerilerinin üst seviyede gelişmesine, kendi iç dünyalarına, çevrelerine ve dünyaya bakış açılarına olumlu katkılar sağlayacağı hususlarındaki görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın ekler bölümünde, elde edilen söz dizimsel bulgularla hazırlanmış etkinlik önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Söz dizimi, dil bilgisi öğretimi, olay ve durum hikayeleri, öbek-anlam ilişkisi.

ABSTRACT

CONTRIBUTION OF THE SKILL OF ESTABLISHING PHRASE-MEANING RELATIONSHIP TO SENTENCE KNOWLEDGE TEACHING AND LEARNING IN STATE AND EVENT STORIES

TUĞBA ŞAHİN

Master's Thesis, Department of Turkish Teaching

Thesis advisor: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

August 2018, 107 pages

Turkish teaching is the combination of activities directed to inculcation of listening, speaking, reading and writing skills to nurture understanding and expression. In order to impart these skills, it is necessary first to make learners acquire high level of language mastery. Thus, term-based grammar teaching conducted through traditional applications and methods had better be replaced by meaning-based grammar teaching associated with the basic skill areas. In this way, through a grammar teaching proceeding from meaning to term, both the meaning dimension can be perceived and understood, and the term names of the units involved in the meaning dimension are learned. Syntax is one of the important subjects of Turkish grammar and when it is taught with an approach progressing from meaning to term, it will be possible to inculcate basic language skills to a higher level and to establish meaning-term connection and to associate them with each other. The purpose of the current study is to analyze the event stories of Ömer Seyfettin (And, Binecek Şey, Falaka) and the state stories of Memduh Şevket Esendal (Ana-Baba, İhtiyar Çilingir, Mendil Altında) in terms of syntax focused on meaning and term, to compare in terms of quality and quantity and to determine their contribution to the skill of establishing phrase-meaning relationship and to the sentence knowledge teaching and learning. The current study employed the case study method, one of the qualitative research methods. The data of the study were collected through the document analysis technique. In this regard, a total of 1063 sentences in the event and state stories were first divided into phrases considering their meanings and then the meaning name of each phrase was determined; after that, in the meaning name table constructed, the term names corresponding to the meaning names of the phrases detected in the sentences were found. In this way, it is emphasized that meaning names and term names can be simultaneously taught. In addition to this, in the discussion, results and suggestions sections of the study, opinions about the positive contributions of the teaching of the elements of a sentence, which is one of the most difficult subjects of Turkish grammar, to the higher level development of the students' language skills and to their perceptions of their inner worlds, environments and the world are discussed. Moreover, in the appendices section of the study, suggestions for activities

developed on the basis of the syntactic findings obtained in the current study were made.

Key Words: Syntax, grammar teaching, event and state stories, phrase-meaning relationship.

ÖN SÖZ

Türkçe öğretimi beceri kazandırmaya yönelik etkinlikler bileşkesidir. Türkçe öğretiminin temel amacı; dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini edinmiş, düşünen, duyarlı okur yetiştirmek olmalıdır. Çağdaş toplumun oluşturulmasında Türkçe öğretiminin sorumluluğu büyüktür.

Dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin Türkçenin özelliklerini kavramaları, gücünü sezmeleri, dil bilinci ve duyarlılığı kazanmalarını sağlaması bakımından önemle üzerinde durulması ve önemsenmesi gereken bir konudur. Dil bilgisi öğretiminin geleneksel yapıya dayalı olarak yalnızca kural öğrenmekten ve kuralların ne anlama geldiğini kavramaktan öte işlev ve kullanım boyutuna ilişkin de bir öğrenme olduğunu benimsemek gerekir. Bu bakımdan ele alındığında dil bilgisi öğreniminin, yalnızca bir bilgi edinimi olmadığı, bir beceri kazanımı olduğu görülebilir. Dil bilgisi becerisinin kazandırılması için önerilen anlam, yapı ve işlev ilişkisi kurularak öğrenilenlerin hayatla ilişkilendirilmesine olanak sağlayan bir dil bilgisi öğretimi anlayışının benimsenmesidir. Öğrencilerin anlamakta en çok zorlandıkları ve bu nedenle olumsuz tutum geliştirdikleri dil bilgisi konularının başında cümlenin öğeleri gelmektedir. Bu konunun öbek-anlam ilişkisi doğrultusunda işlenmesi, öğrencilerin dilin zenginliklerini keşfederek öğrendiklerin, hayatlarıyla ilişkilendirmelerini sağlayacaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak öğrenilenlerin günlük hayatta uygulanması ve kullanılması ise kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi de beraberinde getirecektir.

Bu çalışmanın amacı, Ömer Seyfettin'in olay hikayeleri (And, Binecek Şey, Falaka) ve Memduh Şevket Esenal'ın durum hikayelerini (Ana-Baba, İhtiyar Çilingir, Mendil Altında) söz dizimi bakımından anlam ve terim odaklı inceleyip nitelik ve nicelik yönünden karşılaştırarak, öbek-anlam ilişkisi kurma becerisinin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimine katkısını belirlemektir. Giriş bölümünde, problem durumu belirlenmiş; dil bilgisi öğretimiyle ilgili alan yazında, cümlenin öğeleri ile ilgili anlamı ön plana çıkaran birkaç çalışma dışında pek çalışma olmadığına değinilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın alanda yapılmış diğer çalışmalardan farklılık gösterdiğine ve önemine değinilmiştir. Buna dayalı olarak araştırmanın amacına, sınırlılıklarına, sayıltılarına ve araştırmada geçen temel kavramlara yönelik tanımlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, olay ve durum hikayeleri, dil bilgisi öğretimi ve öbek- anlam ilişkisi ile ilgili yapılan araştırmalardan yola çıkarak araştırmanın kuram kısmı oluşturulmaya çalışılmıştır. Öbek-anlam başlığı kapsamında, anlamdan terime cümle çözümleme sürecine yer verilmiştir. Buna ek olarak, bu bölümde araştırmanın kuram kısmını oluşturan konulara yönelik ilgili alanyazında yapılan araştırmalara da yer verilmiştir.

Yöntem bölümünde, araştırmanın modeli açıklanmış; evren örneklem açıklanmış ve veri toplama araçları tanıtılmış; verilerin analizi ayrıntılı olarak ele alınarak, toplanan nicel ve nitel verilerin çözümlenmesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Bulgular bölümünde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Sonuç, tartışma ve öneriler bölümünde ise bulgulardan elde edilen sonuçlar sunulmuş ve ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlara bağlı olarak getirilen öneriler de bu bölümde sunulmuştur. Bu bölümün sonunda araştırmada yararlanılan eserlerin kaynakçasına yer verilmiş ve araştırma sürecine yönelik olarak hikaye metinleri, cümle çözümlenmeleri, öbek-anlam ilişkiyle ilgili bulgularla hazırlanmış etkinlik örnekleri ekler kısmında sunulmuştur.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca bana emeği geçen tüm Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Özellikle de Lisans ve Yüksek lisans eğitimim süresince bana yol gösteren, bilimsel önerilerini ve güler yüzünü esirgemeyen,

olumlu yaklaşımları ve değerli görüşleriyle beni destekleyen değerli danışmanım Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN'a gönülden teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmam boyunca bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, değerli zamanını, yakın ilgisini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Didem ÇETİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle bana destek olan Arş. Gör. Dr. Perihan Gülce ÖZKAYA'ya, Arş. Gör. Zeynep Ezgi UYSAL'a ve Arş Gör. Gülan ÖZŞAVLI'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmam boyunca fikirleriyle bana destek olan, çalışma disiplini ve öğreticiliğini her zaman örnek aldığım, Türkçe öğretmenim Mustafa Ali VAROL'a çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans öğrenimim süresince her zaman yanımdan olan, başaracağıma benden çok inanan canım babam Muhammet ŞAHİN'e, canım annem Emine ŞAHİN'e, canım abim Onur ŞAHİN'e ve canım kardeşim Ezgi ŞAHİN'e en derin sevgi ve saygılarımı sunarım.

Tuğba ŞAHİN

Temmuz 2018

Muğla

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
EKLER DİZİNİ	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Hikâye.....	7
2.1.1. Hikâye Türleri.....	8
2.2. Dil Bilgisi Öğretimi	12
2.2.1. Dil Bilgisi Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	14
2.2.2. Türkçe Öğretim Programlarında Dil Bilgisi Öğretimine Genel Bir Bakış.....	15
2.3. Öbek-Anlam İlişkisi.....	17
2.3.1. Anlam Temelli Cümle Çözümleme Süreci.....	19
2.4. İlgili Araştırmalar	29

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)	31
3.2. Evren ve Örneklem	31
3.3. Verilerin Toplanması	32
3.4. Verilerin Analizi (Çözümlemesi).....	32

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Olay Hikayelerinde Yer Alan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dil Bilgisi Terimleri Nelerdir? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	36
4.1.1. Olay Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine İlişkin Bulgular	36
4.1.2. Olay Hikayelerinde Yer Alan Anlamlı Birimlere İlişkin Bulgular.....	37
4.1.3. Olay Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular	39
4.2. Durum Hikâyelerinde Yer Alan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dil bilgisi Terimleri Nelerdir? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	49
4.2.1. Durum Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine Yönelik Bulgular	50
4.2.2. Durum Hikayelerinde Yer Alan Anlamlı Birimlere İlişkin Bulgular	50
4.2.3. Durum Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular	52
4.3. Durum ve Olay Hikayelerinde Bulunan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dil Bilgisi Terimleri Bakımından Ne Gibi Farklılıklar Vardır? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	56
4.3.1. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine İlişkin Bulgular.....	56
4.3.2. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Anlamlı Birimlere İlişkin Bulgular	57
4.3.3. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular.....	60

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma.....	70
5.2. Sonuçlar.....	71
5.3.Öneriler.....	74
KAYNAKÇA.....	76

EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	111

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.2.1.1 Cümleyi Meydana Getiren Birimlerin Terim ve Anlam İsimleri	20
Tablo 3.4.1 Durum ve Olay Hikayelerinde İncelenen Metinlerdeki Söz Dizimini Oluşturan Birimlerin Terim ve Anlam İsimleri	32
Tablo 4.1.1.1 Ömer Seyfettin'in Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri	37
Tablo 4.1.2.1 Ömer Seyfettin Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Anlamlı Birimler	38
Tablo 4.1.3.1 Ömer Seyfettin'in Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları	39
Tablo 4.2.1.1 Memduh Şevket Esendal 'ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri	50
Tablo 4.2.2.1 Memduh Şevket Esendal 'ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Anlamlı Birimler	51
Tablo 4.2.3.1 Memduh Şevket Esendal 'ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları.....	52
Tablo 4.3.1.1 Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri.....	57
Tablo 4.3.2.1 Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Anlamlı Birimler	58
Tablo 4.3.3.1 Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları	60

KISALTMALAR DİZİNİ

TDK: Türk Dil Kurumu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Ö: Özne

Y: Yüklem

N: Nesne

YT: Yer Tamlayıcısı

ZT: Zarf Tümleci

EKLER DİZİNİ

Ek-1. Araştırma Kapsamında İncelenen Hikayeler	82
Ek-2. Etkinlik Örnekleri	106

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın gerekçesinin anlatıldığı “problem durumu”, “araştırmanın önemi”, “araştırmanın amacı”, “araştırmanın sayıltıları”, “araştırmanın sınırlılıkları” ve “tanımlar” sunulmuştur.

1.1.Problem Durumu

İnsanlar arasındaki en önemli anlaşma vasıtası ve karmaşık bir sisteme sahip olan dili farklı yönleriyle inceleyen bilim dalı olan “dilbilimi” ile ilgili bilimsel çalışmalar 20. yüzyılın ilk yıllarında başlar (Kılıç, 2002). 20. yüzyıldan beri bilim adamları, farklı tanımlarla dilin niteliklerini açıklamaya çalışmışlar; tüm araştırmacılar, onun düşünce aracı oluşu, düşüncenin aktarılmasını sağlayan bir dizge, sistem oluşu üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Dil üzerine yapılan tüm çalışmalarda, dilin bir iletişim vasıtası olarak insanın en belirgin, ayırt edici özelliklerinden olduğu sık sık dile getirilmiştir. Dilin oluşumu, mantıksal yapısı, sözcüklerin sıralanışı vb. hep merak konusu olmuştur. Cümlelerin biçimsel yapılarının çözümlenmesi ile bu konulara açıklık getirilmiş ve birtakım kurallar belirlenmiştir (Üstünova, 1998). Fakat bu çalışmalar yapılırken dilin işlevsel yanı yani anlam bileşeni ihmal edilmiştir. Bu alanda çalışanların büyük kısmı ya anlamı erişilmez ve dokunulmaz olarak görmüşler ya da biçimden yola çıkıldığında anlama ulaşılacağını varsaymış olmalı ki, anlama yönelik olarak doğrudan bir çalışma yapmamışlardır (Kılıç, 2002). Son yıllarda yapılan çalışmalarda, dilin işlevsel yanı yani anlamı ön plana çıkarılmış, cümlelerin biçimsel yapılarına ek olarak derindeki yapılarının

yani anlamın da göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Dil esas itibarıyla bir iletişim vasıtası olduğundan, sağlıklı ve doğru bir iletişim kurabilmek için cümlelerin derindeki mantık yapılarını da çözümlenmemiz gerekir.

Cümle analizi açısından cümlelerin derin yapı ve yüzey yapı olmak üzere iki yapıdan oluştuğu kabul görmektedir. Dilbilimsel açıdan bakıldığında derin yapı, bir cümlenin soyut olarak anlam bilimsel temelini ifade etmektedir. Bu yapı, cümlenin biçiminden ziyade, görünmeyen ancak algılanabilen seviyesidir. Bu sayede, biçimsel olarak aynı yapıda olan cümlelerin derinlerinde yatan farklı anlamlarını keşfederiz. Diğer yandan yüzey yapı ise, derin yapıda yer alan bu anlamlar açıklanmış şeklidir. Dolayısıyla aynı derin yapıdan çok farklı yüzey yapılar türeyebilir (Demirci, 2010; Onan, 2015).

Yüzey yapı, tüm dilleri birbirinden ayıran özelliklerin başında gelmektedir. Her dil evrensel niteliklere sahip olan derin yapıyı, kendilerine özgü kimi kurallar doğrultusunda yüzey yapıya dönüştürür. Dillerdeki söz dizimleri birbirinden farklıdır. Dille ilgili yapılan çalışmalarda her dil kendine has kurallar ortaya koymuştur (Onan, 2015). Türkçede dil bilgisi alanında, Türkçe söz dizimini konu alan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Türkiye Türkçesi söz dizimi ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar şu şekilde sıralanabilir: Deny'nin (1941) "Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)" adlı eserinin "Kelime Öbekleri" kısmında "Cümle Öbekleri"ne yer verilmiştir; bu, ilk çalışmalardan biri olması bakımından önemlidir. Emre'nin (1945) "Türk Dil bilgisi" adlı eserinin üçüncü bölümü "Söz Dizimi Bakımından Kelimeler"dir. Bilgegil (1984), "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinin birinci bölümünde söz dizimine yer verir. Söz dizimine yer veren Ediskun'un (1999) "Türk Dilbilgisi" ve Gencan'ın (2001) "Dil bilgisi" adlı eserleri de bu alandaki çalışmalardandır. Ergin (2002), "Türk Dil Bilgisi" adlı eserinin son bölümünü "Kelime Grupları ve Cümleler" e ayırmıştır. Banguoğlu'nun (2007) "Türkçenin Grameri" adlı eserinin son bölümü "Söz Dizimi" ne ayrılmıştır. Doğrudan söz dizimi üzerine çalışan Hatiboğlu'nun (1972) "Türkçenin Söz Dizimi", Dizdaroğlu'nun (1976) "Tümce Bilgisi" ve Karahan'ın (2008) "Türkçede Söz Dizimi" Delice'nin (2003) "Türkçe Söz dizimi" adlı eserleri bu alanda yapılan çalışmalardandır. Bu çalışmalarda öğeleri bulmaya yönelik bazı sorularla özne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, nesne, yüklem gibi yüzey yapıya dayalı konunun sadece biçimini anlamaya yönelik adlandırmalar yapılmıştır. Buna karşılık derin yapıya yani anlamı göz önüne alarak yapılan adlandırmalar konunun özünü anlamayı kolaylaştırır (Demirci, 2010). Bugüne kadar devam eden çoğu dil bilgisi çalışmasında

yüzey yapıyı esas alarak yapılan isimlendirmeler adın temsil ettiği kapsam alanını daraltmaktadır. Örneğin;

“Ev annem tarafından temizlendi.” Cümlesini biçimsel olarak ele aldığımızda, ev özne, annem tarafından ise zarf tümleci olur. Fakat mantık olarak düşündüğümüzde ise ev edilgendir, temizlenmek fiilinden etkilenmiş bir nesnedir. Diğer yandan annem tarafından kelime grubu zarfmış gibi dursa da işi yapan özneyi, yani etkileyeni gösterir. Buna göre, yüzey yapıda yani biçimsel olarak özne gibi görünen öge, derin yapıda yani anlamsal olarak nesnedir. Bu nedenle cümleyi üç farklı biçimde ögelerine ayırabiliriz.

1.Ev /annem tarafından /temizlendi.

Özne/Zarf Tümleci/Yüklem

2.Ev /annem tarafından /temizlendi.

Etkileyen varlık /Etkilenen varlık /kalp

3.Annem/ evi /temizledi.

Özne/Nesne/Yüklem

3.Annem/ evi /temizledi.

Etkileyen varlık /etkilenen varlık /kalp

Geleneksel yöntemlerle yapılan cümle çözümlerinde cümlede birtakım kalıp sorulara uygun olarak verilen cevaplara göre cümle ögelerine ayrılır. Sorulara uygun cevap yoksa derin yapıda öge yoktur diyemeyiz. Dilsel yapılarda tüm ögelerin açık bir şekilde verilmesi beklenmemelidir. Söz dizimsel yapıların görünmeyen sessiz kalan boş/örtülü/sıfır bileşenleri de vardır (Radford 1998, akt. Demirci, 2010).

Ülkemizde söz dizimi ile ilgili çalışmalar sadece biçimi esas alarak yapılmakta, derin anlamları bulduracak bir yöntem izlenmemektedir (Coşkun, Özkaya, Erdemir, 2016). Bu nedenle de öğrenciler ilkokuldan üniversite sıralarına kadar dil bilgisi eğitimi almalarına rağmen bu alanda başarılı olamamakta bu da öğrencilerin Türkçe dersine karşı olumsuz tutumlar geliştirmesine yol açmaktadır (Güven, 2013; Özkaya, 2017). Özkaya (2017), birtakım kurallar ve kalıp sorularla öğrencilere bir bilgi yığını olarak gösterilen dil bilgisi öğretimi yerine, somuttan soyuta doğru bir yöntem izleyerek günlük hayatlarıyla ve kendi iç dünyalarıyla ilişkilendirip anlam kuracakları bir dil bilgisi öğretimi verilmesi

gerektiğini belirtmektedir. Bunun için de anlamı esas alan bu tür çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Söz dizimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde büyük çoğunluğunun edebi metinlerden alındığı görülmektedir. Edebi metinler dilin yapısının ve özelliklerinin en iyi şekilde yansıtıldığı malzemelerdir. Bu gerçekten yola çıkarak, dilin özelliklerini bütün yönleriyle ortaya koyabilmek için edebi metinlerden faydalanılmalıdır. Günümüz Türkçesinin özelliklerini tespit etmek için bu yolu izlemek yerinde olacaktır.

Durum ve olay hikayelerinde yer alan metinlerin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimine katkısını ele alan bir çalışmanın olmaması araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır. Araştırmanın problemini ise, öbek-anlam ilişkisi kurma becerisinin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimindeki yeri ve katkısı oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Dil bilgisi öğretiminin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için günümüze kadar birçok yöntem ve teknik geliştirilmiştir. Ancak öğretimde hangi yöntem ve teknik kullanılırsa kullanılsın, soyut dil bilgisi konuları anlatımının örnek cümlelerden bağımsız olacağı düşünülemez. Kullanılacak örnek cümlelerin sınırlı sayıda ve kalıplaşmış örnekler olmaması gerekir. Bu açıdan bakıldığında edebi eserler, dil bilgisi konularının anlatımında kullanılacak zengin örnekler içerir (Külah, 2014). Edebi Metinleri yalnızca biçimsel olarak incelemek, metinlerin sahip olduğu cümle yapılarıyla ilgili net sonuçlar vermemekle birlikte mukayese etme imkânı da sunmamaktadır. Bundan dolayı, metinlerdeki kelime ve kelime gruplarını sahip oldukları anlama göre analiz etme ihtiyacı doğmaktadır (Coşkun, Özkaya, Erdemir, 2016; Özkaya ve Coşkun, 2017).

Dil bilgisinin tüm alanlarında olduğu gibi cümlenin öğelerinde de karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de cümlenin anlam bileşeninin yok sayılmasıdır. Dil bilgisi derslerinin yalnızca biçime dayalı olarak işlenmesi, anlamın yok sayılması, öğrencilere temel becerileri kazandırmada oldukça yetersiz kalmaktadır. Yapılması gereken ise, yapılandırıcı yaklaşımı temel alan öğrencinin bilgiyi zihninde anlamlandırmasını ve günlük hayatta kullanmasını sağlayan bir eğitim anlayışıdır. Bu ise yalnızca anlamın ön plana çıkarıldığı bir eğitim öğretimle sağlanabilir (Coşkun, Uysal, Özkaya, 2017). Bu da cümle

bilgisi öğreniminde öbek-anlam ilişkisi kurmanın önemini ve gerekliliğini göstermektedir.

İlgili alan yazında, durum ve olay hikâyelerinde yer alan metinlerin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimine katkısını ele alan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu araştırma, cümle bilgisi öğretim ve öğreniminde, durum ve olay hikâyelerinde yer alan metinlerden yararlanılması bakımından, alanda yapılmış diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın Türkçe ders kitabı metin seçimlerine ve alanda görev yapan Türkçe öğretmenlerine yol göstereceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Türk edebiyatının önemli yazarlarından Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey", "And", "Falaka" adlı olay hikâyeleriyle, Memduh Şevket Esendal'ın "İhtiyar Çilingir", "Mendil Altında", "Ana Baba" adlı durum hikâyelerinin, Türkçe söz diziminde "cümlelerin öğeleri" ile ilgili özellikler anlam ve biçim dikkate alınmak suretiyle incelenerek; elde edilen verilerden hareketle bu hikâyelerden yararlanılarak öbek-anlam ilişkisi kurma becerisinin cümle bilgisi öğretim ve öğrenimine katkısını araştırmaktır. Alt amaçları:

1. Olay hikâyelerinde yer alan cümlelerdeki anlamlı birimler ve dil bilgisi terimleri nelerdir?
2. Durum hikâyelerinde yer alan cümlelerdeki anlamlı birimler ve dil bilgisi terimleri nelerdir?
3. Durum ve Olay hikâyelerinde yer alan cümlelerde, anlamlı birimler ve dil bilgisi terimleri bakımından ne gibi farklılıklar vardır?

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Örnekleme yer alan Ömer Seyfettin'in seçilen olay hikâyelerinin (Binecek Şey, And, Falaka) ve Memduh Şevket Esendal'ın seçilen durum hikâyelerinin (İhtiyar Çilingir, Mendil Altında, Ana Baba) örnekleme temsil edebilir özelliklere sahip oldukları varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu çalışma, Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey (215 cümle)", "And (275 cümle)", "Falaka (283 cümle)" isimli olay yazıları ile Memduh Şevket Esendal'ın "İhtiyar Çilingir (68 cümle)", "Mendil Altında (67 cümle)", "Ana Baba (160 cümle)" isimli durum yazılarında yer alan toplam 1061 cümleyle sınırlıdır.
2. Çalışmada ele alınan söz dizimsel veriler "cümlelerin ögeleri" ve "öbek-anlam" ilişkileri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Cümle: Bir düşünceyi, duyguyu, durumu, olayı yargı bildirerek anlatan kelime grupları bütünüdür (Karahan, 2008).

Öbek: Cümleyi anlam ve yapı bakımından tamamlayan parçalardır.

Anlam: Herhangi bir dil birimi duyduğumuzda veya gördüğümüzde zihnimizde oluşan tasarımlardır (Vardar 1998).

Öğretim: Belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi (TDK, 2005, s.1533).

Öğrenim: "Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil." (TDK, 2005, s.1532).

Hikâye: "Bir olayın yazılı veya sözlü olarak anlatılması." (TDK, 2005, s.891)

Olay Hikâyesi: Temel bir çatışmaya dayandırılan ve merkezi bir kahramanın etrafında gelişen olayların anlatıldığı hikayelerdir (Gümüş, 2008).

Durum Hikâyesi Okuyucuya hayata dair belli bir an, belli bir kesit sunan hikayelerdir (Şakar, 2018).

Dil Bilgisi: Bir dili ses, biçim ve cümle yapısı açısından inceleyerek kurallarını tespit eden bilim dalıdır (Dolunay, 2010).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuram kısmını oluşturan “hikâye”, “dil bilgisi öğretimi”, “öbek-anlam ilişkisi”, “ilgili araştırmalar” başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Hikâye

Belirli zaman ve yerde birkaç kişi arasında geçen, yaşanmış ya da yaşanması olası olayları, durumları, duygulu ve heyecanlı bir biçimde anlatan gözleme ve tasarlama dayanan kısa yazılardır (Geçgel, 2003; Kaya, 2006; Parlakyıldız, 1999).

Hikâyede genellikle tek bir olay üzerinde durulur. Ancak içinde hiçbir olay yer almayan hikâyeler de bulunmaktadır. Hikâyelerde anlatılan kişilerin, hayatlarının belli ve kısa bir anı işlenir, kişiler çoğu zaman bir yönleriyle betimlenir (Macit ve Soldan, 2005; Nuhoğlu ve Gökkaya, 2006).

Hikâye, günlük hayatta yaşanan veya yaşanması muhtemel olayları bir ölçü ile anlatan, hayalde canlandırılan bazı ilgi uyandıran olayları anlatarak okuyucuda heyecan veya estetik zevk uyandıran kısa yazı türüdür. Kısa olduğu nedeniyle çabuk okunan ve tercih edilen bir türdür. Daha çok hareketten hoşlanan insanlara yöneliktir. Hikâyenin ana malzemesi insandır. İnsani her şey hikâyenin konusu olabilir. Hikâyede sınırlı sayıda kişinin başından geçen olaylar anlatılır öyle ki bir tek insan bile hikâyenin varlığı için yeterlidir. Derin ruh çözümlemelerine yer verilmez. Hayattın içindeki kısa bir kesit yoğunlaştırılır. Batılı bir yazarın dediği gibi “hikâye hafif olmalıdır ama kuş gibi değil tüy gibi” ... Hikâyelerin çoğu birkaç sayfa uzunluğundadır (Macit ve Soldan, 2005; Nuhoğlu ve Gökkaya, 2006).

Hikâye zihinsel gelişim, dil edinimi, okuma ve yazmayla ortak birçok becerinin gelişiminde kritik rol oynar. Nelson'un yaptığı bir çalışmada zihinsel ve eleştirel düşünme becerisinin olay bilgisine dayandığı ifade edilmiştir. Bilgilendirici metinlerle mukayese edildiğinde, hikâyenin daha zengin bir bilgi dünyasına sahip olduğuna dair sonuçlar ortaya çıkar. Hikâyenin kavramsal kuruluşu deneyimlere ve olay sıralarına dayanmaktadır. Bundan dolayı anlam kurmak için bilgi dünyasında zengin bir kaynak vardır. Buna karşın bilgilendirici metinler ise okuyuculara yeni bilgiler vermek amacıyla yazılır (Tayşi, 2007 akt. Palavuzlar 2009).

Hikâye, her yaş grubundaki insan için önem arz eder. Ancak çocuk için hikâyenin ayrı bir yeri vardır. Dolayısıyla, çocukları hikâye yoluyla eğitmek, onlara istendik davranışları kazandırmada en etkili yöntemdir. Bundan dolayı hikâyeyi, çocuğun eğitiminin her basamağında olması gereken bir öge olarak görüp, eğitim programlarımızı buna göre düzenlememiz gerekmektedir (Aytaş, 2006).

2.1.2. Hikâye Türleri

Hikâyede hâkim olan iki temel anlatım tarzı vardır. Biri Fransız romancı ve hikayeci olan Guy de Maupassant 'la somutlaşan olay hikayesi bir diğeri de Rus yazar Anton Pavloviç Çehov ile görünürlük kazanan durum hikâyesidir (Şakar, 2018).

2.1.2.1. Olay (Maupassant) hikâyesi

Temel bir çatışmaya dayandırılan ve bir merkezi kahramanın etrafında gelişen olayların anlatıldığı hikayelerdir. Bu hikayelerin en önemli örneklerini Maupassant vermiştir. Bu nedenle "**Maupassant tarzı hikâye**" olarak da anılır (Korkmaz ve diğeri, 2014).

Olay hikayelerindeki ortak özelliklerden birincisi, olayın ön planda olmasıdır. Yapıdaki tema, şahıs kadrosu, mekân ve zaman gibi diğeri unsurlar, olayın okuyucuya en iyi şekilde sunulmasına hizmet etmektedirler. Olay zamanında değişikliklere sebep olan geriye dönüş teknikleri, şahıs kadrosunu oluşturan karakter ve tiplerin kişilik özelliklerini, onları geçmişlerinden yola çıkarak tanıtırken kullanılmaktadır. Bu hikayelerde olay, çoğu zaman kronolojik bir sıraya göre, hâkim bakış açısıyla (yazar-anlatıcı) anlatılır. Bir merkezi kahramanın etrafında gelişen olayların, kronolojik bir sıraya göre dikkatlere sunulduğunda, hikâye kahramanlarının, sosyal ve ekonomik durumlarının anlatımına da

önem verilir (Düysebayeva, 2000). Bunlara ek olarak Maupassant tarzı hikâyenin özelliklerini aşağıdaki gibi maddeler halinde göstermek mümkündür:

1. Hikayedeki olay örgüsünün, belli bir başlangıç, düğüme doğru ilerleyen bir gelişme ve düğümün çözümüne yer verilen bir sonuç bölümüne sahip olması;
2. Yapıdaki bütün unsurların, olayın dikkatlere sunulmasına hizmet etmesi, hikâyenin olayın üzerine kurulması;
3. Hikayedeki olayların baş kahraman etrafında yoğunlaşması;
4. Olayın genellikle beklenmedik, şaşırtıcı bir sonla bitmesi;
5. Hikâyenin güçlü bir sosyal temaya sahip olması;
6. Şahıs kadrosunun özenle seçilmiş karakter ve tiplerden oluşması;
7. Hikayelerde genel olarak orta tabakayı temsil eden kahramanlara yer verilmesi;
8. Hikâyede mekân-insan ilişkisinin güçlü olması (Çetişli,1989).

Olay hikayelerindeki anlatım sırayla şu şekildedir:

- **Giriş:** Hikâyenin ön koşullarının yer aldığı bölümdür. Olay hikayelerinin giriş bölümleri, hikâyede yer alan temel kişilerin ve olayların sunulduğu en önemli bölümü oluşturur. Girişler, çoğu zaman okuyucunun iyi anlamasını sağlamak için karşılıklı konuşmalar şeklinde sunulur. Hikâyeci yakın bir arkadaşıyla konuşuyormuş gibi samimidir. Anlatılacak olan hikâyeye hazırlık aşaması olan giriş bölümünde hikayeci fazla zaman kaybetmez. Kişiler ve olayın geçtiği yerin sunumuyla hikâye başlatılır. İlk paragraf anlatılacak hikâyenin kısa bir özetini içerir. Olay hikayesinin bizdeki en önemli temsilcilerinden olan Ömer Seyfettin'in hikayesinden bir giriş örneği alıntılayalım: “Her sabah Çarşı Camiinin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi cıvıldayarak geçerdik. Mektep biraz daha ileride, alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasında idi. Bir kattı, etrafında yükselen büyük kestane ağaçlarının birine karışmış koyu gölgeleri, bütün çatısını kaplardı. Biz daha avlunun kapısından girmeden Hoca efendinin bulunup bulunmadığını, şöyle bir bakar anlardık.” (Seyfettin, 2010, s.37)
- **Tartışma:** Hikâye kişilerinin karşılaştığı, bir tür tartışma ortamının oluşturulduğu bölümdür. Maupassant tarzı hikayelerde olaylar anlatılırken ikili bir seyir izlenir; önce bir tartışma ortamı yaratılır, sonra okuyucunun onayını alma denenir. Bu bölüm hikâyenin farklı bölümleri arasındaki geçişi sağlar ve hikayeciye özel arzu

ve isteklerini sunma fırsatı verir. Bu bölüm adeta bir metin oyunudur. Metinde rol alan kişiler en uygun ışıklandırma ve ses düzeni altında kurgulanan hikâyeyi sergilerler. Her yeni hikâye bir öncekinin geçerliliğini sağlamaya yöneliktir, başka bir deyişle aynı oyun tekrar edilir. Burada yazar sözlerini onaylama işini okuyucuya devretmiştir ve bu hikâyenin sonuna kadar ısrarla sürdürülür. Onaylama bekleyen göstergelerden her biri hikâyenin iç yapısına sağlamlık ve tutarlılık kazandırır. Oluşturulan bu tartışma ortamında okuyucunun metin içine çekilme işlemi tamamlanmıştır; tıpkı çizdiği resimde bazı yerleri kasıtlı olarak eksik bırakan ressamın yaptığı gibi, bu metin oyununda da kimi yerler okuyucunun hayal gücüne bırakılmıştır. Bu durum bir tür soru-yanıt bölümü şeklindedir. Hikâye kahramanı ya da onun yaşadıklarına tanık olan kişiler mantıklı açıklamalar yapabilmek için sorular sorar ve bu sorulara kendi düşünce anlayışına uygun düşecek yanıtlar verir. Kısaca ifade edecek olursak bu bölümde sorun ortaya konulur ve soruna çözüm yolu önerme hikâye sonuna ertelenir. Bu yöntemle hikâyenin içine ister istemez giren okur bu oyunu devam ettirecektir. Okuyucu tam tartışma ortamı bitti derken, kendini yeni bir tartışma ortamının içinde bulacaktır.

- **Zirve:** Gerilim ve çatışmanın zirveye ulaştığı bölümdür. Bu bölümde hikâye kahramanı yapmayı düşündüğü suçu veya iyiliği gerçekleştirir ve görevini tamamlar. Bu bölümde, giriş bölümünden itibaren sergilenen gizemin maskesi indirilir ve okuyucunun bilgisine sunulur (Kızılcım, 2008).
- **Çözüm:** Hikâyenin sonuç bölümüdür. Bu bölümde hikayeci, bileşenlerini büyük bir özenle kurguladığı kendine özgü birimleri sonuca bağlar. Bu sonuç ya da çözüm bölümü tam olarak açık ve net değildir. Bazı hikayelerde bilinçli belirsiz bırakılır. Sakin odasında hararetle hikayesini okuyan okur hikâyenin sonunda bu sessizliği bozan olayları ve hikâye kişilerini görünce şaşırır. Hikâyedeki olaylar genellikle mantığın sınırlarını zorlayan şiddet ve korku içerir. Ama hikâyenin sonlarında olay bütünüyle şiirsel bir biçimle tamamlanır (Kızılcım, 2008).

2.1.2.2. Durum (Çehov) hikâyesi

Hayata dair bir kesit sunan veya belli bir insanlık durumunu belli bir ortam içinde anlatan hikâyelerdir (Macit ve Soldan, 2005). En önemli temsilcisi Rus yazar Anton Pavloviç Çehov'dur. Bundan dolayı bu hikâyelere “**Çehov tarzı hikâye**” de denilmektedir.

Durum hikayelerinin ortak özelliklerinden birincisi, olayın genellikle hayatın herhangi bir anından alınmış “küçük” bir kesitten oluşmuş olmasıdır. Her gün içinde yaşadığımız hayatın içindeki bir an, bu andaki küçük olaylar durum hikayecileri için yeterlidir. İki kişinin diyalogu, mahalledeki birkaç kişi arasında geçen bir konuşma, bir durumun anlatılması durum hikayecileri için bir olay olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle hikâyede anlatılan olay kısa bir zaman dilimi içinde geçer. Metinlerde bilinen giriş ve sonuç bölümlerine bu hikayelerde yer verilmez, okuyucu olaya ancak gelişme bölümünde dahil olur. Beklenmeyen sonlar olayın bitmediğini düşündürerek okuyucunun zihninde hikâyenin sürdürülmesini sağlar. Bu nedenle, metnin bitmesine rağmen anlatılan olayın bitmediği, kahramanların da yaşamaya devam ettiklerini hissederiz (Alpay, 2016; Çetişli, 2004; Kabaklı, 2002; Şakar, 2018).

Bu hikâye türünde esas olan hayatın doğallığıdır. Olay hikayesindeki olduğu gibi okuyucunun merak duygusunu zirveye çıkaracak heyecanlı ve olağandışı olaylara yer verilmez. Hatta hikayedeki bütün olayı “diyalog” veya “monolog” olan birçok metin bulunmaktadır. Hikayeci ya olaya hiç müdahale etmez ya da diyalog aralarındaki bağlantıları sağlamakla yetinir (Korkmaz ve diğerleri, 2014).

Memduh Şevket Esendal'ın “Gevenli Hacı” hikayesinde:

“Gevenli içeri girince, başını çevirdi:

-Ne istedin? diye sordu.

Gevenli ellerini kavuşturmuş, biraz da eğilmiş duruyordu.

-Buyurmuşsun, geldim, dedi.

-Kimsin sen?

-Adım, Hacı Hüseyin'dir ya! Gevenli derler.” diye metin baştan sona diyalog bölümleriyle devam eder (Esendal, 2001).

Durum hikayecileri, işlediği konudaki fikirleri okuyucuya aşlamak ister ve hikâyede yer alan durumu kahramanlarının ağızından anlatarak seçimini okuyucuya bırakır. Bu türün

hikâyeciliğe kazandırdığı en önemli özelliklerden biri, okuyucuyu pasif durumdan çıkarıp aktif bir duruma getirmesidir. Bunu hikayelerdeki “açık sonlarla” gerçekleştirir. Bu hikâye türünde kahramanlar olay hikayesine göre daha gerçekçidir, okuyucuya daha yakındır bu nedenle okuyucu eseri sonuna kadar devam ettirmek ve yazarın bitirmediği hikâyeyi tamamlamak ister. Okuyucu, kendi deneyimlerine ve bilgi birikimine dayanarak hikâyeyi zihninde tamamladığı için aktif bir rol üstlenir. Örneğin Çehov’un “Yüzbaşı Üniforması” adlı hikayesinde terzi Merkulov’un yüzbaşıya diktirdiği üniformanın parasını alamaması konu edilir. Ancak öykü giriş yerine gelişme bölümüyle başlar ve yüzbaşidan parayı alıp alamayacağı okuyucunun hayal dünyasına bırakılır (Alpay, 2016; Çetişli, 2004). Bu duruma durum hikayesinin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisi olan Memduh Şevket Esendal’ın “Mendil Altında” hikayesinin sonuç kısmından örnek verelim:

“Sicil Müdürü, terden, heyecandan boğulacaktı. Mendili yüzünden çekip fırlattı. Yüzü kızarmış, gözleri dönmüş, saçları dikilmiş, köşeye oturdu. Bu mendil altında da nasıl uyurlar diye düşündü, sonra da tekmesiyle odanın döşemesini teperek:

-Meryem bir kahve pişir, diye hizmetçisine bağırdı.” (Esendal, 2001, s.111) Sözleri de hikâyenin sonuçsuz bırakıldığının bir örneğidir

2.2. Dil Bilgisi Öğretimi

Eğitim öğretim kurumlarında verilen Türkçe öğretiminin esas amacı, öğrencilerin buldukları sınıf seviyesinin kazanımlarına uygun olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini kazandırmak ve bunu günlük hayatlarında etkin bir biçimde kullanmalarını sağlamaktır. Dil bilgisi öğretimi ise bu temel amaca ulaşabilmek için ihtiyaç duyulan bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla yürütülmelidir. Başka bir deyişle, dil bilgisi öğretimi, başlı başına bir amaç değil dilin, kurallarının kazandırılmasıyla becerilerin etkin şekilde kullanılmasına aracılık edecek önemli bir vasıta. Bu bakımdan dil bilgisi konu ve kuralları öğrenme ve öğretme süreci etkinlikleri içerisinde becerilerden kopuk ve soyut dil araştırmaları şeklinde değil, temel dil becerilerinin etkin kullanımını sağlayacak bir amaç ve işlevde öğrenilmesi sağlanmalıdır. (Göçer, 2015).

Dil bilgisi öğretimi, bugün ana dil öğretiminde tartışılan en önemli konulardan biridir.

Dünyanın değişik ülkelerindeki öğretim programlarında, ana dili öğretimi ile ilgili yazılmış kitaplarda, öğrenciler ve öğretmenler üzerinde yapılan anket çalışmalarında bu konuyla ilgili tartışmaları görmek mümkündür (Çiftçi, 2015; Dolunay, 2010; Güneş, 2013a; Ömeroğlu, 2017).

Göğüş (1978), okullardaki dil bilgisini, öğretmen ve öğrencinin sevimsiz gördüğünü; bu nedenle bazı sınıflarda bu konu işlenmediğini; bazı öğretmenlerin de geleneksel anlayışla hareket ederek, Türkçe derslerini sadece dil bilgisi kurallarını inceleme ve ezberlemeye yönelik işlediğini ifade etmiştir.

Güneş (2013b), Uygulamadaki dil bilgisinin, hâlihazırdaki sorunları çözmek yerine yeni sorunlar ortaya çıkardığını; okullarda öğrencilere bir yığın kuralların öğretildiğini ve her kuralın derinlemesine incelenerek ayrıntılara inildiğini ve bu nedenle de dil bilgisinin okuldaki en sıkıcı ders olduğunu, öğrencilerin çok sayıda kural, tanım ve terim ezberlemek zorunda kaldığını belirtmiştir. Bu konuda yapılan araştırmaların en başarılı öğrencilerin bile dil bilgisini yeterince öğrenemediklerini; dil bilgisi öğretiminin kuralları ezberlemeye yönelik işlendiğini, etkinliklere yeterince yer verilmediğini, öğrenci psikolojisine önem verilmediğini ve bunun da dil bilgisi korkusuna yol açtığını ifade etmiştir.

Demir Atalay ve Sağır (2016), günümüzdeki dil bilgisi öğretimin, belli tanımlar, kalıp kurallar, sınırlı örnekler çerçevesinde gerçekleştirildiğini; öğrencilere beceri ve alışkanlığa dönüşmeyen bilgilerin ezberletildiğini belirtmiştir.

Demirel (1999), konuyla ilgili bütün yönergelerde dil bilgisi öğretiminin işlevsel olması yani, Türkçeyi iyi kullanmaya yardım edecek, beceri ve alışkanlığa dönüşen bilgilerin verilmesi istendiği halde bunun gerçekleştirilmediğini, ezberlenmiş günlük hayatla ilişkilendirilmeyen bilgiler verilerek derslerin işlendiğini ifade etmiştir.

Sağır (2002), Türkçe dil bilgisi sınavında yer alan soruların, öğrencilerin dilin kullanımı ile ilgili becerileri ve alışkanlıkları ölçmekten çok uzak bir biçimde düzenlendiğini tanımların ezberlenip ezberlenmediği tespit edilip kuralların söylenmesi istenerek dil bilgisi konularının bireye faydalı olmaktan çıkarılmakta, öğrencileri de dil bilgisi konularından soğuttuğunu belirtmiştir.

Öğrenciler, dil bilgisi konularında kazandıkları becerileri kullanabildikleri ölçüde kalıcı öğrenmeler gerçekleştirebilirler. Dolayısıyla dil bilgisi öğretimi ile ilgili bütün yönergelerde dil bilgisi öğretiminin yararlı, açık, işlevsel olması gerektiği ve dinleme,

konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır (Güneş, 2009).

Dil bilgisi konularını bağımsız bir ders olarak öğretmek yerine, okuma metinleri içinde eritilerek verilmelidir. Öğrenci yalnızca bu şekilde ilişkiler bütünlüğünü kavrayacak ve bildiklerinden yola çıkarak bilmediklerine ulaşarak onları sistemleştirecek ve bu yolla kalıcı ve anlamlı öğrenmeler gerçekleştirilecektir. Bunun doğal bir sonucu olarak da dil bilinci, dil sevgisi artacak ve öğrenme mutluluğu sağlanacaktır (Demir Atalay ve Sağır, 2016; Güven, 2013; Nas, 2003).

2.2.1. Türkçe Öğretim Programlarında Dil Bilgisi Öğretimine Genel Bir Bakış

Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar Türkçe öğretim programları incelendiğinde özellikle 2004 yılından itibaren Türk eğitim sisteminde program geliştirmeye dair bir süreç olduğu dikkat çeker. Bunun sebebi ise Türk öğrencilerinin TIMSS, PISA ve PIRLS gibi sınavlardan düşük notlar almalarıdır. Geliştirilen programların üst düzey zihinsel becerileri içeren yapılandırmacı yaklaşıma dayandırıldığı görülür. Hazırlanan bu programlarda dil bilgisi öğretiminin durumu şu şekilde özetlenebilir (Bağcı Ayrancı ve Mutlu, 2017; Yılmaz ve Çolak, 2017).

2004 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme, okuma, konuşma ve yazma temel dil becerilerinden oluşmaktadır. Programda dil bilgisi, bağımsız öğrenme alanı olarak değil de diğer alanlar içerisine dağıtılarak verilmiştir. Dil bilgisi öğretiminin ise, kural ezberletmek değil gösterme uygulamalarla kuralı sezdirmek olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle de dil bilgisi konularının verilişinde adlandırmaya gidilmemiştir. (MEB, 2004)

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma ile dil bilgisi öğrenme alanına ayrılmıştır. Programda dil bilgisi öğretiminin kuramsal bilgilere değil, uygulamaya dayanması gerektiği belirtilmiş ve bu nedenle kuralların verilmesinin yanında, bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyindeki örnekler ve uygulamalardan hareket edilerek verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Programda, dil bilgisi konularının öğretiminde kolaydan zora doğru bir sıra izlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2006).

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı sözlü iletişim, okuma ve yazma öğrenme alanlarından oluşmaktadır. Programda dil bilgisi ile ilgili kazanımlar, diğer öğrenme alanları içinde öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak 1. sınıftan 8. sınıfa kadar

aşamalı olarak yapılandırılmıştır. Bu yaklaşımla dil bilgisi konularının ezberlenmesi yerine sezdirme ve uygulamalarla kuralı sezdirme ve uygulama sonucunda kurala ulaşmak amaçlanmıştır. Buna ek olarak dil bilgisinin, diğer öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek metin bağlamı içerisinde ele alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır (MEB, 2015; Ömeroğlu, 2018).

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı ise dinleme, okuma, konuşma ve yazma temel dil becerilerinden oluşmaktadır. Temel beceriler başlığı altında yer alan “ana dilde iletişim” alt başlığının içeriğinde dil bilgisine yer verilmiş ve ana dilde iletişim kurulabilmesi için işlevsel dil bilgisine ihtiyaç duyulduğundan bahsedilmiştir. 2017 Türkçe öğretim programında da 2004, 2005, 2015 programlarında olduğu gibi dil bilgisi öğretiminin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak kolaydan zora doğru ve aşamalı bir şekilde verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2017; Ömeroğlu, 2018).

2.2.2. Dil Bilgisi Öğretiminde Temel Yaklaşımlar

Ülkemizde dil bilgisi öğretimi, bazı dil öğretim yaklaşımları temel alınarak gerçekleştirilmektedir. Bu dil öğretim yaklaşımları davranışçı bilişsel ve yapılandırıcı dil öğretim yaklaşımları olmak üzere üç başlık altında sunulmuştur (Dolunay, 2014).

2.2.2.1. Davranışçı dil öğretim yaklaşımı

Davranışçı dil öğretimi yaklaşımının temeli davranışçı psikolojiye dayanmaktadır. Davranışçı yaklaşımda amaç, taklit ve pekiştirme vasıtasıyla öğrenciyi istenilen davranışa yönlendirmektir. Bu yaklaşım, dil bilgisi öğretiminde kuralcı bir dil bilgisi anlayışını ortaya çıkarmıştır (Güneş, 2011; Onan, 2012).

Davranışçı yaklaşım, dil bilgisi öğretiminde öğrencilerin olumlu davranışlarını pekiştirmeyi ve bu davranışları alışkanlıklara dönüştürmek amaçlamıştır. Davranışçı yaklaşımı temel alan Türkçe öğretmeni, derse işleyeceği dil bilgisi konusuyla ilgili kuralları sıralayarak başlar. Daha sonra bu kuralları işlediği okuma metninden bağımsız olan birkaç örnekle pekiştirmeye çalışır. Ardından öğrencilere işlenen konuyla ilgili sorulara sorarak geri bildirim alır, alınan cevapların doğruluk derecesine göre öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirler (Onan, 2012). Uygulanan bu klasik dil bilgisi

öğretimi, hedeflenen kazanımların dilin bir kısmını öğretip, anlamı ihmal etmesi yönüyle çok eleştirilmiştir (Dolunay, 2014; Güneş, 2011; Onan, 2012).

Davranışçı yaklaşımın, çoğu araştırmacı tarafından eleştirilmesinin diğer nedeni de dil bilgisi öğretiminin, metinden bağımsız örneklerle gerçekleştirilmesidir. Kuralları ezberlemenin esas alındığı bu yaklaşımda kurallarla, okuma ve dinleme becerileri arasında ilişki kurulmamış, kurallar daha çok konuşma ve yazma becerileri ile ilişkilendirilmiştir (Güneş, 2011).

Davranışçı yaklaşımın öngördüğü bu öğretim süreci, sonuç itibarıyla ezbere dayalı ve sadece sınavlara yöneliktir. Dolayısıyla temel becerileri ihmal eden ve bilginin ezberlenmesini temel alan bir yaklaşımdır. Kazanımların, alışkanlıklara dönüştürülmesinin önemsenmediği; hedef kazanımların yalnızca sorunca söylendiği, görünce fark edildiği basit düzeylerdeki hedefleri olan; dil öğretim sürecinde dil bilinci oluşturmaktan uzak bir yaklaşımdır (Dolunay, 2014; Güneş, 2011).

Tüm bu olumsuz özelliklerine rağmen dil bilgisi öğretimi uzun yıllar, davranışçı yaklaşım çerçevesinde gerçekleşmiştir. Modern yaklaşımların geliştirilmesi ve bunların ülkemiz eğitim sistemine uyarlanması 2005 yılında başlatılmıştır. 2005 yılında hazırlanan program, davranışçı yaklaşımdan uzak olup yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlanmıştır (Güneş, 2011, Güneş 2013b). Ancak bu değişikliklere rağmen öğretim sorunlarının günümüzde bile devam etmesinin en önemli nedeni, davranışçı yaklaşımın eğitim sisteminden etkilerinin tam olarak silinememiş olmasıdır. Ezberci yaklaşımın tamamen ortadan kalktığını söylemek gerçeği yansıtmayacaktır.

2.2.2.2. Bilişsel dil öğretimi yaklaşımı

Davranışçı yaklaşımın tam tersi olan bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Noam Chomsky'dir. Bu yaklaşıma göre, dili oluşturan söz dizimi, anlam bilgisi, ses bilgisi vb. bilgiler, beyinde genetik ve modüllü bir donanımla bulunmaktadır. Birey dilin kurallarından ve sisteminden yola çıkarak cümleleri anlamakta ve diğerlerine aktarmaktadır. Dil sistemi tümüyle insana özgüdür. Birey, dili öğrenmek için temel bir yeteneğe ve evrensel bir dil bilgisine sahiptir (Güneş, 2007).

Bu yaklaşımın işlevsel olmaması, davranışçı yaklaşımın egemenliğini daha uzun yıllar sürdürmesine yol açmıştır (Dolunay, 2014; Güneş, 2011).

2.2.2.3. Yapılandırıcı dil öğretimi yaklaşımı

Bu yaklaşım günümüzde uygulanan Türkçe öğretim programlarında esas alınan bir dil öğretimi yaklaşımıdır. Jean Piaget, Vygotsky ve Bruner yapılandırıcı yaklaşımın önde gelen temsilcileridir. Bu yaklaşımda öğrenme, bireyin kendi gerçekleştirmektedir. Dil öğrenme de bu şekilde gerçekleşmektedir. Yapılandırıcı yaklaşımla birlikte dil bilgisi öğretimi detaylı bir şekilde, büyük bir titizlikle ele alınmış, amaçları, içeriği ve süreçleri tekrar belirlenmiştir. Böylelikle yeni dil bilgisi yaklaşımı gelişmiştir. Yapılandırıcı yaklaşım, dil bilgisi öğretimine gelişimsel ve etkileşimsel olarak yaklaşmaktadır. Dolayısıyla dil bilgisi öğretimine okul öncesi dönemden başlanmakta ve üst öğrenimlere kadar sürdürülmektedir. Bu süreçte çocuğun çeşitli etkileşimlerle dil bilgisini öğrendiği ve geliştirdiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak dil becerileriyle zihinsel becerilerin ilişkili olduğu birbirini geliştirdiği ve kimi zihinsel beceriler gelişmeden bazı dil bilgisi kurallarının öğretilmemesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir (Dolunay, 2014; Güneş, 2013b).

Yapılandırıcılığın öğrenme ile ilgili varsayımları şu şekildedir:

1. Öğrenme sosyal bir ortamda gerçekleşen bireysel bir süreçtir.
2. Öğrenme doğrusal ya da hiyerarşik bir süreç değildir.
3. Bilginin yapılandırılmasında ön bilgi, inançlar, ön yargılar, dünya görüşü vb. etkili olmaktan öte belirleyicidir.
4. Sosyal boyutu ile öğrenme, bir uzmanlaşma sürecidir.
5. Bağlam önemlidir. Öğrenme mutlaka bir bağlam içinde oluşur.
6. Öğrenmede güncellik ve yaşamla ilgili olma önemlidir.
7. Öğrenmede çok boyutlu ve dinamik etkileşim önemlidir.
8. Bilgi geçici, gelişimsel, sosyal ve kültürel dir.
9. Öğrenme durumlu bir etkinliktir.
10. Öğrenme zihinsel biliş haritasının yapılandırılmasıdır (Şimşek, 2004, s.125).

Bu dil bilgisi öğretimi yaklaşımında öğrenme süreci, bireyin kendi çabalarıyla oluşmakta ve zihinde yapılandırılmaktadır. Bu yaklaşım dil bilgisi öğretiminin işlevsel olması ve diğer dört becerilerin geliştirilmesi üzerinde durur. Yapılandırıcı dil öğretimi yaklaşımı, bu yönüyle yaygın olarak benimsenen bir yaklaşımdır (Dolunay, 2012).

2.3. Öbek-Anlam İlişkisi

Dil eğitimi, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Dil bilgisi öğretimi de bu temel amaca ulaşabilmek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırabilmelidir. Başka bir deyişle dil bilgisi öğretimi, başlı başına bir amaç değil, dil

becerilerinin etkin bir şekilde kullanılmasına aracılık eden önemli bir araçtır. Bu bakımdan dil bilgisi konu ve kuralları öğrenme ve öğretme süreci etkinlikleri içerisinde becerilerden kopuk ve soyut dil alıştırmaları şeklinde değil, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin etkin kullanımına hizmet edecek bir amaç ve işlevde öğretilmesi sağlanmalıdır (Börekçi, 2015; Demir Atalay ve Sağır, 2016; Demirel, 2000; Dolunay, 2010; Göçer, 2015).

Dil bilgisi öğretiminin yalnızca biçime yönelik olarak gerçekleştirilmesi ve anlamın ihmal edilmesi, öğrencilerin ihtiyaç duyduğu temel dil becerilerini kazandırmada yetersizdir. Bu nedenle dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin öğrendiklerini günlük hayatla ilişkilendirmesine ve özdeşim kurmasına olanak sağlayacak bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Coşkun, Özkaya ve Erdemir, 2016; Coşkun, Uysal, Özkaya, 2017; Özkaya ve Coşkun, 2017). Dil yalnızca biçim olarak görülürse, dil bilgisinin var olma sebebi yani iletişimde bir anlam aktarma işlevi yok sayılmış olur. İletişim ve dil bilgisi arasındaki bu ilişkiyi Larsen-Freeman anlam, biçim, kullanım olmak üzere üç boyutta ele almıştır. (Larsen Freeman, 1991 akt. Özkaya, 2017). Buna göre, dil bilgisi öğretimi sadece biçimden oluşmamakta anlam ve kullanım boyutlarını da içinde barındırmaktadır. Dil bilgisi öğretiminde de bu boyutların birbiriyle sürekli etkileşim halinde ve birlikte ele alınması daha kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlayacaktır (Özkaya, 2017).

Dil bilgisi öğretiminin ve dil çalışmalarının ağırlıklı konusu cümle bilgisidir. Kelimelerin, kelime gruplarının cümledeki görevlerini, birbirleriyle ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen dil bilgisi dalına cümle bilgisi denir (Korkmaz, 2010).

Dil bilgisi kurallarına uygunluk, iyi ve doğru cümlenin temeli demektir. Bir cümlede sözcükler tam ve yerli yerinde değilse, öge eksikliği ya da ögeler arası uyumsuzluk varsa, o cümle dil bilgisi kurallarına uygun değil demektir (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 1995).

Doğru cümleler kurabilmek için, öncelikle iyi bir kelime ve kelime birliktelikleri hazinesine sahip olmak; bununla birlikte bunların nasıl bir araya getirildiğini bilmek hem sözlük içi bilgisine hem de söz dizimi kurallarına hâkim olmak gerekir (Coşkun, 2010). Bu konuda en önemli görev Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Türkçe öğretmenleri, Türkçe söz dizimi kurallarını çok iyi bilmeli, bu kuralları alışkanlık haline dönüştürmeli ve öğrencilerine de bunları kazandırmaya yönelik çeşitli etkinlikler yaptırmalıdır. (Coşkun, Uysal, Özkaya, 2017).

Cümle bilgisi yanlışlarının çoğu öge yanlışları biçiminde görülmektedir. Bunun sebepleri

ise Özkaya ve Coşkun (2017)'a göre, öğelerin sahip olduğu anlamları ve bir araya geliş mantığını anlatmadan, öğelere karşılık gelen dil bilgisi terimlerinin ezberletilmeye çalışılması gösterilebilir. Bunun doğal bir sonucu olarak öğrenciler Türkçe dersini, sevmemekte, öğrenilmesinin zor olduğunu düşünmektedir. Özkaya ve Coşkun (2017)'a göre olması gereken, öğrencinin bilgiyi zihninde yapılandırarak anlamlandırmasını, alışkanlıklara dönüştürmesini, içselleştirmesini sağlayan bir dil bilgisi öğretimidir. Özkaya (2017), bunun sadece anlamın merkeze alındığı bir öğretimle gerçekleştirilebileceğini ve anlamdan terime doğru dil bilgisi öğretimiyle, öğrencilerin hem cümlenin anlam boyutunu algıladığı ve kavradığını, hem de anlam boyutu içinde yer alan birimlerin terim adları öğrendiklerini belirtir. Işık (2012), Coşkun, Özkaya, Erdemir (2016), Özkaya ve Coşkun (2017), Coşkun, Uysal ve Özkaya (2017) ve Özkaya (2017) tarafından yapılan çalışmalarda anlamdan terime doğru bir dil bilgisi öğretimiyle, hem öğrencilerin okuma, konuşma, yazma ve dinleme becerileri geliştiği hem de geleneksel yaklaşımla hazırlanan soruların kolayca cevaplandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Böylece dil bilgisinin öğretilmesi ve öğrenilmesi en zor konularından biri olan cümlenin öğeleri konusunun, öğrencilere anlamdan terime doğru bir yaklaşımla öğretilmesi, hem dil becerilerinin üst seviyede kazandırılmasını hem de anlam-terim ilişkilendirmesinin kurulmasını sağlar (Özkaya ve Coşkun, 2017; Özkaya, 2017).

2.3.1. Anlam Temelli Cümle Çözümleme Süreci

Anlamdan temelli cümle çözümleme yöntemi, cümlede yer alan öğelerin hangi anlama sahip olduğunu ve cümleyi hangi yönden tamamladığını tespit etmeyle başlanılmasını öngören bir yöntemdir. Bu yöntemin temel özelliği, cümledeki öbeklerin hangi anlama sahip olduğunu tespit ettikten sonra bu anlamlı birimlere karşılık gelen dil bilgisi terimlerine ulaşılmasıdır. Bu çalışmada, anlam temelli cümle çözümleme yöntemini esas alan Coşkun, Özkaya ve Erdemir (2016), Özkaya ve Coşkun (2017) ve Özkaya (2017)'nin

çalışmalarındaki terim ve anlam isimleri tablosu kullanılmıştır. Tablo 2.2.1.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.2.1.1

Cümleyi Meydana Getiren Birimlerin Terim ve Anlam İsimleri

Dil Bilgisi Terimleri	Anlamlı Birimler
Özne	Etkileyen varlık Etkilenen varlık Etkileyen eylem
Nesne	Etkileyen varlık Etkilenen varlık Etkileyen eylem
Yer Tamlayıcısı	Yönelme Bulunma Ayrılma
Zarf Tümleci	Zaman, sebep, tarz, yön, birliktelik, vasıta, miktar, amaç, vb.
Yüklem	Kalp

Tablo 2.2.1.1’de görüldüğü gibi, cümlede sahip olduğu anlama göre “zaman, sebep, tarz, yön, birliktelik, vasıta, amaç” gibi kavramlar, terim olarak tek bir kalıp sözle “zarf tümleci” olarak adlandırılmıştır. “özne” ve “nesne” terimlerinin cümlede “etkileyen varlık”, “etkilenen varlık”, “etkileyen eylem” olarak adlandırılmıştır. “Yönelme, bulunma ve ayrılma” kavramları da yer tamlayıcısı terimine karşılık gelmektedir. Yönelme/ bulunma/ ayrılma bir yeri belirtiyorsa ise “mekân” olarak (denize, sahilden, Muğla’dan) da adlandırılabilir. Cümledeki diğer unsurlar, yalnızca yüklem sayesinde anlam kazanır ve bu unsurlar ancak yüklemle ilişkilendirilerek tespit edilebilir. Bundan dolayı, öğelerin bağlı olduğu temel unsur olan “yüklem”, sahip olduğu anlam nedeniyle “kalp” olarak isimlendirilmiştir (Coşkun, Özkaya ve Erdemir, 2016; Özkaya ve Coşkun 2017; Özkaya, 2017).

Cümle, anlamlı birimlerden oluşmaktadır. Bu nedenle de cümle çözümlemeleri Tablo 2.2.1.1’de gösterildiği anlamdan terime doğru yapılmalıdır. Zaten bir cümledeki anlamlı birimleri yani etkileyen varlık, etkilenen varlık, etkileyen eylem, zaman, tarz, vasıta,

yönelme, ayrılma, bulunma, kalp vb. algılayan bireyler mevcut dil bilgisinde özne, nesne, zarf tümlecî, yer tamlayıcısı, yüklem olarak adlandırılan beş ögeyi rahatlıkla bulabilir. Burada önemli olan öncelikle cümlede yer alan ögelerin taşıdığı anlama ve cümledeki işlevine göre anlamlı birimleri tespit edilmeli, sonrasında bulunan bu anlamlı birimler mevcut dil bilgisi terimlerine göre isimlendirilerek anlamdan terime doğru bir öğrenme süreci gerçekleştirilmelidir (Coşkun, 2010; Özkaya ve Coşkun, 2017).

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir isteği, bir olayı yargı bildirerek karşımızdakine aktarmaya yarayan; anlam, yapı ve işlev bakımından birbirini tamamlayan sözcük öbeklerine “cümle” denir (Özkaya, 2017). Cümlenin kurulabilmesi için, yargı bildiren çekimli bir fiile veya ek fiille çekimlenmiş bir isme ihtiyaç vardır. En küçük cümle bu özelliğe sahip tep kelime cümledir (Karahana, 1999).

-Ağladım. (And).

(Çekimlenmiş fiil)

Cümlenin anlaşılmasında başlıca görevi üstlenmiş olan kelime veya kelime gruplarına ise “cümlenin ögeleri” denir. Cümleyi meydana getiren bu ögeler temel ögeler ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır.

Temel Ögeler

Cümlenin oluşabilmesi için gerekli olan, yargıdan sorumlu ögelerdir.

Kalp (Yüklem): Cümlede yargıyı taşıyan ögedir. Kalp (yüklem), cümlenin temel ögesidir diğer ögeler, yüklem anlamını yer, zaman, tarz, vasıta vb. bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alırlar. “*Cümlenin kalbi yüklemidir. Cümledeki diğer unsurlar, ancak yüklem sayesinde anlam kazanır ve bu unsurlar ancak yüklemle ilişkilendirilerek tespit edilebilir.*” (Özkaya, 2017, s.32) Yüklemle ilgili özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kalp (yüklem) fiil ya da isim soylu kelime ya da kelime grubundan meydana gelebilir (Karahana, 2006; Özkaya, 2017).
- Cümle kalbi olmadan oluşamaz. Bu nedenle bir cümleyi incelerken öncelikle cümlenin kalbi (yüklemi) bulunmalıdır (Karahana,2006; Özkaya, 2017).
- Yüklem genelde cümlenin sonunda yer alır ve diğer ögeler de yüklemle yakınlık

derecesine göre değer kazanır (Karahan, 2006).

- Olay hikayelerinde fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çoktur.
- Kimi cümlelerde yüklem bulunmaz. Bu cümlelerde anlam, yükleme ihtiyaç duyulmayacak kadar açık bir biçimde verilmiştir. Cümle okuyanın, dinleyenin hayal etme gücü ile tamamlanır. Böyle cümleler kesik cümlelerdir (Karahan,2006).

Kalbin (yüklem) özellikleriyle ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

“-Derviş Hasan birdenbire / durdu.” (Seyfettin, 2006, s. 232)

**Kalp
(Yüklem)**

Cümlede yer alan “**durdu**” kelimesi cümlede yapılan işi bildirdiği için cümlenin kalbi (yüklem)’dir. Kalp (Yüklem) çekimli bir fiilden oluşmuştur.

“-Köylülerin duvar diplerine uzanıp yüzlerine birer mendil örterek mışıl mışıl uyudukları /gözünün önüne geldi.” (Esendal, 2001, s.109)

Kalp (Yüklem)

Cümlede yer alan “**gözünün önüne geldi**” kelime grubu yapılan işi bildirir. “**Gözünün önüne gelmek**” bu cümlede hatırlamak anlamında kullanılan bir deyimdir. O nedenle ayıramayız. Bu kelime grubu cümlenin kalbi (yüklem)’dir. Burada görüldüğü gibi yüklem her zaman tek bir kelimedenden oluşmaz bazen kelime gruplarından da oluşabilir.

- “O yıllarda ben, sekiz dokuz yaşlarında idim.” (Esendal, 2001, s.68)

Kalp (Yüklem)

Cümlede yer alan “**sekiz dokuz yaşlarında idim**” kelime grubu ek fiil olarak yargıya dönüşmüştür. Cümledeki yargıyı bildiren bu unsur cümlenin kalbi (yüklem)’dir. Burada kalp (yüklem) isim soylu bir kelime grubundan oluşmuştur.

“-Aradan biraz geçince, bilmem nerenin müntehiplerinden/bir mektup” ...(geliyor)
(Esendal, 2001, s.110)

“-Meclise girince ilk iş, memur maaşlarının artırılmasına dair bir teklif” ...(veriyor)
(Esendal, 2001, s.110)

Yukarıda örneklerde görüldüğü gibi bazı cümlelerde yüklem bulunmaz. Yukarıda da görüldüğü gibi böyle cümlelerde anlam yükleme gerek duyulmayacak kadar açıktır. Cümle metnin akışından yola çıkarak okuyucunun zihninde tamamlanır. Yukarıda verilen cümlelerde görüldüğü gibi, yüklem verilmediği halde birinci Cümledeki kalbin yani yüklem “**geliyor**” ikinci Cümledeki yüklem ise “**veriyor**” olduğunu anlıyoruz. Bu cümlelere kesik cümleler diyoruz.

Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen Eylem (Özne): “Etkileyen varlık/ Etkilenen varlık (özne), kalp (yüklem)’ten sonra cümlenin ikinci temel ögesidir. Kalbin bildirdiği iş, oluş ve hareketten etkilenen veya bu hareketi etkileyen unsura etkileyen varlık/ etkilenen varlık/ etkileyen eylem (özne) denir.” (Özkaya, 2017) Olay hikayelerinde etkileyen konumunda olan özneler durum hikayelerine göre daha çoktur.

- “Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu.” (Binecek Şey, 2006) **Etkileyen (Özne)**

Cümlenin kalbini yani yüklemine karşılayan “görünüyordu” eylemini Etkileyen konumunda olan “tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar” dır. Dağların o görüntüsü insanları etkilemiştir. Bu cümlenin etkileyen (özne) ögesi “tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar” dır. Bu cümlede özne kelime grubundan oluşmuştur.

“-Ben birkaç defa bunun için dayak yedim.” (Seyfettin, 2010, s.40)

Etkilenen

Özne

Cümlenin kalbine yani yüklemine karşılık gelen “dayak yedim” eyleminden Etkilenen konumda olan kişinin kendisidir. Dayak yemek kişiye fiziksel olarak zarar vererek onu etkilemektedir. Bu cümlenin etkilenen (özne) ögesi “**ben**” dir.

Bazı cümlelerde etkileyen/etkilenen (özne), bir kelime veya kelime grubu olarak bulunmayabilir. Cümlenin öznesi yani etkileyen varlık ve etkilenen varlık, etkileyen eylem yüklemde yer alan kişi ekinden anlaşılır (Özkaya, 2017) Kişi ekinin işaret ettiği zamir, cümlenin öznesidir. Kaynaklarda “**gizli özne**” olarak adlandırılan özneler zaten yüklem içinde yer alır (Karahan, 1999). Bu nedenle Karahan (1999)’a göre bu özneler de özne türü olarak değil, öznenin bir özeliği olarak kabul edilmiştir.

“-(**Biz**)/ Daha evin kirasını veremedik.” (Esendal, 2001, s.69)

Etkileyen

Özne

Cümlenin kalbini yani yüklemine karşılayan “veremedik” eylemini gerçekleştiren kim olduğu bilinmemektedir. Ama evin kirasını veremeyen kişinin cümlenin kalbindeki şahıs ekinden birinci çoğul kişi olduğunu anlamaktayız. Bu cümlenin etkileyen (özne) ögesi “**biz**” cümlede açıkça yer almamaktadır; bu nedenle gizli öznedir.

Yardımcı Ögeler

Kalbin yani yüklem anlamını yer, zaman, tarz, vasıta, tahmin, sebep, ihtimal, görelilik, miktar, amaç vb. bakımlardan belirtmek veya tamamlamak üzere cümlede yer alan ögelerdir (Özkaya, 2017).

Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (Nesne): “Cümlede kalbin yani yüklem bildirdiği işi etkileyen veya işten etkilenen ögedir.” (Özkaya, 2017)

“-(**O**) Gözlerini yere indirince, bir takım hayvan, kağız izleri gördü.” (Seyfettin, 2005, s.234)

Etkileyen (Nesne)

Cümlenin kalbi yani yüklemi “gördü” eylemi, görme işini yapan ve bundan etkilenen

ise “O” dur. Yani bu cümlenin etkileneni (öznesi) “O” kelimesi iken, “bir takım hayvan, kağız izleri” bu cümlenin etkileyen (nesne) ögesidir.

Yönelme/Bulunma/Ayrılma (Yer Tamlayıcısı): “Cümlede yönelme, bulunma ve ayrılma taşıyarak yüklemi (kalbi) tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. Yönelme, bulunma, ayrılma bir yerin üzerindeyse bu unsura mekân da diyebiliriz.” (Özkaya, 2017)

-“(O)/ Çevresine bakındı.” (Seyfettin, 2005, s.232)

Yer Tamlayıcısı

Yönelme

Cümlede, “O” çevresine doğru bakındığı için bir yönelme vardır.” “Çevresine” kelimesi cümlenin anlamını **yönelme** bakımından tamamlar. Buna göre çevresine kelimesi, bu cümlenin yönelme (yer tamlayıcısı) ögesidir.

-“ Şişenin karnında bir ufak delik açtı.” (Esendal, 2001, s.67)

Bulunma

Yer Tamlayıcısı

Cümlede yer alan “şişenin karnında” kelime grubunu tamlama oluşturduğu için ayırmıyoruz. Şişenin karnında kelime grubu, cümlenin anlamını **bulunma** bakımından tamamlar. Dolayısıyla “şişenin karnında” kelime grubu bu cümlenin bulunma (yer tamlayıcısı) ögesidir.

-“(O)/ Otuz yıldır, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş.”(Seyfettin, 2005, s.232)

Cümlede “nereye gittiğini bilmediği yollardan” geçtiği için nereye gittiğini bilmediği yollar mekanı ifade eder.” Nereye gittiğini bilmediği yollardan” kelime grubu, cümlenin anlamını **ayrılma** bakımından tamamlar. Bu bakımdan “nereye gittiğini bilmediği yollardan” kelime grubu bu cümlenin **ayrılma (yer tamlayıcısı)** ögesidir.

Zaman, Sebep, Tarz, Birliktelik, Vasıta, Miktar, Tahmin, Amaç, Şart, Hedef, Benzerlik (Zarf Tümleci): “Cümlede zaman, süreç, sebep, tarz, birliktelik, vasıta, miktar, tahmin, amaç, şart, hedef, benzerlik bildirerek yüklemi yani kalbi tamamlayan öge, zarf tamlayıcısıdır.” (Özkaya, 2017)

“-(Ben)/Gönen'den geldiğimiz günden beri/ bu mektebe /devam ediyordum.”(Seyfettin,2010, s.27)

Cümlede, mektebe başladığı günden bugüne kadar devam eden süreci “Gönen'den geldiğimiz günden beri” kelime grubu ifade etmektedir. Bundan dolayı “Gönen'den geldiğimiz günden beri” kelime grubu süreç (zarf tümleci) ögesidir.

“-(O)/ Mendili yüzünden çekip/ fırladı.” (Esendal,2001, s.111)

Cümlede, “mendili yüzünden çekip” kelime grubu nasıl fırladığını ifade ediyor. Bundan dolayı “mendili yüzünden çekip” kelime grubu tarz (zarf tümleci) ögesidir.

“-Bir gün hakim efendi ile setre pantolonlu, gülmez suratlı biri geldi.” (Seyfettin, 2010, s.38)

Cümlenin kalbinde yani yüklemde belirtilen geldi eyleminin gerçekleşme zamanını “bir gün” kelimesi ifade etmektedir. Bu nedenle bir gün kelimesi bu cümlenin **zaman (zarf tümleci) ögesidir.**

“-Kızlar belki saçlarının açık sarı olmasından, bana hep “Ak Bey” derlerdi.”

(Seyfettin, 2010, s.29)

Cümlede “belki” kelimesi kızların kendisine “Ak Bey” denilmesinin sebebinin saçlarının açık sarı olması nedeniyle olabileceğine dair tahmin;” açık sarı olmasından “kelime grubu sebep; hep ifadesi ise her zaman kendisine “Ak Bey” denildiğini yani zaman ifade ediyor. Bu nedenle “belki” kelimesi **tahmin (zarf tümleci)** ögesi; “açık sarı olmasından” kelime grubu **sebep (zarf tümleci)** ögesi; “hep” kelimesi ise **zaman (zarf tümleci)** ögesidir.

“(O) İkisini de ağlatıncaya kadar söylemiş.” (Esendal, 2001, s.69)

Cümlede, “ikisini de ağlatıncaya kadar” kelime grubu ağlatan kişinin ne kadar söylediğini ifade eder. Bu nedenle “ikisini de ağlatıncaya kadar” kelime grubu, bu cümlenin **miktar (zarf tümleci)** ögesidir.

“-Kış gecesi, komşu kadınlar bize oturmaya gelmişlerdi.” (Esendal,2001, s.66)

Cümlede komşuların geldiği zamanı “kış gecesi” kelime grubu ifade etmektedir. Burada kış gecesi denilerek belirsiz bir zaman kullanılmıştır. Bu nedenle kış gecesi kelimesi cümlenin **zaman (zarf tümleci)** ögesidir. Durum hikayelerinde örnekte de görüldüğü gibi genelde belirsiz zaman ifadeleri kullanılır.

“-Mektebin kapısına dar, taş bir merdivenle çıkılırdı.” (Seyfettin,2010, s.37)

Cümlede, mektebin kapısına dar, taş bir merdivenle çıkıldığı belirtilmiştir. İşin yapıldığı araç ya da vasıta “dar taş bir merdiven” olduğu için “dar, taş bir merdiven” bu kelime grubu cümlenin **vasıta (zarf tümleci)** ögesidir.

Anlamdan terime doğru cümle çözümlemesinin nasıl yapılacağını Memduh Şevket Esendal’ın Ana-Baba, İhtiyar Çilingir, Mendil altında ve Ömer Seyfettin’in And, Binecek Şey Falaka metinlerinden örnekler yukarıda sunulmuştur. O halde bu örneklerden yola çıkarak anlam temelli cümle çözümleme yönteminin basamaklarını şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Bir cümleyi öğelerine ayırırken önce o cümlenin kalbi(yüklemi) tespit edilmelidir (Hatipoğlu, 1972; Karaağaç, 2012; Özkaya, 2017).

2.Cümlede yer alan diğer öğeler, kalple yani yüklemle ilişkilendirerek bulunmalıdır (Karaağaç, 2012; Özkaya, 2017).

“- (O)/Bir an önce/ bir köye /yetişmeliydi.” (Seyfettin, 2005, s.232)

Ey-v/ Zaman/ Mekân (yönelme)/ Kalp

Özne/Zarf Tümleci/Yer Tamlayıcısı/Yüklem

3. Bir cümleyi öğelerine ayırırken, tamlamalar, deyimler, ikilemeler, birleşik fiiller, kelime gruplar vb. bir bütün halinde alınmalı parçalanmamalıdır (Hatipoğlu, 1972; Karaağaç, 2012; Özkaya, 2017).

“-Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı.” (Seyfettin, 2005, s.232)

Kalp (Yüklem)

“-Köylülerin duvar diplerine uzanıp yüzlerine birer mendil örterek mışıl mışıl uydukları gözünün önüne geldi”. (Esendal, 2001, s.109)

Yukarıda verilen birinci cümle kalbini yani yüklemine karşılıyan “gözüne çarpmadı” kelime grubu, dikkat etmemek anlamında kullanılan bir deyimden oluşmaktadır. Kalıplaşmış bir ifade olduğu için bütün alınmalıdır. Yine aynı şekilde ikinci cümle kalbini karşılıyan “gözünün önüne geldi” kelime grubu, hatırlamak anlamında kullanılan bir deyimden oluşmaktadır ve bütün alınmalıdır.

-“Şişenin karnında bir ufak delik açtı.” (Esendal, 2001, s.67)

Cümlede” şişenin karnında “kelime grubu cümle anlamını bulunma bakımından tamamladığı için bulunma (yer tamlayıcısı) ögesidir. Bulunma yani yer tamlayıcısı olan “şişenin karnı” belirtili isim tamlamasından oluştuğu için bütün halinde alınmalıdır.

“-İhtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam; gözünde çifte gözlük, mini mini halkaları ateşte ısıtıp zincir bağlıyordu.” (Esendal, 1997, s.54)

Cümle kalbi yani yüklemi “bağlıyordu” eylemini “ihtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam” gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla bu cümle etkileyeni yani öznesi “ihtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam” kelime grubudur. Bu kelime grubu sıfat tamlamasından oluştuğu için bütün halinde alınmalıdır.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, konu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgi kurulabilecek çalışmalara yer verilmiştir.

Özkaya (2017), bilgi teknolojilerine dayalı hikâye anlatımıyla öbek-anlam ilişkisinin kavranmasının; akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisini araştırmıştır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasında, deneysel desenlerden faktöriyel deseni; nitel aşamasında ise durum çalışmasını eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, bilgi teknolojilerine dayalı hikâye anlatımıyla öbek-anlam ilişkisinin kavranmasına yönelik öğretimin; mevcut öğretime göre, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları, derse karşı tutumları, öğrendiklerinin ve tutumlarının kalıcılığı üzerine daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Özkaya ve Coşkun (2017) çalışmalarında, iki farklı yayınevi (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] Yayınları, Dikey Yayıncılık) tarafından hazırlanan ortaokul 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki cümlelerin öğeleri kazanımlarının verildiği metinleri, söz dizimi bakımından anlam ve terim odaklı olarak inceleyerek nitelik ve nicelik yönünden karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde, dil bilgisinin en çok sorun yaşanan konularından olan cümlelerin öğeleri konusunun, öbek-anlam ilişkisini esas alarak öğretilmesinin, öğrencilerin temel dil becerilerinin üst seviyede kazanmalarına, kendi iç dünyalarına, çevrelerine ve daha geniş olarak dünyaya bakış açılarına olumlu etkileri olacağı hususundaki görüşlere yer vermişlerdir.

Coşkun, Uysal ve Özkaya, (2017), çalışmalarında iki farklı yayın evi (Özgün Matbaa, Engin Yayıncılık) tarafından hazırlanan, ilköğretim 3. ve 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki üç ortak temaya (Birey ve Toplum, Atatürk, Değerlerimiz) ait metinleri söz dizimi bakımından incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, anlam temelli cümle çözümlemeleri yapmanın, metnin daha ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesine ve anlamlı birimlerin daha sağlıklı bir şekilde tespit edileceğine olanak sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Coşkun, Özkaya ve Erdemir (2016), çalışmalarında Sait Faik Abasıyanık'ın "Alemdağ'da Var Bir Yılan" adlı durum yazısıyla, Refik Halit Karay'ın "Boz Eşek" adlı olay yazısı, söz dizimi bakımından derin yapıya dayalı karşılıklı olarak analiz edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmada soyut

yapıların daha kolay anlaşılabilmesinde, varlıklar arasında anlamlandırmaların daha doğru ve sağlıklı yapılabilmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güven (2013), çalışmasında dil bilgisi konularının öğretimin her basamağında sorun teşkil ettiğini ve dil bilgisi konularının sevilmemesi nedeniyle bu konuların öğrenilmesinde başarısızlıkların yaşandığını dile getirmiştir. Güven (2013) bu çalışmayla, dil bilgisi öğretiminde karşılaşılan temel problemleri belirlemiş ve dil bilgisi öğretimi ile ilgili daha önce öne sürülmüş olan fikirlere yer vermiştir.

Işık (2012), çalışmasında cümlede öbek-anlam ilişkisinin kavratılmasının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin dil becerilerinin gelişimine etkisini incelemiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tek grup ön test-son test deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cümlede öbek-anlam ilişkisinin kavrayan öğrencilerin, temel dil becerilerinin de geliştiği belirtilmiştir.

Şaf (2010) “Yabancı Dil Öğretiminde Üç Boyutlu Dilbilgisi Öğretimi” adlı çalışmasında biçim, anlam ve kullanımı merkeze alan üç boyutlu dilbilgisi öğretiminin öğrenme sürecine olumlu katkılar sağladığını belirtmiştir.

Sonuç olarak ilgili alan yazında, dil becerilerinin gelişimine zemin oluşturacak dil bilgisi öğretimi ile ilgili olan çalışmalar oldukça sınırlı ve genellikle biçime dayalıdır. Oysa dil bilgisi öğretimi hem anlam hem biçime yönelik yapılmalıdır. Yapılan araştırmalar dil bilgisi öğretiminde sadece biçim dayalı bir öğretimin yetersiz olduğunu göstermektedir. Olması gereken anlamdan terime doğru dil bilgisi öğretimidir (Özkaya ve Coşkun, 2017; Özkaya, 2017). Bu nedenle öbek- anlam ilişkilerini temele alan çalışmaların arttırılması gerekmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde “araştırmanın modeli”, “evren ve örneklem”, “verilerin toplanması” ve verilerin analizi (çözümlemesi) sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, bir veya daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesidir (Millan: 2000, akt. Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Araştırmanın veri toplama tekniği ise doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemlerine ek bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ömer Seyfettin’in bütün olay yazılarıyla Memduh Şevket Esenal’ın bütün durum yazıları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Ömer Seyfettin’in “Binecek Şey”, “And”, “Falaka” isimli olay hikayeleriyle, Memduh Şevket Esenal’ın “İhtiyar Çilingir”, “Mendil Altında”, “Ana Baba” isimli durum hikayeleri oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Bunun için durum ve olay hikayeleri olmak üzere toplam altı metinde [Ömer Seyfettin'in olay hikayelerinde incelenen metinler, *And* (275 cümle), *Binecek Şey* (215 cümle), *Falaka* (283 cümle); Memduh Şevket Esendal'ın durum hikayelerinde incelenen metinler, *Ana-Baba* (160 cümle), *İhtiyar Çilingir* (68 cümle), *Mendil Altında* (67 cümle)] yer alan 1063 cümle öbek-anlam bakımından incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi (Çözümlemesi)

Çalışmada, durum ve olay hikayeleri olmak üzere toplam altı metinde [Ömer Seyfettin'in olay hikayelerinde incelenen metinler, *And* (275 cümle), *Binecek Şey* (215 cümle), *Falaka* (283 cümle); Memduh Şevket Esendal'ın durum hikayelerinde incelenen metinler, *Ana-Baba* (160 cümle), *İhtiyar Çilingir* (68 cümle), *Mendil Altında* (67 cümle)] yer alan toplam 1063 cümle, önce anlamları göz önüne alınarak öbeklere ayrılmış ve her öbeğin anlam adı tespit edilmiş; daha sonra oluşturulmuş olan anlam adı tablosundan, cümlede tespit edilmiş olan öbeklerin, anlam adlarına karşılık gelen terim adları bulunmuştur. Özkaya (2017), bu yöntemle öbeklerin anlam adları ve terim adlarının aynı zaman diliminde öğrenilmesinin mümkün olabileceği vurgulamıştır.

Bu çalışmada, anlam temelli cümle çözümleme yöntemini esas alan Coşkun, Özkaya, Erdemir (2016), Özkaya ve Coşkun (2017) ve Özkaya (2017)'nin çalışmalarındaki terim ve anlam isimleri tablosu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen cümlelerde tespit edilen anlamlı birimler ve bu birimlerin dil bilgisi karşılıkları Tablo 3.4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.1

Durum ve Olay Hikayelerinde İncelenen Metinlerdeki Söz Dizimini Oluşturan Birimlerin Terim ve Anlam İsimleri

Dil Bilgisi Terimleri	Anlamlı Birimler
Özne	Etkileyen Varlık
	Etkilenen Varlık

	Etkileyen Eylem
Nesne	Etkileyen Varlık Etkilenen Varlık Etkileyen Eylem
Yer Tamlayıcısı	Yönelme Bulunma Ayrılma
Zarf Tümleci	Zaman, tarz, süreç, şart, benzerlik, birliktelik, sebepl, tahmin, hedef, ihtimal, vasıta, miktar, kesinlik, görelilik
Yüklem	Kalp

Tablo 3.4.1’de görüldüğü gibi, cümlede taşıdığı anlama göre “zaman, tarz, süreç, şart, benzerlik, birliktelik, sebep, tahmin, hedef, ihtimal, vasıta, miktar, kesinlik, görelilik” gibi kavramlar, terim olarak tek bir kalıp sözle “zarf tümleci” olarak adlandırılmıştır. “Özne” ve “nesne” terimlerinin cümlede “etkileyen varlık”, “etkilenen varlık”, “etkileyen eylem” olarak adlandırılmıştır. “Yönelme, bulunma ve ayrılma” kavramları ise yer tamlayıcısı terimini karşılamaktadır. Yönelme/ bulunma/ ayrılma bir yer üzerine ise “mekân” olarak (denize, sahilden, Muğla’dan) da adlandırılabilir. Cümledeki diğer unsurlar, ancak yüklem sayesinde anlam kazanır ve bu unsurlar ancak yüklemle ilişkilendirilerek tespit edilebilir. Bu nedenle, öğelerin bağlı olduğu temel unsur olan “yüklem”, sahip olduğu anlam göz önünde bulundurulduğunda “kalp” olarak isimlendirilmiştir (Coşkun, Özkaya, Erdemir, 2016; Özkaya ve Coşkun, 2017; Özkaya, 2017).

Cümlelerin anlam ve terim çözümlemesi şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

- “İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar/ doğanın birer efsanesiydi.” (Seyfettin, 2005, 233)

Cümleyi öğelerine ayırırken ilk olarak o cümlenin **kalbi yani yüklemi** tespit edilmelidir. Cümlede yer alan “doğanın birer efsanesiydi” isim tamlaması oluşturduğu için bütün olarak alınmalıdır. Bu isim tamlaması grubu ek fiil olarak bir yargıya dönüşmüştür. Cümledeki yargıyı bildiren bu unsur cümlenin **kalbi yani yüklemidir**. “İlkbaharlar,

sonbaharlar, yazlar, kışlar” doğayı etkilediği için **cümlenin etkileyen(özne)** ögesidir.

“-Köylülerin duvar diplerine uzanıp yüzlerine birer mendil örterek mışıl mışıl uydukları /gözünün önüne geldi.” (Esendal, 2001, s.109)

Cümlede yer alan **“gözünün önüne geldi”** hatırlamak anlamında kullanılan bir deyim olduğu için bütün olarak alınmalıdır. Aynı zamanda bu ifade Cümledeki yargıyı bildiren unsur olduğu için **cümlenin kalbi yani yüklemidir**. Cümlede yer alan **“Köylülerin duvar diplerine uzanıp yüzlerine birer mendil örterek mışıl mışıl uydukları** “kelime grubu ise uyuma eyleminin nasıl yapıldığını anlattığı ve cümlenin kalbini oluşturan **“gözünün önüne gelme”** eylemini etkileyen bu unsur **etkileyen eylem(özne)** ögesidir.

“(Biz) /Her sabah / Çarşı Camii’nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, / bir serçe sürüsü gibi cıvıdayarak /geçerdik.” (Seyfettin, 2010, s.37)

Cümlenin **kalbini yani yüklemine karşılayan “geçmek”** eyleminin gerçekleştiren **biz’dir**. **Cümlenin etkileyeni yani öznesi** açık olarak verilmese de cümlenin kalbinde yani yüklemine yer alan birinci çoğul şahıs ekinden anlıyoruz. Cümlede yer alan **“çarşı camii’nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden”** kelime grubu cümlenin anlamını ayrılma bakımından tamamlar. Bu nedenle **“çarşı camii’nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden”** kelime grubu, bu cümlenin **ayrılma (yer tamlayıcısı)** ögesidir. Cümlede, **“bir serçe sürüsü gibi cıvıdayarak”** kelime grubu nasıl geçildiğini anlattığı için cümlenin **tarz (zarf tümleci)** ögesidir.

“-Hoca Efendiye kim yaranırsa/ bu mükafaatı/ kazanırdı.” (Seyfettin, 2010, s.37)

“kazanırdı” kelimesi cümlede yapılan işi bildirir. Çekimli bir fiildir. Bu nedenle cümlenin **kalbi yani yüklemidir**. Cümlenin **etkileyeni yani öznesi ise** **“bu mükafaatı”** kelime grubudur. Cümlede mükafaatı kazanmak bir şarta bağlanmıştır. Dolayısıyla **“Hoca Efendiye kim yaranırsa kelime grubu ise cümlenin şartı yani zarf tümleci** ögesidir.

“-Sabahları/ annem/ beni /bir bebek gibi/ pencere kenarına/ oturtur(du).”(Seyfettin, 2010, s.28)

“oturturdu” kelimesi cümlede yapılan işi bildirir. Çekimli bir fiildir. Bu nedenle cümlenin

kalbi yani yüklemidir. Oturtma eylemini gerçekleştiren annemdir.Bu. Bu nedenle cümledeki etkileyeni yani öznesidir.Bu. Bu işten etkilenen ise “ben” dir. Bu nedenle cümledeki etkileneni yani belirtili nesnedir. Pencere kenarına doğru oturttuğu için bir yönelme vardır. Dolayısıyla pencere kenarına ifadesi cümledeki anlamını yönelme bakımından tamamladığı için cümledeki yönelme (yer tamlayıcısı) ögesidir. Cümlede geçen “bir bebek gibi” kelime grubu cümledeki anlamını benzerlik yönünden tamamladığı için benzerlik (zarf tamlacı) ögesidir.” Sabahları” kelimesi de zaman bildirdiği için cümledeki zaman (zarf tamlacı) ögesidir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada toplanan veriler sonucunda ulaşılan bulgular ve yorumlar sunulmuştur. Temel amaç ve alt amaçlar çerçevesinde ulaşılan bulgular, dört ana başlık altında incelenip değerlendirilmiştir.

4.1. Olay Hikayelerinde Yer Alan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dil Bilgisi Terimleri Nelerdir? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ömer Seyfettin'in olay hikayelerindeki metinlerde yer alan toplam 771 cümlede, tespit edilen dil bilgisi terimleri ve anlamlı birimler sıklıklarına göre ele alınmış; öne çıkan anlamlı birimler ve terimler belirlenmiştir. Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda:

- 1.Olay hikayelerinde yer alan dil bilgisi terimlerine ilişkin bulgular,
- 2.Olay hikayelerinde yer alan anlamlı birimlere ilişkin bulgular,
- 3.Olay hikayelerinde yer alan söz dizimi kalıplarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. Olay Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine İlişkin Bulgular

İncelen metinlerde tespit edilen dil bilgisi terimleri Tablo 4.1.1.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.1.1 Ömer Seyfettin'in Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri

Dil Bilgisi Terimleri	Metinler							
	Ömer Seyfettin'in Olay Hikayeleri							
	And		Binecek Şey		Falaka		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yüklem	267	29,7	215	33,4	275	31,5	757	31,3
Özne	275	30,6	213	33,1	283	32,4	771	31,9
Nesne	85	9,4	62	9,6	89	10,2	236	9,7
Zarf T.	187	20,8	92	14,3	159	18,2	438	18,1
Yer T.	83	9,2	61	9,4	66	7,5	210	8,7
Toplam	897	100	643	100	872	100	2412	100

Tablo 4.1.1.1 incelendiğinde, cümlenin temel öğeleri olan özne ve yüklem dışında olay hikayelerine dayalı üç metinde de sayıca en çok zarf tümleci ögesinin; en az ise yer tamlayıcısı ögesinin bulunduğu görülmektedir.

4.1.2. Olay Hikayelerinde Yer Alan Anlamli Birimlere İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen anlamli birimler Tablo 4.1.2.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.2. 1

Ömer Seyfettin Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Anlamlı Birimler

Anlamlı Birimler	Metinler							
	Ömer Seyfettin'in Olay Hikayeleri							
	And		Binecek Şey		Falaka		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kalp	275	29,1	215	30,8	283	33,8	773	31,4
Etkileyen Varlık	223	23,6	133	19,1	153	18,3	509	20,7
Etkilenen Varlık	113	11,9	143	20,5	101	12,08	357	14,5
Etkileyen Eylem	22	2,3	10	1,4	23	2,7	55	2,2
Zaman	49	5,1	20	2,8	45	5,3	114	4,6
Mekân	45	4,7	46	6,6	56	6,6	147	0,05
Ayrılma	5	0,5	7	1	9	1,07	21	0,8
Bulunma	20	2,1	15	2,1	19	2,2	54	2,1
Yönelme	43	4,5	34	4,8	37	4,4	114	4,6
Tarz	64	6,7	42	6,03	75	8,9	181	7,3
Süreç	4	0,4	10	1,4	3	0,3	17	0,6
Şart	2	0,2	5	0,7	5	0,5	12	0,4
Benzerlik	10	1,06	5	0,7	10	1,1	25	1,01
Birliktelik	8	0,8	1	0,1	1	0,1	10	0,4
Sebep	8	0,8	-	-	5	0,5	13	0,5
Tahmin	4	0,4	-	-	2	0,2	6	0,2
Hedef	2	0,2	-	-	-	-	2	0,08
İhtimal	2	0,2	-	-	-	-	2	0,08
Vasıta	10	1,06	3	0,4	2	0,2	15	0,6
Miktar	13	1,3	5	0,7	7	0,8	25	1,01
Kesinlik	-	-	2	0,2	-	-	2	0,08
Görelilik	1	0,1	-	-	-	-	1	0,04
Toplam	943	100	696	100	836	100	2455	100

Tablo 4.1.2.1 incelendiğinde, Ömer Seyfettin'e ait olay hikayelerinde yer alan metinlerde, toplam 2455 anlamlı birim tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerde temel unsurlar (kalp, etkileyen varlık, etkilenen varlık, etkileyen eylem) haricinde en çok “tarz” unsurunun (f.181) kullanıldığı; en az “görelilik” unsurunun (f.1) bulunduğu görülmüştür. Bunu “hedef, ihtimal, kesinlik” takip etmektedir.

4.1.3. Olay Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.1.3.1’de sunulmuştur. Ömer Seyfettin’in olay hikayelerinde yer alan ortak kalıplar “**koyu**” renkte; sadece *And* metninde tespit edilen kalıplar “**kırmızı**” renkte; sadece *Binecek Şey* metninde tespit edilen kalıplar “**yeşil**” renkte; sadece *Falaka* metninde tespit edilen kalıplar “**mavi**” renkte gösterilmiştir.

Tablo 4.1.3. 1 Ömer Seyfettin'in Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları

Ömer Seyfettin'in Hikayelerindeki Söz Dizimi Kalıpları			
Terime Dayalı Kalıplar	f	Anlama Dayalı Kalıplar	f
Ö/Y		Etkileyen varlık/Kalp	119
		Etkilenen varlık/Kalp	89
	213	Etkileyen eylem/Kalp	3
		Zaman/Kalp	1
		Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/Y		Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	36
		Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	23
		Etkilenen varlık/Zaman/Kalp	9
		Etkileyen varlık/Zaman/Kalp	7
		Etkilenen varlık/Miktar/Kalp	7
		Etkileyen varlık/Miktar/Kalp	7
		Etkilenen varlık/Birliktelik/Kalp	3
		Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Vasıta/Kalp	2
	109	Etkileyen varlık/Süreç/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Mekan (bulunma)/Tarz/Kalp	1

	Etkileyen varlık/İhtimal/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Şart/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tahmin/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Süreç/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen eylem/ Miktar/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Sebep/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/N/Y	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	27
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	19
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	19
92	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	14
	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	4
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	4
	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Tarz/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/Y	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	14
	Etkilenen varlık/Mekân(yönelme)/ Kalp	14
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	4
	Etkileyen varlık/Mekân(ayrılma)/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	3
	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	2
53	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(yönelme)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Mekân(ayrılma)/ Kalp	2
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Kalp	1
	Mekân (bulunma)/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen eylem/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/Y	Etkileyen varlık/Tarz/Tarz/Kalp	5
	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	3

29	Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Zaman/Birliktelik/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Miktar/Sebep/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Zaman/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tahmin/Miktar/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Vasıta/Tahmin/Miktar/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Sebep/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Görelilik/Miktar/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Süreç/Vasıta/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Süreç/ Tarz/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Şart/Zaman/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Süreç/Tarz/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Zaman/Sebep/Kalp	1
Ö/ZT/N/Y	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	3
	Etkilenen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	4
	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	2
27	Etkilenen varlık/ Süreç/ Etkileyen varlık/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Sebep/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Vasıta/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Vasıta/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Vasıta/ Etkileyen varlık/ Kalp	1

		Etkilenen varlık/ Tarz/ Etkilenen varlık/ Kalp	1
		Etkilenen varlık/Sebeup/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Süreç/Etkileyen eylem/Kalp	1
ZT/Ö/Y		Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	6
		Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	3
		Sebeup/Etkilenen varlık/Kalp	2
		Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	2
		Şart/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Tahmin/Etkileyen varlık/Kalp	2
	24	Zaman/Tarz/Kalp	1
		Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Miktar/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Hedef/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Süreç/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
		En-v/Etkilenen varlık/Kalp	1
YT/Ö/Y	22	Mekân(bulunma)/Etkilenen varlık/Kalp	8
		Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	3
		Mekân (ayrılma)/Etkilenen varlık/Kalp	3
		Mekân (bulunma)/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkilenen varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
		Mekân(yönelme)/Vasıta/Kalp	1
		Mekân/Etkileyen varlık(ayrılma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık (bulunma)/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık(yönelme)/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Mekân (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/YT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Tarz/Mekân (yönelme) /Kalp	2
		Etkilenen varlık/Benzerlik/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Benzerlik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Süreç/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	18	Etkilenen varlık/Sebeup/Mekân (yönelme)/Kalp	1

	Etkilene n varlık/Zaman/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Benzerlik/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilene n varlık (yönelme)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Benzerlik/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Benzerlik/En-v (yönelme)/Kalp	1
	Etkilene n varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Etkilene n varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/ Zaman/ Mekân (yönelme)/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Benzerlik/ Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/N/Y	Etkileyen varlık/Etkilene n varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	7
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	3
18	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	2
	Etkilene n varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkilene n varlık/Mekân (bulunma)/ Etkileyen eylem/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Etkilene n varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Etkilene n varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilene n varlık/Kalp	1
Ö/N/ZT/Y	Etkileyen varlık/Etkilene n varlık/Tarz/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	3
17	Etkileyen varlık/Etkilene n varlık/Miktar/Kalp	1
	Etkilene n varlık/Etkileyen eylem/Vasıta/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/ Etkilene n varlık/ Benzerlik/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilene n varlık/Zaman/Kalp	1

	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Miktar /Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/N/YT/Y	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	4
13	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Mekân/Kalp	1
Ö/YT/ZT/Y	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Tarz/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Tarz/Birliktelik/Kalp	1
9	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Miktar/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Beraberlik/Zaman/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Birliktelik/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Zaman/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Mekân (bulunma)/ Tarz/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Mekân (ayrılma)/ Tarz/ Kalp	1
Ö/ZT/ZT/N/Y	Etkilenen varlık/Sebeup/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
7	Etkileyen varlık/Tahmin/Benzerlik/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Etkileyen eylem/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/İhtimal/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tarz/Tarz/Etkileyen	1

		varlık/Kalp	
ZT/Y		Zaman/Kalp	3
	7	Tarz/Kalp	2
		SebeP/Kalp	1
		Birliktelik/Y	1
Ö/ZT/ZT/YT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	5	Etkileyen varlık/Tarz/Tarz/Tarz/Kalp	1
		Etkilene n varlık/Zaman/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/ Süreç/ Tarz/ Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Etkilene n varlık/Zaman/Tarz/ Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/YT/N/Y		Etkilene n varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Kalp	2
	5	Etkileyen varlık/Kesinlik /Etkilene n varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkilene n varlık/SebeP/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/ZT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Şart/Tarz/Kalp	1
	4	Etkileyen varlık/Süreç/Zaman/Miktar/Kalp	1
		Etkilene n varlık/Zaman/Benzerlik/Tarz/Kalp	1
		Etkilene n varlık/Tarz/Tarz/Tarz/Y	1
ZT/Ö/ZT/Y	3	Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	2
		Tarz/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
		SebeP/Etkilene n varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/YT/ZT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
	3	Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (ayrılma)/Zaman/Kalp	1
		Etkilene n varlık/ Şart/ Mekân (yönelme)/ Zaman/ Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y		Benzerlik/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
	3	Zaman/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Kesinlik/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
YT/Ö/ZT/Y	3	Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	2
		Etkileyen varlık/ (bulunma)Etkileyen varlık/Süreç/Kalp	1

ZT/ZT/Ö/Y	3	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
		Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Süreç/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
Ö/YT/ZT/ZT/Y	3	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(yönelme)/Tarz/Miktar/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Benzerlik/Tarz	1
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tekrar /Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ ZT/ N/ YT/ Y	3	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Sebep/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/YT/Y	2	Zaman/Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Zaman/Birliktelik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/YT/N/Y	2	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Etkileyen varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/N/Y	2	Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Şart/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/N/ZT/Y	2	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Vasıta/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/N/YT/ZT/Y	2	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Benzerlik/Kalp	1
Ö/YT/YT/Y	2	Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/N/Y	2	Benzerlik/Etkilenen varlık/Benzerlik/Benzerlik/Kalp	1
		Tarz/Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/YT/ZT /N/Y	2	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Ey-v/En-v (yönelme)/Miktar/Ey-v/Kalp	1
ZT/Ö/YT/N/Y	2	Tarz/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Ey-	2

		v/Kalp	
Ö/ZT/ZT /ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Benzerlik/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
YT/ZT/Y	1	Mekân/Vasıta/Kalp	1
Ö/N/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
YT/Y	1	Etkileyen varlık/(bulunma)Kalp	1
Ö/Y/ZT	1	Etkileyen varlık/Kalp/Tarz	1
ZT/ZT/Y/Ö	1	Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp/Etkileyen varlık	1
Ö/YT/N/Y/ZT	1	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp/Tarz	1
N/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/N/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ ZT/ ZT/ YT/ Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Y/ZT	1	Kalp/Şart	1
Ö/N/YT/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân(bulunma)/Etkilenen varlık(yönelme)/Tarz/Kalp	1
ZT/ZT/Y	1	Zaman/Şart/Kalp	1
Y/Ö/ZT	1	Kalp/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem	1
Ö/YT/N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân/Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/N/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/Y/YT	1	Etkileyen varlık/Kalp/Etkilenen varlık (yönelme)	1
Ö /ZT/ ZT/ YT/ ZT/ Y	1	Etkilenen varlık/ Zaman/ Tarz/ Etkileyen varlık (yönelme)/ Tarz/ Kalp	1
N/Y	1	Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/YT/N/Y/N	1	Zaman/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp/Etkileyen varlık	1
ZT/Ö/ZT/N/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
YT/N/Y	1	Etkilenen varlık (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT /N/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Benzerlik/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/YT/Y	1	Benzerlik/Tarz/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	1
Ö/ ZT/N/ZT/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Zaman/Amaç/Kalp	1

ZT/Ö/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
ZT/Ö/N/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Benzerlik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/N/ZT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/ ZT/N/Y	1	Etkilenen varlık/Tahmin/Sebepe/Etkileyen varlık(yönelme)/Süreç/Etkileyen varlık/Kalp	1
Z/Z/Y	1	Şart/Miktar/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT/N/Y	1	Miktar/Etkileyen varlık/Vasita/Sebepe/Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	1
N/Ö/Y	1	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/N/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/YT/N/Y	1	Şart/Etkileyen varlık(yönelme)/Etkilenen varlık/Kalp	1
Ö/YT/N/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/N/ZT/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Sebepe/Tarz/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/Y	1	Benzerlik/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
N/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
N/ZT/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y	1	Zaman/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Birliktelik/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y	1	Tarz/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık(yönelme)/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/YT/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
ZT/N/Y	1	Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Vasita/Mekân	1

		(yönelme)/Kalp	
Ö/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/ZT/YT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Benzerlik/Etkilene varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/ZT/YT/Y	1	Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	1
ZT/Ö/YT/ZT/ ZT/Y	1	Tarz /Etkileyen varlık/ Mekân (bulunma)/ Benzerlik/ Tarz/ Kalp	1
Ö/ZT/ ZT/ YT/YT/Y	1	Etkilene varlık/Süreç/Tarz/Sebepe/Sebepe/Kalp	1
N/YT/Ö/Y	1	Etkilene varlık/(ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/ Y/ Ö/N	1	Şart/Etkileyen eylem/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/N/ZT/Y	1	Şart/Etkilene varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
ZT/Ö YT/N/Y	1	Tarz/Etkileyen varlık/Etkilene varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Y/Ö	1	Kalp/Etkileyen varlık	1
Y/ZT/ZT/Ö	1	Kalp/Tarz/Zaman/Etkileyen eylem	1
99 Terime Dayalı Kalıp	771	291 Anlama Dayalı Kalıp	771

Araştırma kapsamında tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.1.3.1’de yer almaktadır. Olay hikayelerine dayalı metinlerde yer alan toplam 771 cümlenin incelenmesi sonucunda terime dayalı 99, anlama dayalı 291 söz dizimi kalıbı tespit edilmiştir. Terime dayalı 99 kalıptan 30’u ortak olup; 26’sı sadece *Falaka* metninde; 34’ü sadece *And* metninde; 9’u sadece *Binecek Şey* metninde yer alan söz dizimi kalıbıdır. Anlama dayalı 291 söz dizimi kalıbından 43’ü ortak olup; 84’ü sadece *Falaka* metninde; 105’i sadece *And* metninde 59’u sadece *Binecek Şey* metninde yer alan söz dizimi kalıbıdır.

4.2. Durum Hikâyelerinde Yer Alan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dilbilgisi Terimleri Nelerdir? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Memduh Şevket Esendal’ın durum hikayelerindeki metinlerde yer alan toplam 290 cümlede, tespit edilen dil bilgisi terimleri ve anlamlı birimler sıklıklarına göre incelenmiş; öne çıkan anlamlı birimler ve terimler belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci alt amacı doğrultusunda:

1. Durum hikayelerinde yer alan dil bilgisi terimlerine ilişkin bulgular,

2. Durum hikayelerinde yer alan anlamlı birimlere ilişkin bulgular,
3. Durum hikayelerinde yer alan söz dizimi kalıplarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1. Durum Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine İlişkin Bulgular

İncelen metinlerde tespit edilen dil bilgisi terimleri Tablo 4.2.1.1’de sunulmuştur.

4.2.1.1

Memduh Şevket Esendal ‘ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri

Dil Bilgisi Terimleri	Metinler							
	Memduh Şevket Esendal’ın Durum Hikayeleri							
	Ana -Baba		İhtiyar Çilingir		Mendil Altında		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yüklem	160	31,3	68	29,9	67	31,7	295	31,08
Özne	159	31,1	68	29,9	67	31,7	294	30,9
Nesne	61	11,9	25	11,01	19	9	105	11,06
Zarf T.	87	17,02	37	16,2	38	18	162	17,07
Yer T.	44	8,6	29	12,7	20	9,4	93	9,7
Toplam	511	100	227	100	211	100	949	100

Tablo 4.2.1.1 incelendiğinde, cümlenin temel öğeleri olarak kabul edilen özne ve yüklem dışında olay hikayelerine dayalı üç metinde de en çok zarf tümleci ögesinin; en az yer tamlayıcısı ögesinin yer aldığı görülmektedir.

4.2.2. Durum Hikayelerinde Yer Alan Anlamlı Birimlere İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen anlamlı birimler Tablo 4.2.2.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.2.2.1 Memduh Şevket Esendal ‘ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Anlamalı Birimler

Anlamalı Birimler	Metinler							
	Memduh Şevket Esendal’ın Durum Hikayeleri							
	Ana-Baba		İhtiyar Çilingir		Mendil Altında		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kalp	160	29,4	68	27,8	67	29,2	295	29,03
Etkileyen Varlık	150	27,6	69	28,2	53	23,1	272	26,7
Etkilenen Varlık	52	9,5	23	9,4	35	15,2	110	10,8
Etkileyen Eylem	33	6,07	9	3,6	10	4,3	52	5,1
Zaman	29	5,3	3	1,2	12	5,2	44	4,3
Mekân	17	3,1	15	6,1	13	5,6	45	4,4
Ayrılma	4	0,7	1	0,4	3	1,3	8	0,7
Bulunma	12	2,2	9	3,6	5	2,1	26	2,5
Yönelme	20	3,6	10	4,09	12	5,2	42	4,13
Tarz	21	3,8	18	7,3	13	5,6	52	5,1
Süreç	6	1,1	3	1,2	2	0,8	11	1,08
Şart	6	1,1	1	0,4	-	-	7	0,6
Benzerlik	2	0,3	2	0,8	2	0,8	6	0,5
Birliktelik	2	0,3	2	0,8	-	-	4	0,3
Sebeup	8	1,4	1	0,4	-	-	9	0,8
Tahmin	1	0,1	1	0,4	-	-	2	0,1
Hedef	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
İhtimal	-	-	-	-	-	-	-	-
Vasıta	-	-	1	0,4	1	0,4	2	0,1
Miktar	10	1,8	4	1,6	1	0,4	15	1,4
Kesinlik	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
Görelilik	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
Toplam	543	100	244	100	229	100	1016	100

Tablo 4.2.2.1 incelendiğinde, Memduh Şevket Esendal’a ait durum hikayelerinde yer alan metinlerde, toplam 1016 anlamlı birim tespit edilmiştir. Bu metinlerde temel unsurlar (kalp, etkileyen varlık, etkilenen varlık, etkileyen eylem) haricinde en çok “tarz” unsurunun (f.52) kullanıldığı; en az “hedef, kesinlik, görelilik” yer aldığı görülmüştür. Durum hikayelerinde yer alan metinlerde ihtimal unsuruna ise hiç yer verilmemiştir.

4.2.3. Durum Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.2.3.1’de sunulmuştur. Memduh Şevket Esendal’ın durum hikayelerinde yer alan ortak kalıplar “**koyu**” renkte; sadece *Ana-Baba* metninde tespit edilen kalıplar “**turuncu**” renkte; sadece *İhtiyar Çilingir* metninde tespit edilen kalıplar “**pembe**” renkte; sadece *Mendil Altında* metninde tespit edilen kalıplar “**mor**” renkte gösterilmiştir.

Tablo 4.2.3.1 Memduh Şevket Esendal ‘ın Durum Hikayelerindeki İncelenen Metinlerinde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları

Memduh Şevket Esendal’ın Hikayelerindeki Söz Dizimi Kalıpları			
Terime Dayalı Kalıplar		Anlama Dayalı Kalıplar	
Ö/Y	59	Etkileyen varlık/Kalp	35
		Etkilenen varlık/Kalp	20
		Etkileyen eylem/Kalp	3
		Miktar/Kalp	1
Ö/N/Y	51	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	17
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	16
		Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	7
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	6
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	4
		Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/Y	42	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	10
		Etkileyen varlık/Zaman/Kalp	5
		Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	4
		Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	4
		Etkileyen varlık/Miktar/ Kalp	3
		Etkilenen varlık/Zaman/Kalp	3
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Kesinlik/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Hedef/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Vasıta/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Şart/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Birliktelik/Kalp	1
Zaman/Miktar /Kalp	1		
Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1		
Benzerlik/Miktar/Kalp	1		
Ö/YT/Y		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	5

		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	3
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	2
	22	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (ayrılma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (bulunma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem(yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Sebep/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/N/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	2
	15	Etkileyen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Şart/Etkileyen eylem/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Şart/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Sebep/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Benzerlik/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/Y	12	Etkilenen varlık/Tarz/Tarz/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Zaman/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Süreç/Birliktelik/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Benzerlik/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Benzerlik/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tahmin/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/ZT/YT/Y		Etkileyen eylem/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	1
	12	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Şart/Sebep/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen eylem/Etkileyen eylem/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
YT/Ö/Y		Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	3
		Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
	11	Etkileyen varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1

		Etkileyen varlık (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Birliktelik/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Mekân(bulunma)/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkilenen varlık (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/YT/N/Y		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
	11	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/ Etkilenen varlık(yönelme)/Tarz/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/ Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Sebeup/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/Y		Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	3
		Tahmin/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
	10	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Süreç/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Süreç/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Zaman/Tarz/Kalp	1
Ö/N/YT/Y		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân(ayrılma)/Kalp	2
	7	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Miktar/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Zaman/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Miktar/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân(bulunma)/Kalp	1
Ö/YT/ZT/Y		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Miktar/Kalp	1
	4	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Miktar/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Miktar/Kalp	1
Ö/ZT/N/YT/Y		Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	4	Etkileyen varlık/Süreç/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme) /Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/YT/Y		Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	3	Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	1

		Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/Y	2	Şart/Tarz/Etkilene varlık/Kalp Tarz/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1 1
Ö/ZT/ZT/N/Y	2	Ey-v/Birliktelik/Zaman/En-v/Kalp Ey-v/Sebep/Zaman/Ey-e/Kalp	1 1
ZT/Ö/YT/ZT/Y	2	Tarz/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Sebep/Kalp	1 1
ZT/Ö/ZT/Y	2	Sebep/Etkilene varlık/Zaman/Kalp Sebep/Etkilene varlık/Miktar/Kalp	1 1
Ö/ZT/YT/ ZT/Y	1	Etkilene varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
N/ZT/Ö/ZT/YT/Y	1	Etkilene varlık/Vasıta/Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/YT/N/Y	1	Etkilene varlık/Etkilene varlık/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/YT/Y/N	1	Etkileyen varlık/En-v (yönelme) /Kalp/ Etkileyen eylem	1
ZT/YT/Ö/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/YT/N/Y	1	Etkilene varlık/Tarz/Mekân(yönelme)/Etkileyen varlık/Miktar/Kalp	1
Ö/N/Y/N	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp/Tarz	1
Ö/N/ZT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân (Bulunma)/Benzerlik/Etkileyen eylem/Kalp	1
YT/Ö/ZT/Y	1	Görelilik/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
N/ZT/Ö/ZT/Y	1	Etkilene varlık/Süreç/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
ZT/Ö/Y/N	1	Zaman/Etkileyen varlık/Kalp/Şart	1
YT/N/Y	1	Mekân (bulunma)/ Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/YT/Y/N	1	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilene varlık (yönelme)/Kalp/Etkileyen eylem	1
ZT/Ö/YT/ZT/Y	1	Süreç/Etkileyen varlık/Etkilene varlık (yönelme)/Tarz/Kalp	1
Ö/N/YT/ZT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Mekân(bulunma)/Tarz/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Süreç/Sebep/Mekân(ayrılma)/Kalp	1
N/ZT/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Miktar/Etkileyen varlık/Kalp	1
37 Terime Dayalı Kalıp	290	140 Anlama Dayalı Kalıp	290

Araştırma kapsamında tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.2.3.1’de yer almaktadır. Durum hikayelerine dayalı metinlerde yer alan toplam 290 cümlelerin incelenmesi sonucunda terime dayalı olan 37, anlama dayalı olan 140 söz dizimi kalıbı tespit edilmiştir. Terime dayalı 37 kalıptan 16’sı ortak olup; 9’u sadece *Ana-Baba* metninde; 6’sı sadece *İhtiyar Çilingir* metninde; 6’sı sadece *Mendil Altında* metninde bulunan söz dizimi kalıbıdır. Anlama dayalı olan 140 söz dizimi kalıbından 25’i ortak olup; 58’i

sadece *Ana-Baba* metninde; 32'si sadece *İhtiyar Çilingir* metninde 25'i sadece *Mendil Altında* metninde yer alan söz dizimi kalıbıdır.

4.3. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Cümlelerdeki Anlamlı Birimler ve Dil Bilgisi Terimleri Bakımından Ne Gibi Farklılıklar Vardır? Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Memduh Şevket Esendal'ın durum hikayelerinde ve Ömer Seyfettin'in olay hikayelerinde yer alan metinlerde toplam 1061 cümlede tespit edilen dil bilgisi terimleri ve anlamlı birimler metinde geçme sıklıkları doğrultusunda incelenmiş; öne çıkan anlamlı birimler ve dil bilgisi terimleri belirlenmiştir. Araştırmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda;

1. Durum ve olay hikayelerinde yer alan dil bilgisi terimlerine ilişkin bulgular,
2. Durum ve olay hikâyelerinde yer alan anlamlı birimlere ilişkin bulgular,
3. Durum ve olay hikayelerinde yer alan söz dizimi kalıplarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.3.1. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Dil Bilgisi Terimlerine İlişkin Bulgular

İncelen metinlerde tespit edilen dil bilgisi terimleri Tablo 4.3.1.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.1.1 Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Dil Bilgisi Terimleri

		Metinler							
Dil Bilgisi Terimleri	Olay Hikayeleri								
	And		Binecek Şey		Falaka		Toplam		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
Yüklem	267	29,7	215	33,4	275	31,5	757	31,3	
Özne	275	30,6	213	33,1	283	32,4	771	31,9	
Nesne	85	9,4	62	9,6	89	10,2	236	9,7	
Zarf T.	187	20,8	92	14,3	159	18,2	438	18,1	
Yer T.	83	9,2	61	9,4	66	7,5	210	8,7	
Toplam	897	100	643	100	872	100	2412	100	

		Metinler							
Dil Bilgisi Terimleri	Durum Hikayeleri								
	Ana -Baba		İhtiyar Çilingir		Mendil Altında		Toplam		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
Yüklem	160	31,3	68	29,9	67	31,7	295	31,08	
Özne	159	31,1	68	29,9	67	31,7	294	30,9	
Nesne	61	11,9	25	11,01	19	9	105	11,06	
Zarf T.	87	17,02	37	16,2	38	18	162	17,07	
Yer T.	44	8,6	29	12,7	20	9,4	93	9,7	
Toplam	511	100	227	100	211	100	949	100	

Tablo 4.3.1.1 incelendiğinde, cümlelerin temel öğeleri olan özne ve yüklem dışında Ömer Seyfettin'in olay ve Memduh Şevket Esendal'ın durum hikayelerine ait altı metinde de sayıca en çok zarf tümleci ögesinin; en az ise yer tamlayıcısı ögesinin bulunduğu görülmektedir.

4.3.2. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Anlamli Birimlere İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen anlamli birimler Tablo 4.3.2.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.2.1 Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Anlamlı Birimler

Anlamlı Birimler	Metinler							
	Olay Hikayeleri							
	And		Binecek Şey		Falaka		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kalp	275	29,1	215	30,8	283	33,8	773	31,4
Etkileyen Varlık	223	23,6	133	19,1	153	18,3	509	20,7
Etkilenen Varlık	113	11,9	143	20,5	101	12,08	357	14,5
Etkileyen Eylem	22	2,3	10	1,4	23	2,7	55	2,2
Zaman	49	5,1	20	2,8	45	5,3	114	4,6
Mekân	45	4,7	46	6,6	56	6,6	147	0,05
Ayrılma	5	0,5	7	1	9	1,07	21	0,8
Bulunma	20	2,1	15	2,1	19	2,2	54	2,1
Yönelme	43	4,5	34	4,8	37	4,4	114	4,6
Tarz	64	6,7	42	6,03	75	8,9	181	7,3
Süreç	4	0,4	10	1,4	3	0,3	17	0,6
Şart	2	0,2	5	0,7	5	0,5	12	0,4
Benzerlik	10	1,06	5	0,7	10	1,1	25	1,01
Birliktelik	8	0,8	1	0,1	1	0,1	10	0,4
Sebepl	8	0,8	-	-	5	0,5	13	0,5
Tahmin	4	0,4	-	-	2	0,2	6	0,2
Hedef	2	0,2	-	-	-	-	2	0,08
İhtimal	2	0,2	-	-	-	-	2	0,08
Vasıta	10	1,06	3	0,4	2	0,2	15	0,6
Miktar	13	1,3	5	0,7	7	0,8	25	1,01
Kesinlik	-	-	2	0,2	-	-	2	0,08
Görelilik	1	0,1	-	-	-	-	1	0,04
Toplam	943	100	696	100	836	100	2455	100

Anlamalı Birimler	Metinler							
	Durum Hikayeleri							
	Ana-Baba		İhtiyar Çilingir		Mendil Altında		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kalp	160	29,4	68	27,8	67	29,2	295	29,03
Etkileyen Varlık	150	27,6	69	28,2	53	23,1	272	26,7
Etkilenen Varlık	52	9,5	23	9,4	35	15,2	110	10,8
Etkileyen Eylem	33	6,07	9	3,6	10	4,3	52	5,1
Zaman	29	5,3	3	1,2	12	5,2	44	4,3
Mekân	17	3,1	15	6,1	13	5,6	45	4,4
Ayrılma	4	0,7	1	0,4	3	1,3	8	0,7
Bulunma	12	2,2	9	3,6	5	2,1	26	2,5
Yönelme	20	3,6	10	4,09	12	5,2	42	4,13
Tarz	21	3,8	18	7,3	13	5,6	52	5,1
Süreç	6	1,1	3	1,2	2	0,8	11	1,08
Şart	6	1,1	1	0,4	-	-	7	0,6
Benzerlik	2	0,3	2	0,8	2	0,8	6	0,5
Birliktelik	2	0,3	2	0,8	-	-	4	0,3
Sebepe	8	1,4	1	0,4	-	-	9	0,8
Tahmin	1	0,1	1	0,4	-	-	2	0,1
Hedef	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
İhtimal	-	-	-	-	-	-	-	-
Vasıta	-	-	1	0,4	1	0,4	2	0,1
Miktar	10	1,8	4	1,6	1	0,4	15	1,4
Kesinlik	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
Görelilik	-	-	1	0,4	-	-	1	0,09
Toplam	543	100	244	100	229	100	1016	100

Tablo 4.3.2.1 incelendiğinde, olay hikayelerinde yer alan metinlerde 2455 anlamlı birim tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerde en çok “tarz” unsurunun (f.181) kullanıldığı; en az “görelilik” unsurunun bulunduğu görülmüştür. Durum hikayelerindeki metinlerde 1016 anlamlı birim tespit edilmiştir. Durum hikayelerine dayalı metinlerde de yine en çok tarz unsuruna (f.52); en az “hedef, kesinlik, görelilik” unsuruna yer verilmiştir. Olay hikâyelerindeki metinlerden farklı olarak” ihtimal” unsuruna ise incelen metinlerde hiç yer verilmemiştir.

4.3.3. Durum ve Olay Hikayelerinde Yer Alan Söz Dizimi Kalıplarına İlişkin Bulgular

İncelenen metinlerde tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.3.3.1’de sunulmuştur. Memduh Şevket Esendal’ın durum hikayeleri ve Ömer Seyfettin’in olay hikayelerinde yer alan ortak kalıplar “**koyu**” renkte; sadece Ömer Seyfettin’in hikayelerinde tespit edilen kalıplar “**kırmızı**” renkte; sadece Memduh Şevket Esendal’ın hikayelerinde yer alan kalıplar “**mavi**” renkte gösterilmiştir.

Tablo 4.3.3.1

Durum ve Olay Hikayelerindeki İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Söz Dizimi Kalıpları

Durum ve Olay Yazılarındaki Söz Dizimi Kalıpları			
Terime Dayalı Kalıplar	f	Anlama Dayalı Kalıplar	f
Ö/Y	272	Etkileyen varlık/Kalp	154
		Etkilenen varlık/Kalp	109
		Etkileyen eylem/Kalp	6
		Miktar/Kalp	1
		Zaman/Kalp	1
		Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/Y	149	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	46
		Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	27
		Etkileyen varlık/Zaman/Kalp	12
		Etkilenen varlık/Zaman/Kalp	12
		Etkileyen varlık/Miktar/ Kalp	10
		Etkilenen varlık/Miktar/Kalp	7
		Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	5
		Etkilenen varlık/Birliktelik/Kalp	3
		Etkileyen varlık/Şart/Kalp	2
		Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	2
		Etkilenen varlık/Vasıta/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Süreç/Kalp	2
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
Etkileyen varlık/Kesinlik/Kalp	1		
Etkileyen varlık/Hedef/Kalp	1		

	Etkileyen varlık/Vasıta/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Birliktelik/Kalp	1
	Zaman/Miktar /Kalp	1
	Benzerlik/Miktar/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/İhtimal/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tahmin/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Süreç/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen eylem/ Miktar/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Sebep/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/N/Y	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	44
	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	30
142	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	10
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	25
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	23
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	4
	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Tarz/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/Y	Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	16
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	14
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	7
	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	4
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	4
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Kalp	3
	Etkilenen-varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	3
75	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	3
	Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (ayrılma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem(yönelme)/Kalp	1
	Ey-v/Sebep/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Mekân(ayrılma)/ Kalp	2
	Mekân (bulunma)/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen eylem/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/ZT/N/Y	Etkileyen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	4
	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	4
	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen varlık/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Şart/Etkileyen eylem/Kalp	2
	Etkilenen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	2
	En-v/Zaman/Ey-e/Kalp	2
	En-v/ Süreç/ Ey-v/Kalp	2
	Ey-v/Şart/Ey-e/Kalp	1
	Ey-v/Sebep/En-v/Kalp	1
	Ey-v/Ey-e/Ey-v/Kalp	1
42	En-v/Benzerlik/Ey-v/Kalp	1
	En-v/Ey-e/Ey-v/Kalp	1
	Ey-v/Tarz/En-v/Kalp	1

		En-v/Sebep/En-v/Kalp	1
		Ey-v/Zaman/En-v/Kalp	1
		Ey-v/Vasıta/En-v/Kalp	1
		Ey-v/Vasıta/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		En-v/Tarz/Ey-v/Kalp	1
		Ey-v/En-v/Ey-e/Kalp	1
		En-v/ Vasıta/ Ey-v/ Kalp	1
		En-v/ Tarz/ En-v/ Kalp	1
		En-v/Sebep/Ey-v/Kalp	1
		En-v/Süreç/Ey-e/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/Y		Ey-v/Tarz/Tarz/Kalp	6
		Ey-v/Zaman/Tarz/Kalp	4
		En-v/Tarz/Tarz/Kalp	2
		En-v/Zaman/Tarz/Kalp	2
		Ey-v/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	2
		Ey-v/Zaman/Birliktelik/Kalp	2
		En-v/Miktar/Sebep/Kalp	1
		Ey-v/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Ey-v/Tarz/Zaman/Kalp	1
		Ey-v/Tahmin/Miktar/Kalp	1
		Ey-v/Vasıta/Tahmin/Miktar/Kalp	1
		Ey-v/Sebep/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	40	En-v/Zaman/Tarz/Kalp	1
		Ey-v/Görelilik/Miktar/Kalp	1
		En-v/Zaman/Ey-v/Kalp	1
		En-v/Süreç/Vasıta/Kalp	1
		En-v/ Süreç/ Tarz/ Kalp	1
		Ey-v/Şart/Zaman/Kalp	1
		Ey-v/Süreç/Tarz/Kalp	1
		En-v/Tarz/Ey-v/Kalp	1
		Ey-v/Tarz/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		En-v/Ey-v/Benzerlik/Kalp	1
		En-v/Zaman/Sebep/Kalp	1
		Ey-v/Tarz/Ey-v/Kalp	1
		Ey-v/Zaman/Zaman/Kalp	1
		Ey-v/Süreç/Birliktelik/Kalp	1
		Ey-v/Zaman/Benzerlik/Kalp	1
		Ey-v/Benzerlik/Tarz/Kalp	1
ZT/Ö/Y	34	Zaman/Ey-v/Kalp	9
		Tahmin/Ey-v/Kalp	3
		Zaman/En-v/Kalp	3
		Tarz/Ey-v/Kalp	3
		Tarz/En-v/Kalp	2
		Süreç/Ey-v/Kalp	2
		Zaman/Tarz/Kalp	2
		Sebep/En-v/Kalp	2
		Şart/Ey-v/Kalp	2
		Mekân (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
		Miktar/Ey-v/Kalp	1
		Hedef/Ey-e/Kalp	1
		En-v/En-v/Kalp	1
		Ey-v/Ey-e/Kalp	1
		Süreç/En-v/Kalp	1
YT/Ö/Y		Mekân (bulunma)/En-v/Kalp	9
		Mekân (bulunma)/Ey-v/Kalp	6
		Mekân (ayrılma)/En-v/Kalp	3
		Mekân(bulunma)/Ey-e/Kalp	2
		Mekân (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
		Ey-v (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
		Ey-v (bulunma)/Ey-v/Kalp	1

33	Birliktelik/Ey-v/Kalp	1
	Ey-v(ayrılma)/Ey-v/Kalp	1
	En-v (bulunma)/Ey-v/Kalp	1
	En-v(yönelme)/Ey-v/Kalp	1
	Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
	Mekân(yönelme)/Vasıta/Kalp	1
	Mekân/Ey-v(ayrılma)/Kalp	1
	Ey-v (bulunma)/En-v/Kalp	1
	Ey-v(yönelme)/Ey-e/Kalp	1
	Mekân (ayrılma)/Ey-v/Kalp	1
<hr/>		
Ö/ZT/YT/Y	Ey-v/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	2
	Ey-v/Zaman/En-v (yönelme)/Kalp	2
	Ey-v/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	2
	En-v/Tarz/Mekân (yönelme) /Kalp	2
	Ey-e/En-v (yönelme)/Kalp	2
	Ey-v/Tarz/Ey-e/Kalp	1
	En-v/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	En-v/Şart/Sebep/Kalp	1
	Ey-v/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	En-v/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Ey-e/Ey-e/Mekân (yönelme)/Kalp	1
30	Ey-v/Tarz/En-v (yönelme)/Kalp	1
	Ey-v/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	En-v/Benzerlik/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
	En-v/Benzerlik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	En-v/Süreç/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	En-v/Sebep/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	En-v/Zaman/Ey-v (yönelme)/Kalp	1
	Ey-v/Tarz/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
	Ey-v/Benzerlik/Ey-e/Kalp	1
	Ey-v/Tarz/Benzerlik/Kalp	1
	Ey-v/Benzerlik/En-v (yönelme)/Kalp	1
	En-v/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	Ey-v/Ey-e/En-v/Kalp	1
	Ey-v/Benzerlik/ Mekân (yönelme)/Kalp	1
<hr/>		
Ö/YT/N/Y	Ey-v/En-v (yönelme)/Ey-v/Kalp	9
	Ey-v/Mekân (yönelme)/Ey-v/Kalp	3
	En-v/Mekân (bulunma)/ Ey-e/Kalp	2
	Ey-v/Mekân (bulunma)/En-v/Kalp	2
29	Ey-v/Mekân (ayrılma)/Ey-v/Kalp	2
	Ey-v/Mekân (bulunma)/Ey-v/Kalp	1
	En-v/En-v (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
	Ey-v/Ey-v (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
	Ey-v/En-v (yönelme)/Tarz/Kalp	1
	Ey-v/Mekân (ayrılma)/Ey-v/Kalp	1
	Ey-v/Sebep/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Ey-v/Ey-e/Ey-v/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(bulunma)/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Etkilenen varlık/Kalp	1
<hr/>		
Ö/N/ZT/Y	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	3
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Miktar/Kalp	1
17	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Vasıta/Kalp	1

	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/ Etkilenen varlık/ Benzerlik/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Zaman/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Miktar /Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/N/YT/Y	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	4
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	2
20	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(yönelme)/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân(ayrılma)/Kalp	2
	Ey-v/Ey-v/Miktar/Kalp	2
	Ey-v/Ey-v/Zaman/Kalp	1
	En-v/Ey-v/Miktar/Kalp	1
	Ey-v/Ey-v/Mekân(bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (bulunma)/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Mekân/Kalp	1
Ö/YT/ZT/Y	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Tarz/Kalp	2
	Etkileyen varlık/Tarz/Birliktelik/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Miktar/Kalp	1
13	Etkileyen varlık/Beraberlik/Zaman/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Birliktelik/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Zaman/Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Mekân (bulunma)/ Tarz/ Kalp	1
	Etkilenen varlık/ Mekân (ayrılma)/ Tarz/ Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(yönelme)/Miktar/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık(yönelme)/Tarz/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Miktar/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık(bulunma)/Miktar/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/N/Y	Etkileyen varlık/Birliktelik/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
9	Etkileyen varlık/Sebep/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Sebep/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Tahmin/Benzerlik/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Etkileyen eylem/Etkileyen eylem/Etkileyen eylem/Kalp	1
	Etkileyen varlık/Ihtimal/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
	Etkilenen varlık/Tarz/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1

ZT/Y		Zaman/Kalp	3
	7	Tarz/Kalp	2
		Sebep/Kalp	1
		Birliktelik/Y	1
Ö/ZT/N/YT/Y		Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	7	Etkileyen varlık/Süreç/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme) /Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Sebep/Etkileyen varlık/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/YT/N/Y		Etkilenen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Kalp	2
	6	Etkileyen varlık/Kesinlik /Etkilenen varlık(yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Sebep/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Tarz/Mekân(yönelme)/Etkileyen varlık/Miktar/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
	6	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (bulunma)/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Tarz/Tarz/Tarz/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/ Süreç/ Tarz/ Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/ Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/YT/Y		Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
	5	Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
		Zaman/Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Kalp	1
		Zaman/Birliktelik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/Y		Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	2
	5	Tarz/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
		Sebep/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
		Sebep/Etkilenen varlık/Zaman/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/Y		Şart/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
	5	Tarz/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
		Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Süreç/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
YT/Ö/ZT/Y		Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	2
	4	Etkileyen varlık/ (bulunma)Etkileyen varlık/Süreç/Kalp	1
		Görelilik/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/ZT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Şart/Tarz/Kalp	1
	4	Etkileyen varlık/Süreç/Zaman/Miktar/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Zaman/Benzerlik/Tarz/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Tarz/Tarz/Tarz/Y	1
Ö/ZT/YT/ZT/Y		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	2
	4		

		Etkileyen varlık/Zaman/Mekân (ayrılma)/Zaman/Kalp	1
		Etkilenen varlık/ Şart/ Mekân (yönelme)/ Zaman/ Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y	4	Zaman/Etkileyen varlık (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Benzerlik/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Zaman/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Kesinlik/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
Ö/YT/ZT/ZT/Y	3	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Tarz/Miktar/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Benzerlik/Tarz	1
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tekrar /Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/YT/N/Y	3	Etkilenen varlık/Etkilenen varlık/Mekân (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Ey-v (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/N/ZT/ZT/Y	2	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Mekân (Bulunma)/Benzerlik/Ey- e/Kalp	1
YT/N/Y	2	Etkilenen varlık (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp Mekân (bulunma)/ Etkileyen varlık/Kalp	1
N/ZT/Ö/Y	2	Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Miktar/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/YT/ZT/Y	2	Tarz/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
		Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Sebep/Kalp	1
ZT/Ö/N/Y	2	Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Şart/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/ZT/N/ZT/Y	2	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Vasıta/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/N/YT/ZT/Y	2	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Benzerlik/Kalp	1
Ö/YT/YT/Y	2	Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp	1
		Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/N/Y	2	Benzerlik/Etkilenen varlık/Benzerlik/Benzerlik/Kalp	1
		Tarz/Etkileyen varlık/Tarz/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/YT/ZT/N/Y	2	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Zaman/Etkilenen varlık/Kalp	1
		Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Miktar/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/YT/N/Y	2	Tarz/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	2
Ö/ZT/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Benzerlik/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
YT/ZT/Y	1	Mekân/Vasıta/Kalp	1
Ö/N/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
YT/Y	1	Etkileyen varlık/(bulunma)Kalp	1
Ö/Y/ZT	1	Etkileyen varlık/Kalp/Tarz	1
ZT/ZT/Y/Ö	1	Zaman/Mekân (yönelme)/Kalp/Etkileyen varlık	1
Ö/YT/N/Y/ZT	1	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp/Tarz	1

N/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Z T/Ö/N/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp	1
N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ ZT/ ZT/ YT/ Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Y/ZT	1	Kalp/Şart	1
Ö/N/YT/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân(bulunma)/Etkilenen varlık (yönelme)/Tarz/Kalp	1
ZT/ZT/Y	1	Zaman/Şart/Kalp	1
Y/Ö/ZT	1	Kalp/Etkileyen varlık/Etkileyen eylem	1
Ö/YT/N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân/Etkilenen varlık/Benzerlik/Kalp	1
Ö/N/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/Y/YT	1	Etkileyen varlık/Kalp/Etkilenen varlık(yönelme)	1
Ö /ZT/ ZT/ YT/ ZT/ Y	1	Etkilenen varlık/ Zaman/ Tarz/ Etkileyen varlık (yönelme)/ Tarz/ Kalp	1
N/Y	1	Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/YT/N/Y/N	1	Zaman/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp/Etkileyen varlık	1
ZT/Ö/ZT/N/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT /N/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Benzerlik/Tarz/Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/YT/Y	1	Benzerlik/Tarz/Etkileyen varlık/Etkileyen varlık (yönelme)/Kalp	1
Ö/ ZT/N/ZT/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Zaman/Etkileyen varlık/Zaman/Amaç/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/YT. /Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Mekân (bulunma)/Kalp	1
ZT/Ö/N/ZT. /YT/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Benzerlik/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/N/ZT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/ZT. /N/Y	1	Etkilenen varlık/Tahmin/Sebeup/Etkileyen varlık(yönelme)/Süreç/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/ZT/Y	1	Şart/Miktar/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT/N/Y	1	Miktar/Etkileyen varlık/Vasıta/Sebeup/Etkilenen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp	1
N/Ö/Y	1	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/N/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Mekân (bulunma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/YT/N/Y	1	Şart/Etkileyen varlık (yönelme)/Etkilenen varlık/ Kalp	1
Ö/YT/N/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/YT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Sebeup/Tarz/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/Ö/Y	1	Benzerlik/Etkileyen eylem/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Kalp	1
N/Ö/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y	1	Zaman/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1

Ö/ZT/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Birliktelik/Mekân (bulunma)/Tarz/Kalp	1
ZT/YT/Ö/Y	1	Tarz/Mekân (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Ö/YT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Etkilenen varlık (yönelme)/Etkilenen varlık(yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/YT/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Mekân (bulunma)/Kalp	1
ZT/N/Y	1	Zaman/Etkileyen eylem/Kalp	1
ZT/Ö/ZT/ZT/YT/Y	1	Zaman/Etkilenen varlık/Zaman/Vasıta/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Mekân (ayrılma)/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/ZT/YT/N/Y	1	Etkileyen varlık/Benzerlik/Etkilenen varlık (yönelme)/Ey-v/Kalp	1
ZT/ZT/Ö/Z T/YT/Y	1	Zaman/Zaman/Etkileyen varlık/Tarz/Mekân (yönelme)/Kalp	1
Ö/Z T/Y	1	Etkileyen varlık/Benzerlik/Kalp	1
ZT/Ö/YT/ZT/ ZT/Y	1	Tarz /Etkileyen varlık/ Mekân (bulunma)/ Benzerlik/ Tarz/ Kalp	1
Ö/ZT/ ZT/ YT/YT/Y	1	Etkilenen varlık/Süreç/Tarz/Sebeup/Sebeup/Kalp	1
N/YT/Ö/Y	1	Etkilenen varlık/Etkileyen varlık (ayrılma)/Etkileyen varlık/Kalp	1
ZT/ Y/ Ö/N	1	Şart/Etkileyen eylem/Mekân (yönelme)/Kalp	1
ZT/Ö/N/Z T/Y	1	Şart/Etkilenen varlık/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
ZT/Ö YT/N/Y	1	Tarz/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Etkileyen varlık/Kalp	1
Y/Ö	1	Kalp/Etkileyen varlık	1
Y/ZT/ZT/Ö	1	Kalp/Tarz/Zaman/Etkileyen eylem	1
N/Z T/Ö/ZT/YT/Y	1	Etkilenen varlık/Vasıta/Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen varlık(yönelme)/Kalp	1
Ö/YT/Y/N	1	Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme) /Kalp/ Etkilenen eylem	1
Ö/ZT/ZT/N/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Süreç/Etkileyen eylem/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/N/Y/N	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Kalp/Tarz	1
N/ZT/Ö/ZT/Y	1	Etkilenen varlık/Süreç/Etkileyen varlık/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/YT/Y/N	1	Etkileyen varlık/Zaman/Etkilenen varlık (yönelme)/Kalp/Etkileyen eylem	1
ZT/Ö/YT/ZT/Y	1	Süreç/Etkileyen varlık/Etkilenen varlık (yönelme)/Tarz/Kalp	1
Ö/N/YT/ZT/ZT/Y	1	Etkileyen varlık/Etkileyen eylem/Mekân(bulunma)/Tarz/Tarz/Kalp	1
Ö/ZT/ZT/ZT/YT/Y	1	Etkileyen varlık/Tarz/Süreç/Sebeup/Mekân(ayrılma)/Kalp	1
ZT/Ö/Y/N	1	Zaman/Etkileyen varlık/Kalp/Şart	1
109 Terim Dayalı Kalıp	1061	388 Anlama Dayalı Kalıp	1061

Araştırma kapsamında incelenen metinlerde tespit edilen söz dizimi kalıpları Tablo 4.3.3.1’de yer almaktadır. Metinlerde bulunan toplam 1061 cümlenin incelenmesi sonucunda dil bilgisi terimlerine dayalı olan 109, anlama dayalı olan 388 söz dizimi kalıbı tespit edilmiştir. Terime dayalı olan 109 söz dizimi kalıbından 26’sı ortak olup; 72’si sadece olay hikayelerinde; 11’i ise yalnızca durum hikayelerinde bulunan söz dizimi

kalıbıdır. Anlama dayalı 388 kalıptan 41'i ortak olup; 251'i sadece olay hikayelerinde; 96'sı sadece durum hikayelerinde yer alan söz dizimi kalıbıdır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda sonuç, tartışma ve öneriler sunulmuştur.

5.1. Tartışma

Dil bilgisi öğretiminde ve öğreniminde en çok sorun yaşanan konuların başında, cümle bilgisi öğretimi ve öğrenimi gelmektedir. Cümle bilgisi öğretiminde ise en çok sorun yaşanan konu cümlenin ögeleridir. Işık (2012) ve Özkaya (2017)'nin çalışmaları da bu sonucu destekler niteliktedir. Özkaya (2017)'ya göre bunun en önemli sebebi ögelerin sahip olduğu anlamları ve bir araya geliş mantığını anlatmadan, ögelere karşılık gelen dil bilgisi terimlerinin ezberletilmeye çalışılmasıdır.

Geleneksel dil bilgisi öğretiminde ve Türkçe öğretmenlerinin genelde kullandıkları yöntemde cümlenin ögeleri konusu, birtakım soru kelimelerinin ezberletilmesi yoluyla öğretilmeye çalışılmaktadır. (Erdem ve Çelik, 2011) Cümlenin ögeleri konusunu bu yolla öğrenmeye çalışan öğrenciden, herhangi bir cümlenin ögelerini bulması istendiğinde, öğrenci “ne niçin ne zaman, nerede, ne, kim, kimi, neyi vb.” sorularının hangi ögenin cevabı olduğunu düşünerek cümlenin ögelerini bulmaya çalışmaktadır. Özkaya ve Coşkun (2017), cümlelerin ögelerinin cümlede sahip olduğu anlamlarıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Cümleye miktar, sebep, vasıta, zaman, tarz vb. anlamlarını kazandıran öge zarf tümleci; cümlede yapılan işin, yapıldığı yeri ve yönünü işaret eden öge yer tamlayıcısı; cümlede işi yapan yani etkileyen özne, yapılan işten etkilenen öge nesne ve cümledeki temel yargı da yüklemidir (Coşkun, Özkaya, Erdemir, 2016; Coşkun, Uysal, Özkaya, 2017; Özkaya, 2017). Özkaya (2017), cümle bilgisi öğretiminin, kelime ya da kelime gruplarının cümle içerisindeki anlama dayalı özellikleri yok sayılarak

öğretilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Bu ise, öğrencilerin konuyu anlamalarını zorlaştırmakta ve Türkçe dersine karşı tutumlarını ön yargılı yaklaşımlarına neden olmaktadır. Coşkun, Özkaya ve Erdemir (2016) yaptıkları çalışmada, cümlenin öğeleri konusunun seçkin edebi eserlerden alınmış okuma metinlerinden hareketle, Türkçenin diğer etkinlikleriyle birlikte öbek-anlam ilişkisi doğrultusunda işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu sayede öğrenciler, cümleye ve dil bilgisine bakış açısını değiştirecek ve öğrendiklerini günlük hayatlarıyla ilişkilendirip anlamlı ve kalıcı izli öğrenmeler gerçekleştirecek bu da dersteki başarılarını arttıracaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak da sevimsiz ve zor gördükleri Türkçe dersine yönelik olumlu tutumlar geliştireceklerdir. Özkaya (2017)'nin çalışması da bu sonucu destekler niteliktedir. Yapılan araştırmalarda da anlama dayalı dil bilgisi öğretiminin, öğrencilerin temel dil becerileri olan okuma, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirdiğine; cümlelerin derinlemesine incelemesine ve anlamlı birimlerin daha doğru tespit edilmesine imkan sağlaması, (Coşkun, Özkaya ve Erdemir, 2016); cümlelerin derin yapısının keşfedilmesine, dil- düşünce-düş ilişkisi kurulmasına, dilin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasına imkan sağladığına (Özkaya ve Coşkun, 2017); öğrencilerin akademik başarılarının artmasına, derse karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine ve kalıcı öğrenmelere olanak sağladığına (Özkaya, 2017) dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla dil bilgisi öğretiminde anlamı merkeze alan dil bilgisi çalışmaları yapmak gerekir.

5.2. Sonuçlar

Bu çalışmada Türk edebiyatının önemli yazarlarından Memduh Şevket Esendal'ın “Ana-Baba, İhtiyar Çilingir, Mendil Altında” adlı durum hikayeleri ve Ömer Seyfettin'in “And, Binecek Şey, Falaka” adlı olay hikâyeleri söz dizimi yönüyle anlam ve terim odaklı incelenmiş ve elde edilen verilerin cümle bilgisi öğretimi ve öğrenimine katkısı incelenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen metinlerde yer alan toplam 1061 cümlenin incelenmesi sonucunda 3471 anlamlı birim (etkileyen varlık, etkilenen varlık, etkileyen eylem, kalp, tarz, vasıta, miktar, amaç, sebep, ayrılma, bulunma vb.) 3361 ise terime dayalı öge (özne, yüklem, nesne, zarf tümleci, yer tamlayıcısı) tespit edilmiştir. Anlamlı birimlerin terime dayalı öğelerden fazla olması bize Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal'ın zengin bir kelime hazinesi ve hayal dünyasına sahip olduğunu ve eserlerini dil-düşünce-düş

ilişkisi bağlamında ele aldığını göstermektedir.

Klasik anlamda “özne” ve “yüklem” olarak adlandırdığımız “**etkileyen varlık**”, “**etkilenen varlık**” ve “**kalp**” çalışma kapsamında incelenen metinlerde en çok kullanılan öğelerdir. Olay hikâyelerinde yer alan metinlerde en çok kullanılan öge kalp (%31,4)’tir. Bunu sırasıyla etkileyen varlık (%20,7), etkilenen varlık (%14,5) takip etmektedir. Durum hikâyelerine ait metinlerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Durum hikâyelerine ait metinlerde de yine en çok kullanılan öge kalp (%29,03)’tir. Bunu sırasıyla etkileyen varlık (%26,7), etkilenen varlık (%10,8) takip etmektedir.

Klasik anlamda zarf tümleci olarak adlandırdığımız “**tarz**” unsuru her iki hikâye türünde de özne (etkileyen varlık, etkileyen varlık, etkileyen eylem) ve yüklem (kalp) öğelerinden sonra en çok kullanılan ögedir. Olay hikâyelerinde yer alan metinlerde “**tarz**” unsuru %7,3, durum hikâyelerinde yer alan metinlerde tarz unsuru %5,1’dir.

Olay ve durum hikâyelerine ait metinlerde en az “**görelilik**” unsurunun bulunduğu tespit edilmiştir. Olay hikâyelerine ait metinlerde %0,04 iken, durum hikâyelerine ait metinlerde %0,09’dur. Her iki hikâye türünde de öğelerin kullanılma sıklığı benzerlik göstermektedir. Durum hikâyelerindeki metinlerde olay hikâyelerindeki metinlerden farklı olarak “**ihtimal**” unsuruna hiç yer verilmemiştir.

Araştırma kapsamında incelenen metinlerde yer alan toplam 1061 cümlenin incelenmesi sonucunda terime dayalı 109, anlama dayalı 388 söz dizimi kalıbı tespit edilmiştir. Bu veriler dikkate alındığında anlama dayalı söz dizimi kalıplarının terime dayalı söz dizimi kalıplarından sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu da olay ve durum hikâyelerine ait incelenen metinlerde zengin bir dil kullanıldığını göstermektedir.

Söz dizimi kalıpları incelendiğinde Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal’ın yüklemi (kalbi) sona koyma alışkanlığını görmekteyiz. Bu alışkanlık kendini araştırma kapsamında incelenen metinlerde göstermektedir. Ömer Seyfettin’in incelenen metinlerinde yüklemi (kalbi) sonda kullanma oranı %99,4 iken; Memduh Şevket Esendal’ın yüklemi sonda kullanma oranı %98,6’dır. Buradan hareketle denilebilir ki, Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal’ın cümle kullanımlarının Türkçe söz dizimine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Türkçe söz diziminin en başta gelen özelliği, ana unsur olan yüklem (kalbin) cümlenin sonunda bulunmasıdır. Yardımcı unsurlar hep ana unsurdan (yüklemden) önce gelir. Bu Türkçe cümle yapısının genel karakteridir.

Türkçe söz diziminde genelde cümlenin başında kullanılan özne (etkileyen varlık, etkilenen varlık, etkileyen eylem, Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal'ın eserlerinde de çoğunlukla başta kullanılmıştır. Ömer Seyfettin'in araştırma kapsamında incelenen eserlerinde bu oran %85 iken, Memduh Şevket Esendal'ın eserlerinde bu oran %86,2'dir. Dolayısıyla Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal'ın eserlerinde kullandıkları cümlelerin Türkçe söz dizimine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırma kapsamında incelenen metinleri söz dizimi kalıpları bakımından ele aldığımızda hem Ömer Seyfettin'in hem de Memduh Şevket Esendal'ın iki ögeli cümle tipini sıklıkla kullandığını görmekteyiz. Ömer Seyfettin olay hikâyelerinde iki ögeli cümle tipini %29.05 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal %20,3 oranında kullanmıştır. İki ögeli cümlelerde en çok kullanılan cümle tipi Ö+Y'dir. Bu oran Ömer Seyfettin'in olay hikâyelerinde %27,6 iken, Memduh Şevket Esendal'ın durum hikâyelerinde %20,3'tür. Bu da yazarlarımızın çok fazla ayrıntıya girmeden fiili ve faili belirten cümlelerin kullanımının baskın olduğunu göstermektedir.

İncelenen metinlerde Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal'ın eserlerinde en çok üç ögeli cümle tipini kullandığını görmekteyiz. Ömer Seyfettin'in incelenen hikâyelerinde üç ögeli cümle tipini %40.07 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal %47,2 oranında kullanmıştır. Üç ögeli cümlelerde en çok kullanılan cümle tipi iki ögeli cümlelerdekine aksine Ömer Seyfettin'in olay hikâyeleri ve Memduh Şevket Esendal'ın durum hikâyelerinde farklılık göstermektedir. Ömer Seyfettin'in olay hikâyelerinde üç ögeli en çok kullanılan cümle tipi klasik anlamda Özne+Zarf Tümleci+Yüklem'dir. Anlamli birimler olarak incelediğimizde ise en çok Etkileyen/Etkilenen varlık+Tarz+Kalp ve Etkileyen/Etkilenen varlık+ Zaman+Kalp cümle tiplerini kullandığını görmekteyiz. Bu da yazarın metinlerini olay hikâyelerinin özelliklerine uygun olarak (zaman, tarz, mekân kişiler ön planda) kaleme aldığını göstermektedir. Memduh Şevket Esendal'ın durum hikâyelerinde üç ögeli en çok kullanılan cümle tipi klasik anlamda Özne+Nesne+Yüklem'dir. Anlamli birimler olarak incelediğimizde ise en çok Etkileyen/Etkilenen varlık+Etkileyen/Etkilenen varlık+Kalp ve Etkileyen/Etkilenen varlık+Etkileyen Eylem+Kalp cümle tiplerini kullandığını görmekteyiz.

Üç ögeli cümle tipinden sonra her iki yazarımızın incelenen hikâyelerinde de öge sayısı artıkça kullanılma oranı da düşmektedir.

Ömer Seyfettin olay hikayelerinde dört ögeli cümle tipini %21,01 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal durum hikayelerinde %25,5 oranında kullanmıştır.

Ömer Seyfettin incelenen olay hikayelerinde beş ögeli cümle tipini %7,3 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal incelenen durum hikayelerinde %4,4 oranında kullanmıştır.

Ömer Seyfettin incelenen olay hikayelerinde altı ögeli cümle tipini %1,8 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal durum hikayelerinde %1,3 oranında kullanmıştır.

Ömer Seyfettin incelenen olay hikayelerinde yedi ögeli cümle tipini %0,1 oranında kullanırken Memduh Şevket Esendal incelenen durum hikayelerinde yedi ögeli cümle tipini hiç kullanmamıştır. Bu da Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal'ın hikayelerinde çok uzun cümleler kullanmadığını, çok fazla ayrıntıya girmediğini ve açık ve anlaşılır bir dil kullandığını göstermektedir.

Sonuç olarak araştırma kapsamında incelenen durum ve olay hikayelerinde, cümlenin ögeleriyle ilgili terim ve anlam bakımından çok sayıda örnek bulunmaktadır; bu sebeple söz konusu hikayelerden cümle bilgisi öğretiminde yararlanmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

- Söz dizimi ile ilgili olarak farklı yazar ya da şairlere ait eserlerin değerlendirilmesi, Türkçe söz diziminin farklı örneklerini sunma ve çeşitli özelliklerini ortaya koyma açısından önemlidir. Bu bakımdan söz dizimi ile ilgili farklı eserlerle çalışmalar yapılabilir.
- Cümlenin ögelerinin öğretimi, konuyla ilgili zengin örnekler sunan edebi metinler vasıtasıyla yapılmalıdır. Böylece edebi metinlerde vasıta, etkileyen, etkilenen, tarz vb. çok sayıda benzer örneği gören öğrenci, konuyu daha iyi anlayacak ve daha iyi pekiştirme sağlanabilir.
- Cümlenin ögelerinin öğretiminde önce anlamı dikkate alan çalışmalar yaptırılmalı; sonra terimler öğretilmelidir.
- Çalışmada, incelenen eserlerdeki söz dizimine ait bulgularla hazırlanan dil bilgisi öğretiminde öneri niteliği taşıyan etkinliklere ekte yer verilmiştir. Etkinlikler öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılımını sağlar ve soyut dil bilgisi konularını daha kolay

anlamalarına yardımcı olur. Bu bakımdan dil bilgisi öğretiminde benzer etkinliklere sıkça yer verilmelidir.

- Öbek-anlam ilişkisini temel alan çalışmaların bu alanda çalışma yapanlara yol göstereceği düşünülmektedir. Bu nedenle, anlamı merkeze alan çalışmaların sayısı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alpay, İ. (2016). Anton Çehov'un kısa öykücülüğü. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 153-161.
- Aytaş, G. (2006). Edebî türlerden yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34 (169), 261-276. <http://dergipark.gov.tr/milliegitim/issue/36938/422340>.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri* (8.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe dil bilgisi* (3.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1975). *Özel öğretim yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Böreççi, M. (2015). Söz dizimi kuralları bağlamında Türkçe söz dizimi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (16), 355-370 doi: 10.7827/TurkishStudies.8986.
- Bulut, M. (2014). Dil bilgisi öğretiminde yaşanan kavram kargaşasının Türkçe öğretimine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 9 (12), 43-55. Erişim adresi http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1765353279_5BulutMesut-edb-43-55.pdf
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, S. (2013). Yazılı anlatım türleri ve uygulamaları-II. Macit, M., Cavkaytar, S. (Ed.) *Türk dili-II içinde* (s. 119-121), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, M.V. (2010). *Türkçenin ses bilgisi* (2.Baskı), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Coşkun, M. V., Özkaya, P. G. ve Erdemir, E. (2016, Haziran). Durum ve olay yazılarına göre öbek-anlam ilişkisi III. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sunulmuştur, III. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi/ Muğla.

- Coşkun, M.V., Uysal, Z. E. ve Özkaya, P. G. (2017). 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde söz dizimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1)129-141. Erişim adresi <http://bys.trakya.edu.tr/file/open/14065830>.
- Çeçen, M. A. ve Aytaş, G. (2008). Metne dayalı dil bilgisi öğretiminin sekizinci sınıf öğrencilerinin dil bilgisi başarısına etkisi. *Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 133-149 Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yyuefd/article/viewFile/5000055591/500005289> 5.
- Çetişli, İ. (1999). *Memduh Şevket Esendal insan ve eser*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elâziğ.
- Çetişli, İ. (2004). *Memduh Şevket Esendal*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Çifçi, M. (1996). *Atatürk döneminde Türkçenin eğitimi ve öğretimi (1923-1938/İlkokul)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Delice, İ. (2003). *Türkçe sözdizimi* (Gözden geçirilmiş 2. Baskı), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demirci, K. (2010). Derin yapı ve yüzey yapıdan ne anlıyoruz? *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (4), 291-304 Erişim adresi http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1088021762_13Demirci_Kerim.pdf.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*, İstanbul: MEB yayınları.
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe öğretimi* (2.Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri Osmanlı lehçesi*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Derman, S. (2011). Dil bilgisi öğretiminde metin seçimi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 297-319.
- Dolunay, S. K. (2014). Dil bilgisi öğretiminde uygulanan temel yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler. Güzel, A., Karatay, H. (Ed.) *Türkçe eğitimi öğretimi içinde* (s. 381-414). Ankara: Pegem Akademi.

- Düseybayeva, D. (2000). *Maupassant tarzı hikâye ve Refik Halit Karay-Muhtar Avezov-Sabahattin Ali'nin hikayeciliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı: Ankara.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dil bilgisi* (7.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Elif, S. (2005). *Ömer Seyfettin hikâyelerinden seçmeler*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.
- Emre, A. C. (1945). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdem, İ. (2007). *İlköğretim II. kademe dil bilgisi öğretiminin sorunları üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erdem, İ., Çelik, M. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1057-1069 Erişim adresi https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Dil+bilgisi+%C3%B6%C4%9Fretim+y%C3%B6ntemi+%C3%BCzerine+de%C4%9Ferdirmeler&btnG=
- Erdem, İ. (2014). Konuşma eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. *Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi içinde* (s.229-260). Ankara: Pegem akademi.
- Ergin, M. (1995). *Üniversiteler için Türk dili*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Ergin, M. (2002). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Esental, M. Ş. (1997). *İhtiyar çilingir* (2.Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Esental, M. Ş. (2001). *Mendil altında* (6.Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Esental, M. Ş. (2001). *Memduh Şevket Esental bütün eserleri-4 mendil altında* (6.Basım), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Geçgel, H. (2003). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gencan, T. N. (2001). *Dil bilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Göçer, A. (2015). Temel dil becerilerinin geliştirilmesinde dil bilgisi öğrenme alanının yeri, işlevi ve öğretimi: Bütünlük ilkesi ve tümevarım yöntemi ekseninde tematik bir yaklaşım. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi.4* (1), 233-242 Erişim adresi <http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/22.gocer.pdf>
- Gümüş, S. (2008). *Öykünün bahçesi*: İstanbul: Can Yayıncılık.

- Güneş, F. (2009). Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırıcı yaklaşım, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 1-21. Erişim adresi <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000439/0>.
- Güneş, F. (2011). Dil öğretim yaklaşımları ve Türkçe öğretimindeki uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (15), 123-148. Erişim adresi <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000654/1038000433>
- Güneş, F. (2013a). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 11, 603-637. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/adyusbd/article/view/5000041664/5000039192>.
- Güneş, F. (2013b). Yapılandırıcı yaklaşımla dil bilgisi öğretimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), 171-187. Erişim adresi http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/1173/Firdavs_G%C3%BCne%C5%9F_Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Güven, A. Z. (2011). İlköğretim II. kademe Türkçe dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 121-133 Erişim adresi http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/126/pdf_98.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Güven, A. Z. (2013). Dil bilgisi konularının öğretim sorunları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 1-10 Erişim adresi <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875300.pdf>.
- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Işık, H. (2012). *Cümlede öbek-anlam ilişkisinin kavratılması yoluyla dil becerilerinin geliştirilmesi (ilköğretim II. kademe örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kabaklı, A. (2002). *Türk edebiyatı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karadüz, A. (2006), İlköğretim Türkçe dil bilgisi kitaplarının “öğreticilik” kavramı bağlamında eleştirisi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 13-31 Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/erusosbilder/issue/23754/253093>

- Karahan, L. (1999). *Türkçede söz dizimi* (6.Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2008). *Türkçede söz dizimi* (13.Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2009). Dil bilgisi öğretiminde bütün-parça ilişkisinin önemi. *Turkish Studies* 4(8), 25-30 Erişim adresi <http://turkishstudies.net/sayilar/sayi21/4-karahanleyle1811.pdf>.
- Karahan, L. (2010). *Dil bilgisi öğretiminde örnek seçimi*. Bahtiyar Vahapzade Hatırasına I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu, 21- 24 Ekim 2010, Bakü
- Karakuş, T.E. (2007). *İlköğretim 5.ve 8. sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerdeki okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması (Kütahya İli Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kaş, A. (1979). *Maupassant 'ta öykü tekniği*. Ankara: Şafak Yayınevi
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1995). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kaya, F. (2006). *İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe dersinde bazı öğrenme stratejilerinin tutum ve okuduğunu anlamaya etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Hatay.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Kıran, A.ve Kıran, Z. (2003). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kızılçim, Y. (2008). Guy de Maupassant ve Ömer Seyfettin'de öyküleme teknikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 217-232 Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ataunikkefd/article/viewFile/1021003947/1021003770>.
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammer terimleri sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, R., Argunşah, H., Kolcu, A. İ, İslam, A. K., Gariper, C., Gündüz, O., Özcan, T., Apaydın, M., Sınar, A. ve Şengül, A. (2014). *Yeni Türk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2005). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- MEB, (2004). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB, (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB, (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB, (2017). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Nas, R. (2003). *Türkçe öğretimi*. Bursa: Ezgi Yayınevi.
- Nuhoğlu, M ve Gökçaya, H. (2006). *Türkçe öğretimi uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sağır, M. ve Demir Atalay, T. (2016). *Yeni programa uygun etkinliklerle dil bilgisi öğretimi* (1. Baskı), Ankara: Pegem Yayınları.
- Onan, B. (2015). Derin yapı yüzey yapı ilişkisi bağlamında temel dil becerileri üzerine bir analiz çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3 (3), 91-110. Doi: 10.169116/aded.50911.
- Ömeroğlu, A.F. (2018). Dil bilgisi öğretiminin 2004-2017 yılları arası Türkçe ders öğretim programları açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6 (1), 260-280 DOI: 10.16916/aded.338672
- Öz, M. F. (2006). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özkaya, P.G. (2017). *Bilgi teknolojilerine dayalı hikâye anlatımıyla öbek-anlam ilişkisinin kavranması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Muğla Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.
- Özkaya, P.G. ve Coşkun, M.V. (2017). Anlamdan terime cümle tahlili *Turkish Studies*, 12 (28), 327-342. doi: 10.7827/TurkishStudies.12416
- Palavuzlar, T. (2009). *Hikâye ve deneme türü metinlerde okuduğunu anlama becerilerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Edirne.

- Parlakıyıldız, H. (1999). *İlkokulların dördüncü-beşinci sınıflarında Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı metinleri üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Sağır, M. (2002). *Türkçe dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Seyfettin, Ö. (2005). *Ömer Seyfettin hikayelerinden seçmeler*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.
- Seyfettin, Ö. (2010). *Ömer Seyfettin bütün eserleri-8*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Şaf, N. N. (2010). *Yabancı dil öğretiminde üç boyutlu dil bilgisi öğretimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Şahin, F. (2007). *Ömer Seyfettin'den seçme hikâyeler*. Konya: Kardelen Yayınları.
- Şakar, C. (2018). *40 soruda Türk öyküsü*. İstanbul: Ketebe Yayınevi.
- Şimşek, N. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve öğretime eleştirel bir yaklaşım. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 5 (3), 115-139.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Temizkan, M. (2012). *Metin temelli dil bilgisi öğretimi ve uygulamaları*. Murat Özbay. (Editör). *Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi
- Turan, Y. (2005). *Ömer Seyfettin ve hikâyelerinden seçmeler*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (10.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünal, E. ve Şahinci, C. (2011). Türkçe öğretmenlerinin ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe dil bilgisi konularının öğretimine ilişkin görüşlerin incelenmesi, *Turkish Studies*, 6 (1), 1849-1862.
https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/2669932/5vtdm2124gxgea9.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1531520199&Signature=%2FIEKA0GCaBIn3UeQczuup77d8ZU%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DTURKCE_OGRETMENLERININ_ILKOGRETIM_6_7_VE.pdf.
- Üstünova, K. (1998). Cümle çözümlemelerinde yüzey yapı-derin yapı ilişkileri. *Türk Dili*, 563, 398-406.

Üstünova, K. (2010). Yüzey yapı-derin yapı kavramları üzerine. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (4), 97-704 Erişim adresi <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934459.pdf>.

Vardar, B. (1998). *Dil bilgisi ve dil bilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi.

Yüzbaşıoğlu, N. ve Yüzbaşıoğlu, M. (1994). *Uygulamalı kolay dil bilgisi* (8. Baskı). Ankara: Serhat Yayınevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (4.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK -1: Araştırma Kapsamında İncelenen Hikayeler

ANA BABA

Kış gecesi, komşu kadınlar bize oturmaya gelmişlerdi. Onları dinledim. Geç kalmışım. Yatmaya giderken babamın çalıştığı odaya uğradım. Babam, gündüz ders okutur, geceleri saatçilik ederdi. Gene bir saatle uğraşıyordu. Beni görünce:

-Sen daha yatmadın mı? dedi.

-İçerde masal söylüyorlardı, onu dinledim, dedim.

Benimle konuşmaya başladı.

Bana güvercinleri sordu. O günlerde babamın okuttuğu çocuklardan birine bir uçurtmayla içine kurşun akıtılmış bir ceviz meşe vermiş, biri dişi, biri erkek iki güvercin almıştım. Babam bu güvercinlere, gaz sandıklardan genişçe bir yuva yaptı. Dişi güvercin yumurtlayıncaya kadar güvercinleri yuvalarında kapadık. Dişi, iki yumurta yumurtladı. Kuluçka oldu. Yakında yavruları çıkacak.

Kaç güne kadar yavruları olacağını hesapladık, sonra babam, çocukluğunda beslediği güvercinleri anlatmaya başladı.

Babamı dinlerken, masanın üstünde duran anahtar zincirini elime almış, çevirip parmağıma sarıp çözmeye başlamışım. Sözleri arasında babam dedi ki:

-Onu çevirme, lambanın şişesine değerse, kırar.

-Peki dedim.

Durdum. Zinciri elimden bırakmalı idim, bırakmamışım. Biraz sonra dalmış, gene çevirmeye başlamışım, çok geçmedi, zincirin ucundaki anahtar lambanın şişesine değdi, şişenin karnında bir ufak delik açtı. Ben şaşırdım, ne diyeceğimi bilemedim.

Babam hiç istifini bozmadı, sözünü de kesmedi; sesinde, yüzünde de hiçbir şey değişmedi. Sanki o söylememiş, ben de kırmamışım. Yalnız uzandı, is çıkarmaya başlayan fitili kıstı. Şişe kırılmadan, iyice aydınlık olmayan oda büsbütün karardı.

Babam, güvercinleri anlatıyordu ama, ben artık dinleyemiyordum. Tatlı tatlı konuşurken bu aksilik nereden başıma geldi! Ne dedim de, uğursuz zinciri elime aldım. Babam söyledikten sonra hemen atmalı idim. Şeytan beni dürttü...

Bu uğursuzluklar, hiç beklenilmeyen saatte adamın başına gelir!

Babam, sözlerini bitirdi, sonra bana dedi ki:

-Hadi, kalk bir ışık arayalım. Bununla artık çalışılmaz.

Büyükçe lambamız misafirin yanında. Başka lambamız da yok. Babam, mutfakta kullandığımız idare kandilini yaktı. Odaya döndük. Babam, bu idare kandili ile çalışabilecek mi? Ben suçluyum. Babam da hiç sesini çıkarmıyor.

“Ben sana söyledim, benim sözümü dinlemedin” dese, ben de” Evet, suç bendedir!” desem yahut yalnızca “Suç benimdir, senin sözünü dinlemedim” diyebilsem, gidip rahat yatacağım. Babam:

-Sen artık yatarsın, ben görebilirim biraz daha çalışırım. Gecen hayırlı olsun! Dedi.

Başka hiçbir söz söylemedi. Ben sesimi çıkaramadım.

Sıkıntılı günlerin gecesinde yatak, bana her yerden daha iyi gelir. Başka yerde düşünmesinden üzüldüğüm sözleri, işleri, yatakta üzüntüsüzce uzun uzun düşünürüm. Bu düşünceler arasında kendimi avuttuğum da olur. O yıllarda ben, sekiz dokuz yaşlarındaydım. Oturduğumuz yer bir ufak kasabacıktı. Babam hesap okutuyordu. Saatçilik de ederdi. Ekmek paramızı ancak çıkarabiliyorduk. Aç açık kaldığımız yok ise de babam bir aylığını alamadığı günlerde aç kalmak korkusu da kendini gösteriyordu. Babam, alacaklıları ile bizim aramızda eziliyordu. Evinde oturduğumuz adamın, alışveriş ettiğimiz bakkalın kapıya kadar gelip acı sözler söyledikleri de olurdu. Haklı olmadıklarını da şimdi anlıyorum. Bizde alacakları kalmıyordu. Geç kalıyor, ama bütün borçlarımızı veriyorduk.

Bu yoksulluktan anam, her gün hasta. Babamın hocalık etmesine, sessizliğine kızıyor, hamallık etse bizi daha rahat geçindireceğini söylüyor, yok yere ablamı, beni haşlıyor; bunlar bittikten sonra da oturup ağlıyordu.

Yokluk içinde yüzen bu evde bir lamba şişesi kırmanın ne acıklı bir şey olduğunu anlarsınız. Bunun daha acıklısı, babamın hiç sesini çıkarmaması oldu. Benim ne kadar üzüleceğimi bilirdi. Suratını biraz asar, öğüt verir kılıklı birkaç söz söyler, ben de suç işlemiş, karşılığını da görmüş olurum. Şimdi de rahatça uyurdum. Babama hem acıyor hem de ona kızıyorum. İçimdeki bu üzüntüyü susturmak için yarın güvercinleri satıp bir lamba şişesi almayı düşünebildim. Bu düşünce bana biraz rahatlık vermiş olacak ki uyumuşum.

Ertesi sabah yatakta uyandım. Biraz sonra akşam kırdığım şişe aklıma geldi. Güvercinleri satmak, bana akşam düşündüğüm kadar kolay olmayacak gibi geldi ise de biraz düşündükten sonra gene en yapılabilecek bir şey varsa, o da bu olduğuna inanarak hemen bu işi bitirmek için yataktan fırladım, giyinmeye başladım.

Belki babam, güvercinlerin satıldıklarını iyi karşılamayacaktır. Daha iyi. Ben de ondan öç almış olacağım.

Ben bunları düşünürken anam odaya girdi. Öfkesi yüzünden belli oluyordu.

-Lambanın şişesini sen mi kırdın? Diye sordu.

-Ben kırdım dedim.

-İyi haltettin, dedi, bende kızların günahlarına girdim.

Nasıl olmuşsa, gece, anam şişenin kırıldığına farkına varmamış, babam da söylememiş olsa gerektir ki anam şişeyi kırılmış görünce, ablama ve gündüzleri gelip boğazı tokluğuna hizmet edip geceleri evine giden Naime adındaki kıza tutunmuş. İkisini de ağlatıncaya kadar söylemiş.

Benim kırdığımı anlayınca, bana söylenmeye başladı:

-Babanın hazineleri olsa sizin ziyankârlığınıza yetişmez, dedi. Bana acımıyorsanız, bari babanıza acıyınız. Biz de çocuk olduk! Evde bir şey kırılacak diye ödümüz kopardı. Size bakıp şaşıyorum. Bak! Daha evin kirasını veremedik. Herif her gün kapıda.

-Ben şişeyi isteyerek mi kırdım? Dedim.

-Zâhir, bir de isteyerek kıraydın! Babam parayı sokaktan topluyordu! Gidin bir komşu çocuklarına bakın! Bak sizin gibisi hiç var mı?

Anam doğru söylemiyor; komşularımızın çocukları, hemen hepsi kötü terbiye almış, haylaz haşarı yalancı çocuklar. Bunları, bizim bildiğimiz kadar anam da bilir. Göz göre göre yanlış söylüyor.

-Bak, Sait Kalfaları Ahmet, kız çocuk gibi anasına hizmet ediyor, diyor. Bizim sanki kızımız var! Kendiliğinden bir kahve fincanı yıkadığımı görmedim. Ama suçun başı babanızda... Baba olup da kendini saydırmaz ki! Evde yenilmiş, içilmiş, kırılmış, dökülmüş, sokağa atılmış... Haberi bile olmaz. Bırak akşama kadar köpek yavrularıyla güvercinlerle oynasın! Bir gün kafam kızarsa yapacağımı bilirim. Birini çağırıp o güvercinleri vereyim de sen de görürsün!

Ben yüzümü yıkadım geldim, giyindim, zeytin ekmek yedim, anam hep söylendi ve o söylendikçe ben de kızdım. Hem de hafifledim. Anam, lamba şişesini kırmak üzüntülerini yüreğimden sildi. O kadar ki! “Ne iyi etmiş de kırmışım!” diyesim geliyor gibiydi. Nasıl ki güvercinleri vereceğini söyleyince, dayanamamışım:

-Ben de, evde ne kadar şişe varsa kırarım dedim.

Benden böyle sözler işitmeye alışık olmadığı için annem çok gücendi. Ben, çantayı kapınca kaçtım. Kim bilir arkamdan ne kadar söylenmiştir. Bereket versin ki öfkesi tez geçer. Bir suç yaparsam, babamın susuşundan korkar, beni kızdırsa da anamın yürekte üzüntü bırakmayan söylenişlerini arar ve sanırım ki, anamı daha çok severdim.

Memduh Şevket ESENDAL

İHTİYAR ÇİLİNGİR

Koyunpazarı’nda bir ufacık dükkân; bir küçük ocak yanıyor, bir ufak çocuk körük çekiyor. İhtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam; gözünde çifte gözlük, mini mini halkaları ateşte ısıtıp zincir bağlıyordu.

Ne hoş manzara, gözüm ilişti... Dükkânın önünde kaldım. Bir çilingir dükkânı... Ufak kilitler, eski zaman kapı halkaları, rezeler, menteşeler, hayvan zincirleri. Böyle ufak tefek şeyler yapıyor. Bunlardan pek çok da yapmış, dükkânın ötesine berisine asmış.

—Kolay gelsin, usta.

—Kolayı başına gelsin!

Bir tarafa dayanıp durdum. Adamcık, benimle hiç meşgul olmuyor göründü. Birer tarafı açık, ufak halkalar hazırlamış, bir halka takıp açık tarafını ateşe tutuyor, o hazır oluncaya kadar bir başkasını ateşten çekip ucunu kemali dikkatle kapıyor, bir parça büküyor, onu tekrar ateşe verinceye kadar, evvelki hazır oluyor, böylece muntazam çalışıyordu. Emin olunuz ki gayet sağlam ve muntazam bir zincir vücuda geliyor, bir cilası noksan kalıyordu.

Şüphesiz, eski binalarda gördüğümüz o müzeyyen edevat, böyle dükkânlarda, bu nezaketle, bu ihtimamla, bu kanaat ve feragatle işlenir, yapılırdı. Sanata böyle bir merbutiyyet-i dindarâne vardı. Her şeyi inkâr eden küfür devresi gelmemiş olsaydı, şüphesiz bu güzel şeyler sönüp gitmeyecekti. Lânet olsun o zamana ki, bütün mukaddesatı inkâr ettirmiş, kanaatleri öldürmüş, huzur ve rahatı söndürmüş, demiri kaldırmış, yerine tenekeyi doldurmuştur.

Ben oradayken, gençten bir adam geldi. Elinde bir değnek vardı. Demirciye uzattı. Bu değneğin ucuna beş on halka geçirilecek. Bu genç adam, onunla her sabah akşam bağa giderken, eşeği dürtecek.

Demirci anladı, ses çıkarmadı, duvardan üç beş halka aldı, sanatına vâkıf bir adam sükûnetiyle değneğe taktı. Lakin genç adam, usul hilafına, değneğin yan tarafına bir halka daha taktırmak istiyordu. Çilingirle aralarında mubahase başladı. Çilingir, “Olmaz.” dedi, “Bunun usulü böyledir.”

Delikanlı, usulü bozmakta ısrar ediyordu:

— Canım sen tak. Nene lazım...

— Takılmaz evladım... Ben kırk yıldır bu sanatı işlerim.

— Canım, parasıyla değil mi? Sen takıver, ötesine karışma!

İhtiyar, belki ısrar etmeyip takacaktı; ancak “parasıyla” sözüne fena halde içerledi. Daha ziyade bir şey demeyerek değneği genç adamın elinden aldı, eski taktıklarını da sökerek iade ettikten sonra:

- Biz para âşıklısı değiliz, var başka yerde yaptır, dedi.

Düşündüm kaldım. Para için çalışmadığını iddia eden bu fakir ihtiyar, şüphesiz, sanatının aşığydı. “Filan usta gitti, bu sanatı da götürdü” diyecekler diye, bu dükkânı bekliyordu.

Onun nazarında filan şey filan şekilde yapılır, başka türlü sanata saygısızlık olurdu. Bunu yıllarca, belki asırlarca ustalar böyle yapmışlar; öyle ya, onun arkasında bu yolda, bu erkânda gelmiş geçmiş ustalar, pirlere vardı. Dükkânlarını hâlîka ibadet der gibi açıp kapamışlardı. Sanat onlara bahşolunmuş bir kerametti.

Evet, bu adam para âşıklısı değildi. O, ustalarının postunda oturur bir sanat halifesiydi. O nasıl derse desin, işlediği sanatta, teraküm etmiş bir vedaat mevcut olduğunun kaili bulunuyordu. Selahiyattar olmayan bir adamın, parayla, onu tebdile ne hakkı vardı!

Memduh Şevket ESENDAL

MENDİL ALTINDA

Ağustos. Cuma günü. Sicil müdürü Cavit Bey, yemekten sonra minderin üstüne uzanmış, uyumak istiyor. Ama karasinekler rahat bırakmıyor. Köylülerin duvar diplerine uzanıp yüzlerine birer mendil örterek mışıl mışıl uydukları gözünün önüne geldi. İmrendi. Uzandı, sandalye üzerinde duran ceketinin cebinden beyaz keten mendilini alıp yüzüne örttü, sıkıntılı olmasına aldırmayarak uyku gelecek diye bekledi. Bu arada da ilkin çocuklarının mektep taksitleri için gönderdiği paranın makbuzunu nereye koyduğunu düşündü. Sonra, karısının, para yetiştiremiyorum, diye sızlanmasını hatırladı. "Ben burada aç duracak, değilim ya!" dedi. Maaşlara zam yapılacak diyorlardı... Müsteşarın, kendisini sevdiğini düşünüp sevindi. Yanlışlıkla işten el çektirilen bir memuru Cavit Beyin bir sözü ile müsteşar hemen eski işine göndermişti. Ya böyle olmayıp da müsteşar dayatsaydı! Bu zavallı adam sefil olurdu. Sonra onun han köşelerinde sürüneceğini, nasıl borçlanacağını, kılığının nasıl bozulacağını, tıraşının nasıl uzayacağını birer birer gözünün önüne getirdi. Acıdı. "Ya müsteşar kabul etmeseydi!" diye düşündü. O zaman sanki müsteşar dayatmış gibi kızdı. Kendi kendine sordu: "Ne yapardım?"

Hemen ceketinin göğsünü ilikleli, arkadaşına "Ver şu evrakı." dedi, kâğıtları aldı, doğru müsteşarın yanına... Müsteşar masanın başında kâğıt okuyordu, başını kaldırdı, her gün sorduğu gibi "Hayrola, müdür bey" diye sordu. "Efendim, dedi, açıkta kalan filân efendi için olmaz buyurmuşsunuz... Bu da reva mı, efendim. Bu zavallı nereye gidip derdini anlatsın? Bu bizim yanlışımız yüzünden işten el çektirilmiş. Kendisinin bir günahı var

mı? Siz de çoluk çocuk sahibisiniz, insaf ediniz efendim.” Müsteşar "Olmuş olmuştur", diyor. "Bir defa her nasılsa el çektirilmiş. Memuriyet hayatında böyle şeyler olur. Kendine başka yerde iş arasın..."

Sicil müdürü bu haksızlığa karşı köpürüyor. Müsteşara diyor ki: "Bu iş aksederse, elbette bizim için iyi olmaz." O, bu sözleri söylerken, bütün kalem arkadaşları, bütün daire halkı da kapıdan dinleseler... Sicil müdürüne ateş basıyor. Bütün daire, bütün işitenler, onun yiğitliğine, kabadayılığına şaşırıp kalıyorlar. Çarşıdan, pazardan geçerken, herkes arkasından gösteriyor...

Müsteşar, sicil müdürünün sözlerinden korkuyor, imzasını bozup sözünü geri alıyor, sicil müdürü, kâğıtlar elinde odadan çıkarken, kapıda dinleyenlerin aralıktan kendi odalarına kaçtıklarını görüyor, aşağı inip elindeki kâğıtları muavinin önüne atıyor. Muavin, müsteşarın silinmiş imzasını görünce ağzı açık kalıyor. Sicil müdürü, muavinin şaşırıldığını düşününce, beyaz keten mendil altında tatlı tatlı güldü. Sonra, işine yeniden tayin edilen memur haber alıyor, gelip sicil müdürünün ayaklarına kapanıyor, bu iş de her yerde duyuluyor. Karısının kulağına kadar da gidiyor. Kadından bir mektup: "Orada bu kadar işler yapıyorsun da bize para göndermiyorsun!" Artık kızıyor. Bu kadar da olmaz... Hemen o da bir mektup döşeniyor. Aradan biraz geçince, bilmem nerenin müntehiplerinden bir mektup: "Mebus seçeceğiz, kabul buyurunuz."

Mazbata Meclisten geçince, bir gün daireye geliyor, bütün arkadaşları tebrik ediyorlar; müsteşar, oda kapısından karşıyor, pantolonunun arka cebinden altın tabakasını çıkarıp cigara veriyor.

Meclise girince ilk iş, memur maaşlarının artırılmasına dair bir teklif...

Sicil müdürü terden, heyecandan boğulacaktı. Mendili yüzünden çekip fırladı. Yüzü kızarmış, gözleri dönmüş, saçları dikilmiş, köşeye oturdu. "Bu mendil altında da nasıl uyurlar." diye düşündü, sonra da tekmesiyle odanın döşemesini teperek:

- Meryem, bir kahve pişir, diye hizmetçisine bağırdı.

Memduh Şevket ESENDAL

AND

Ben Gönene’de doğdum.Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba hayalimde artık seraplaştı.Birçok yerleri unutulmuş eski,uzak bir rüya gibi oldu.O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her vakit önünden geçtiğimiz Çarşı Camii’ni , karşısındaki küçük,harap şadırvanı,içinde binlerce kereste tomurcuğu yüzen nehirciği, bazı yıkanmaya gittiğimiz sıcak sulu hamamın derin havuzunu şimdi hatırlamak için çalışırım.Fakat beyaz bir nisyân dumanı önüme yığılır.Renkleri siler, şekilleri kaybeder...Pek uzun gurbetlerden sonra vatanına dönen bir adam doğduğu yerin ufkunu koyu bir sis altında bulup da sevdiği şeyleri uzaktan bir an evvel görmediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı öyle meraka , sabırsızlığa benzer bir elem duyarım.O her akşam sürülerle mandaların ,ineklerin geçtiği tozlu, taşsız yolları,yosunlu,siyahkiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük, ahşap köprüler, nihayetsiztarlalar, alçak çitler hep bu duman içinde erir...

Yalnız evimizle mektebi gözümün önüne getirebilirim.Büyük bir bahçe...Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz ev...Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz beyaz perdeli oda...Sabahları annem beni bir bebek gibi pencere kenarına oturtur,dersimi tekrar ettirir,sütümü içirirdi. Bu pencereden görünen avlunun öbür tarafındaki büyük toprak rengindeki binanın camsız, kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu siyah delik beni çok korkuturdu.Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ananın her gece anlattığı korkunç, bitmez hikayelerdeki ayıyı, bu karanlık pencerede görür gibi olurdum.Bu vehim ile rüya dinlemek, tabir etmek merakında olan zavallı anneme, her sabah ayılı rüyalar uydurur; iri kuzgun bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını , burnumu dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyler, ona birçok. “Hayırdır inşallah”....dedirtirdim.Tabir ederken benim büyük bir adam, büyük bir bey, büyük bir paşa olacağımı, bana kimsenin fenalık yapamayacağını temin ettikçe, yalan söylediğimi unuttur, ne kadar sevinirdim.

Nasıl sokaklardan kiminle giderdim ? Bilmiyorum...Mektep bir katlı, badansızdı. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı.Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe...Bahçenin nihayetinde bir ayakyolu, gayet kocaman aptest fiçisi...Erkek

çocuklarla kızlar karmakarışık otururlar, beraber okur, beraber oynarlardı.Büyük Hoca dediğimiz kınalı,az saçlı, kambur, uzun boylu, ihtiyar, bunak bir kadındı.Mavi gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri , sarı burnuyla, tüyleri dökülmüş hain, hasta bir çaylağa benzerdi.Küçük Hoca erkekti.Büyük Hocanın oğluydu.Çocuklar ondan hiç korkmazdı.Galiba biraz aptalcaydı.Ben arkadaki rahlelerde, Büyük Hocanın en uzun sopasını uzatamadığı bir yerde otururdum.Kızlar belki saçlarımın açık sarı olmasından, bana hep “Ak Bey” derlerdi.Erkek çocukların büyücekleri ya ismimi söylerler, yahut yüzbaşı oğlu diye çağırırlardı.Sınıf kapısının açılmayan kanadında sallanan”geldi-gitti” levhası yassı, cansız bir yüz gibi bize bakar, kalın duvarları tavana yakın dar pencerelerinden giren donuk bir aydınlık durmadan bağırır, haykırarak okuyan çocukların susmaz, keskin çığlıklarıyla sanki daha ziyade ağırlaşır, bulanırdı...

Mektepte yalnız bir nevi ceza vardı: Dayak...Büyük kabahatlıler, hatta kızlar bile falakaya yatardı.Falakadan korkmayan, titremeyen yoktu.Küçük kabahatlılerin cezasıysa nispetsiz, mikyassızdı.Küçük Hocanın ağır tokadı...Büyük Hocanın uzun sopası...Ki rastgeldiği kafayı mutlaka şişirirdi.Ben hiç dayak yememiştim.Belki iltimas ediyorlardı.Yalnız bir defa Büyük Hoca kuru, kemikten elleriyle, yalan söylediğim için sol kulağımı çekmişti.O kadar hızlı çekmişti ki, ertesi günü bile yanıyordu.Kıpkırmızıydı.Halbuki kabahatim yoktu.Doğru söylemişim.Bahçedeki apdest fiçisinin musluğu koparılmıştı.Büyük Hoca bu kabahati yapanı arıyordu.Bu, mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta, zayıf bir çocuktur.Haber verdim.Falakaya konacaktı.İnkar etti.Sonra diğer bir çocuk çıktı. Kendi kopardığını, onun kabahati olmadığını söyledi.Yere yattı.Bağıra bağıra sopaları yedi.O vakit Büyük Hoca, “Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun?” diye kulağıma yapıştı.Yüzünü buruşturarak darıldı.

Ağladım. Ağladım.Çünkü yalan söylemiyordum. Evet musluğu koparıırken gözümle görmüştüm.Akşam azadında dayağı yiyen çocuğu tuttum:

“Niçin beni yalancı çıkardın? dedim. Musluğu sen koparmamıştın...”

“Ben koparmıştım.”

“Hayır, sen koparmamıştın.Öbür çocuğun kopardığını gözümle gördüm.”

İsrar edemedi.Yüzüme baktı. Eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem, saklamayacaktı.Anlatacaktı.Ben hemen yemin ettim. Merak ediyordum:

“Musluğu Ali koparmıştı, dedi.Ben de biliyorum.Ama o çok zayıf, hem hastadır.GörüyorsunFalakaya dayanamaz.Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı.”

“Ama sen niçin onun yerine dayak yedin? “

Niçin olacak. Biz onunla and içmişiz. O bugün hasta, ben iyi, kuvvetliyim. Onu kurtardım işte.”

Pek güzel anlamadım.Tekrar sordum:

“And ne?”

“Bilmiyor musun?”

“Bilmiyorum!”

O vakit güldü. Benden uzaklaşarak cevap verdi:

“Biz birbirimizin kanını içeriz. Buna andiçmek denir.And içenler kan kardeş olurlar.Biribirilerine ölünceye kadar yardım ederler, imdada koşarlar.”

Sonra dikkat ettim, mektepte birçok çocuk andiçmişti. Kan kardeşiydiler.Hatta bazı kızlar bile kendi aralarında andiçmişlerdi. Bir gün bu yeni öğrendiğim adetin nasıl yapıldığını da gördüm. Yine arka rahlelerdeydi. Küçük Hoca abdest almak için dışarı çıkmıştı.Büyük Hoca arkasını bize çevirmiş, yavaş yavaş, bir sümüklü böcek kadar ağır, namaz kılıyordu.İki çocuk tahta saplı bir çakı ile kollarını çizdiler. Çıkan büyük kırmızı damlayı kolları üzerinde bu çizgiye sürdüler.Kanlarını karıştırdılar.Sonra birbirlerinin kollarını emdiler. And içerek kan kardeşi olmak...Bu, beni düşündürmeye başladı.Şayet benim de kan kardeşim olsaydı hocaya kulağımı çektirmeyecek, ihtimal falakaya yatacağım zaman beni kurtaracaktı.Koca mektebin içinde kendimi yapalınız, arkadaşsınız, hamisiz zannedyordum. Anneme fikrimi, her çocuk gibi birisiyle andiçmek istediğimi,söyledim. Andı tarif ettim. Razi olmazdı.

“Öyle münasebetsizlikler istemem.“Sakın yapma ha..”diye tembih etti.Lakin ben dinlemedim.Aklıma andiçmeyi koymuştum.Fakat kiminle?Bir tesadüf, beklenilmeyen bir kaza, bana kan kardeşimi kazandırdı.Cuma günleri bizim evin bahçesine büyük komşu çocukları toplanırdı.Akşama kadar beraber oynardık.Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budak’ların benim kadar çocukları vardı ki, en çok adı hoşuma giderdi: Mıstık... Bu kelimeyi söylerken sanki mütelezziz olur, hep tekrarlardım.O kadar

ahenkli, taninliydi.Kızlar bu isme uydurulmuş kafiyeleri, Mıstık'ı, bahçede, sokakta görünce bir ağızdan söylerler, hala hatırımda:

Mustafa Mıstık,

Arabaya kıstık,

Üç mum yaktık,

Seyrine baktık!

diye bağırışılar, ellerini yumruk yaparak ona karşı dururlardı. Mıstık hiç kızmazdı.Gülerdi.Biz de bazı bu beyitleri bağırarak tekrarlar eğlenirdik.

Bu iki mini mini beyit benim hayalime bile yer etmişti. Rüyamda , birçok arsız kızların onu büyük bir muhacir arabasına sıkıştırarak, etrafına üç mum yakarak seyrine baktıklarını gördüm.Niçin Mıstık öyle uslu dururdu? Niçin birden fırlayıp bu kızlara birkaç tokat atmaz, sıkıştığı katran kokulu arabadan kurtulamazdı? Hepimizden kuvvetli o idi. Sanki adı gibi her tarafı yuvarlaktı; başı,kolları,bacakları, vücudu...Hatta elleri...Bütün çocukları güreşte yenerdi...Yazın, her Cuma sabahı, büyük bir deste söğüt dalı getirirdi.Bu dallardan kendimize atlar yapar cirit oynar, yarışa çıkardık.Yarıšta da hepimizi geçerdi. Onu hiçbirimiz tutamazdık.İşte yine böyle bir Cuma günü, Mıstık söğüt dallarıyla geldi.Ben uzununu kendime ayırdım.Öbürlerini çocuklara dağıttım.Bir çakıyla bu dalların ucunu keser, kabuklarından iki kulak, bir burun çıkartır, tıpkı bir at başına benzetirdik.Bunu en güzel ben yapardım.

Kendi atımı yapıyordum.Mıstık'la diğer çocuklar sıralarını bekliyorlardı.Nasıl oldu, farkına varamadım, söğüdün kabuğu birden yarıldı.Arasından kayan çakı sol elimin şahadet parmağını kesti. Sulu , kırmızı bir kan akmaya başladı.O saatte aklıma bir şey geldi:AndiçmekParmağımın acısını unuttum.Mıstık'a:

“Haydi”dedim,” hazır elim kesildi.kan kardeş olalım. Sen de kes...”

Tereddüt etti.Siyah gözlerini yere dikerek büyük, yuvarlak başını salladı:

“Olur mu ya...And içmek için kol kesmek lazım. “

“Canım ne zararı var? Diye ısrar ettim.Kan değil mi ?Hepsi bir. Ha koldan ha parmaktan...Haydi, haydi!..

Razı oldu.Elimden aldığı çakı ile kolunu, hatta biraz derince kesti.Kanı o kadar koyuydu ki Akmıyor,Bir damla halinde kabarıyor,Büyüyordu.Parmağımın kanıyla

karıştırdık.Evvela ben emdim. Bu tuzlu, sıcak bir şeydi. Sonra o da benim parmağımı emdi.

Bilmiyorum aradan ne kadar zaman geçti.Belki altı ay....Belki bir yıl...Mıstık'la kan kardeşi olduğumuzu adeta unutmuşum.Yine beraber oynuyor, mektepten eve beraber dönüyorduk. Bir gün hava pek sıcaktı.Büyük Hoca bizi yarım azad etti.Tıpkı perşembe günü gibi...Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk.Ben fesimin altına mendilimi koymuştum.Terimi silemediğim için yüzüm sırlıslıklamdı.Büyük, geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri, kara bir köpek çıktı.Koşarak geliyordu.Arkasından birkaç adam, sopalarla kovalıyordu. Bize :”kaçınız,kaçınız,ısıracak” diye bağırdılar.Korktuk. Şaşırdık. Öyle kalakaldık. Evvela ben biraz kendimi toparlayarak “Aman,kaçalım...” dedim. Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O vakit Mıstık:”Sen arkama saklan!” diye haykırdı, önüme geçti. Köpek onun üzerine hücum etti.İlkin hızla birbirlerine çarptılar. Sonra tıpkı güreşir gibi boğaz boğaza geldiler.Köpek de ayağa kalkmıştı.

Biraz böyle savaştıktan sonra ikisi de yere yuvarlandılar. Mıstık'ın küçük fesi, mavi yemenisi düştü.Bu muharebe bana pek uzun geldi.Titriyordum.Sopalı amcalar yetişti.Köpeğe odunlarının bütün kuvvetiyle birkaç tane indirdiler. Mıstık kurtuldu. Zavallının kollarından, burnundan kan akıyordu.Köpek, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yerde, dört nala kaçtı. Mıstık:”Bir şey yok,acımıyor, biraz çizildi...”diyordu.Evine götürdüler. Ben de hemen evimize koştum. Anneme başımıza gelenleri anlattım. Abil Ana beni yere yatırdı. Uzun uzadıya kasıklarına, korku damarlarına bastı. Öyle bir dua okuyarak yüzüme üfledi ki, sarımsak kokusundan aksırdım.

Ertesi gün Mıstık mektebe gelmemişti. Daha ertesi gün yine gelmedi. Anneme, Hacı Budaklara gidip Mıstık'ı görmemizi söyledim.”Hastaymış yavrum” dedi.“İnşallah iyi olunca yine oynarsınız, şimdi rahatsız etmek ayıptır”

Ondan sonra ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım ümidiyle mektebe gittim.

Fakat heyhat...O hiç gelmedi...Köpek kuduzmuş. Baktırmak için Mıstık'ı Bandırma'ya götürdüler.Oradan İstanbul'a göndereceklerdi.

Nihayet bir gün işittik ki Mıstık ölmüş...

Erken kalktığı açık, bulutsuz sabahlar, herkes gibi bana da , çocukluğumu hatırlatır. Yadımda ezeli ve mor bir fecir memleketi gibi kalan doğduğum yeri gözümün önüne getirmek isterim. Ve daima, farkında olmayarak sol elimin şahadet parmağına bakarım. Birinci boğumun üstünde hala beyaz çizgi şeklinde duran bu küçük yara izi bence pek mukaddestir. Andı için ölen, hayatını mahveden kan kardeşimin sıcak dudaklarını tekrar parmağımın ucunda duyar, beni kurtarmak için o kendisinden büyük, kudurmuş, iri ve kara çoban köpeğiyle pençeleşen aslan ve bahadır hayalini görürüm.

Kavmiyetimizden, hadsi Türklükten uzaklaştıkça, daha müteaffin derinliklerine yuvarlandığımız karanlık uçurumun bu ahlaksızlık ve bozukluk, vefasızlık ve hodgamlık, adilik ve miskinlik cehenneminin dibinde meyus ve şartlaşmış kıvranırken, saf ve nurdan mazi, kaybolmuş bir cennetin hakikatten uzak bir serabı halinde karşıma açılır... Beni müteselli ve mesut eder. Saatlerce Mıstık'ın hatırasıyla bu muazzez ve necip matemini eskiyip unutuldukça daha ziyade kıymeti artan tatlı ve mahzun acısıyla mütelezziz olurum.

Ömer SEYFETTİN

BİNECEK ŞEY

Derviş Hasan birdenbire durdu. Kirli, yırtık yenleriyle alnının terlerini sildi. Sıcak bir Haziran güneşi dünyayı sebepsiz bir belâ gibi kasıp kavuruyordu. Sabahtan beri işte dört saattir hiç durmadan yürümüştü. Etrafına bakındı: Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi. Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu. Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı, yolun üst tarafındaki ağaçlara döndü. “Biraz dinlensem...” diye düşündü. Vakıa şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek... hiç de fena değildi. Fakat karnı zil çalıyordu. “Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği çoban kulübesinden aç çıkmıştı. Her halde yürümeli, bir an evvel bir köye yetişmeliydi! Ama hangi köye?...

Derviş Hasan bunu asla bilmez, düşünmez, aklına getirmezdi. Otuz senedir, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş, ismini öğrenmediği köylerde misafir kalmıştı. Her yerde ona yiyecek içecek verirdi. Anadolu tekkelerinin kapıları ağzına kadar açıktı. “Huu...” diye girer, isterse haftalarca,

aylarca... tâ canı sıkılıncaya kadar kalırdı. Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın hususi isimleri olur muydu? Onun fikrinde köylerin, kasabaları, şehirlerin isimlerine de lüzum yoktu. Hepsi “dünya” demektir. Balık, denizde nasıl hiçbir mevzu kanuna tabi olmadan, rahat rahat yüzerse, o da dünyasında öyle serbest serbest gezerdi. İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar tabiatın birer efsanesiydi. Hükümet, kanun, aile din, ahlâk, hâsılı her şey, nazarında mânâsı olmayan birtakım uydurma latifelerdi. Vücut bir rüya idi. Hayat bir seraptı. Ancak nadanlar bu rüya ile serâba aldanırlar, beyhude yere üzülmüşlerdi. Hakikat “bir” di. O da “aşk” idi. Aşkı idrak eden büyük hakikate ermiş, harici, batını kâinatın, hakkın manasını anlamıştı. Derviş Hasan, işte bu erenlerden biriydi. Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı, beyaz sakallı yanık yüzü, derin, iri, siyah gözleri, ona garip bir heybet verirdi. Ne olduğuna dikkat etmediği “dünya”nın üstünde, bir duman içindeymiş gibi, hiç görmeyerek yaşardı. Aşkı, Allah’ı, hakikati, saadeti, gayesi ruhunda idi. Aşkın haricindeki şeyler onun etrafına toplanmış bir küme mâsivâ bulutuydu. “Vücut” yoktu. Fakat gayr-i ihtiyarî:

- Of dizlerim... dedi.

Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık üç bin okkalık bir yük gibi sırtına çökmüştü. Şimdi bir an için aşkını unutuyor, bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığını sezer gibi oluyordu. Baş çatlayacak derecede ağrıyor, ayakları titriyor, nefes aldıkça, daralmış göğsü acıyordu. Tekrar durduğu yolun ilerisine gerisine baktı. Ne gelen vardı ne giden... Gözlerini yere indirince, bir takım hayvan, kağnı izleri gördü. Mutlaka yakında bu izlerin gittiği bir köy, kasaba bulunacaktı. Bu tahmin ona teselli verdi. Onu sevindirdi. Derin bir “huuu” çekti. Ellerini arkasına bağladı. Yine aşkın hakikatine dalarak, yine etrafını dumanlaştırarak, hiçbir şey görmeden, yürümeğe başladı. Gitti, gitti... Fakat bu ümit verici izlerle örtülmüş, cehennem gibi sıcak, çöl gibi tozlu yol bitmiyordu. Nefesi, kolları dizleri kesiliyor, hakikatte “olmayan” vücudunun elemeleri, “mevcut olan” ruhunu sıkıyordu. Ömründe ilk defa olmak üzere bir araba düşündü. Bu arabanın yumuşak ipek yastıklı içi kim bilir ne kadar rahattı. Yavaşça: “Ah bir araba olsa...” dedi. Sonra, sırma eğerli bir atı gözünün önüne getirdi. Böyle bir ata binse ufukta göreceği en uzak bir köye yarım saat içinde gidebilirdi. Hayalinden deve katarları, kervan katarları geçti. Açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan artık o kadar bitkin bir haldeydi ki... Gülümsedi: “Bir topal eşek olsa da razıyım ya...” dedi. Sıcak gittikçe kızıyor, yol daha ziyade biçimsizleşiyor, tozlar çoğalıyor, taşların arasında baygın kertenkeleler görünüyordu. Kendine baktı. Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği belli olmuyor, kıllı göğsünden çamurlu terler damlıyordu.

Gayret lazımdı. “Yolcu yolunda gerek...” nasihatini hatırladı. Yürüdü, yürüdü, yürüdü... Saatlerce yürüdü. Güneş tam tepede ufka doğru inmeye başlamıştı. Derviş Hasan, şimdi şehirlerdeki zengin, tenperver zahitlerin içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdestlerini tazelemekle meşgul olduklarını düşündü. Onların cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan ruhlarına mukabil, vücutları ne kadar mesut ne kadar rahattı. Yürüdü, yürüdü... Yürüdüğü yolda izler gittikçe karışıyordu. Gözlerini kaldırdı, ileriye baktı. Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne gelmişti. Dönemecin karşısında iki üç çınar ağacı ile bir kurumuş çeşme vardı. Durmadı. Yürüdü. Bu tepenin eteğini dönünce yolun tırmanıp aştığı öyle dik, öyle sarp bir yokuş gördü ki... “Vallahi bunu çıkamam!” diye haykırdı. Hemen çömeldi. Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık sabahtan beri durmadan yürüyen Derviş Hasan’ı azıcık daha isyan ettirecekti. Bu dik yokuş karşısında duyduğu feci ümitsizlik onun arif ruhunu kararttı. Şimdiye kadar eğilmeyen menfaatperver, tekapûcu, hesapçı bir zahit gibi büktü. Gözlerinden, hariçî âlemin hayalini kaplayan aşk dumanı, dudaklarından âriflik tebessümü silindi. Ömründe ilk defa olarak zahitlerin mabuduna yalvarmağa başladı:

- Allah’ım, bana merhamet et dedi, açım, ihtiyarım! Karşıma çıkardığın bu yokuşu çıkamayacağım. Bana bir “binecek şey” gönder. Yalnız şu yokuşu aşayım. Öbür taraf için seni taciz etmem.

Sonra, sürüklenerek, kurumuş çeşmenin başındaki çınarların gölgesine gitti:

- At istemem, araba istemem. Binecek kötü bir şey... Bir topal eşek olsun Allah’ım merhamet merhamet! diye inledi.

Böyle inlerken ansızın aczinden, Allaha karşı yaptığı arsızlıktan utandı. İsyan etti.

— Allah’ım, benim vücudumu yarattın. Onu ıstıraplarından da sen kurtar! Sana yalvarıyorum, mutlaka bana “bir binecek şey” göndereceksin, üzerine eserini yükleteceğim. Göndermezsen... Senin ağır, senin sefil eserini taşımayacağım. Burada yıkılıp yatacağım. Sana inat, açlıktan, susuzluktan, sıcaktan öleceğim. Sen görücü, bilici, işiticisin. Gökler gözün, kâinat aklın, âdem kulağıdır. İşit, hem bil ki, bana bir “binecek” göndermezsen, buradan bir yere kimildamayacağım, gebereceğim. Leşimi kargaların yediğini göreceksin. “Binecek” göndermezsen, Allah’ım, bu yokuşu katiyen çıkmayacağım. Geriye de gitmeyeceğim...

Hakkını haykırmış bir âsi sükûnuyla mağrurlanarak sustu. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. Evet, Allah mutlaka bir “binecek” gönderecekti. Bu, eserini seven merhametli Allah’ın en birinci vazifesiydi.

Zavallı Derviş Hasan, açlıktan, sıcağtan, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu ki... Hemen uyuyuverdi. Yüz yıl kadar süren bir rüya görmeğe başladı; bir şehre vali oluyordu. Saraylar, cariyeler, köleler... Mermer havuzlara nefli gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler, altın işlemeli köşkler, sümbüller, güller... Sazlar, bülbüller, şaraplar, sâkiler, mahbuplar... Bütün bunların ortasında asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at kişniyor, tepiniyor, şaha kalkıyordu. Derviş Hasan, bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda câriyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde bu küheylana doğru yürüyor, binmeğe çalışıyordu. Mahbuplar özengileri tutuyor, cariyeler gemi kasıyor, köleler koltuklarından kaldırıyorlardı. Tam bineceği zaman küheylan birdenbire döndü; kafasına öyle bir çifte attı ki... Mahbuplar, cariyeler, köleler birbirine karıştı. Etrafında ne varsa tuzla buz oldu.

Gözünü açınca iri bir yürüğün, başında, zebâni gibi dikilmiş durduğunu gördü.

— Kalk bakalım, derviş baba, bu kadar uyku yetmez mi?

— Eyvallah oğlum, iyi ki, uyandırdın.

Gülümsedi. Gördüğü rüyanın hemen sönmeyen tadıyla gerindi, doğruldu. Çeşmenin biraz ilerisinde, yüklü, yüksüz birçok atlar, katırlar duruyordu. İşte her şeyi gören, işiten, bilen Allah, istediğini göndermişti. Hem bir tane değil sürü ile...

Yürüğe sordu:

—Nereye gidiyorsunuz evlât?

— Kazdağı’na.

— Ben de oraya...

Hiç şüphesiz, bu yürükler, kendine bir at verirlerdi. Döndü, tekrar çeşmenin başına baktı. Birçok boş, semerli hayvan vardı. Tam ağzını açacağı vakit yürük dedi ki:

— Derviş baba, bize bir yardım edeceksin.

— Ne gibi?...

— Şuracıkta kısıraklarımızdan biri doğurdu. Doğan tay yokuşu çıkamayacak. Biz de pek yorgunuz. Sen uyumuş, dinlenmişsin. Gel, sevabına, şu tayı kucağına al da yokuşun başına kadar çıkarıver.

Derviş Hasan, gözlerini fal taşı gibi açtı:

— Ne?... Diye haykırdı.

Yürük,

— Ağır değil, yeni doğdu, beş altı okka ya gelir ya gelmez dedi, hem yokuşun başına kadar... Haydi sevabına...

— Ben sevap filân istemem.

— Hıyanetlik etme derviş baba, hepimiz Müslümanız; yapma, din kardeşlerine acı... Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan, geldiği ciheti göstererek,

— Ben Kazdağı'na gitmiyorum. Yolum bu taraf... dedi.

Ama yürük laf anlayacağı benzemiyordu.

— Zarar yok derviş baba. Sen tayı yokuşun başına kadar çıkar, sonra yine iner, o tarafa gidersin.

Derviş Hasan, hiddetinden sanki deli oldu. Sevaba, Müslümana, din kardeşlerine sövmeğe başladı. Yürük, arkadaşlarını çağırdı. Bunlar öyle ağız patirtisine pabuç bırakır takımından değildiler. Derviş Hasan'ın başına üşüştüler, tekeme, tokat, döve döve kaldırdılar. Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek önlerine kattılar. Derviş Hasan, sırtına, oyluklarına yediği tekmelerin altında serser, hatta "eyvallah" bile diyemeyerek, nefes nefese yokuşu tırmandı. Yalnız yeni doğma, ıslak "binecek şey" in ekşi, keskin kokusunu duyarak yüzünü buruşturdu. Tepeye çıkınca açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan ziyade tayın ağırlığından yorgun yere yıkıldı. Gözlerini göğe, Allah'ın her şeyi büyük gözlerine dikti. Bu mavi gözün nihayetsiz bakışında "gönderdiğim bineceği beğendin mi?" diyen bir istihza vardı. Derviş Hasan sesini çıkarmadı. Tekrar gözlerini kapadı. Dünya zahitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibadet, o kadar taleple taciz edilen Allah'ın, şüphesiz artık "istenildiği gibi" değil, "istediği gibi" vermek en haklı bir hikmetiydi. Kabahatin kendisinde olduğunu anladı! Deminki isyanına pişman oldu. Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının gittikçe derinleşen çingirak seslerini işitiyor, çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak, "istediği gibi veren" den bir daha "bir şey istemeğe" "tövbe, tövbe, tövbe!" diyordu.

FALAKA

Her sabah Çarşı Camii'nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi cıvıdayarak geçerdik Mektep biraz daha ileride, alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasındaydı. Bir katı, etrafında yükselen kestane ağaçlarının birbirine karışmış koyu gölgeleri, bütün çatısını kaplardı. Biz daha avlunun kapısından girmeden Hoca Efendinin bulunup bulunmadığını, şöyle bir bakar, anlardık.

“Abdurrahman Çelebi gelmiş mi be?”

“Gelmiş, gelmiş...”

Abdurrahman Çelebi, Hoca Efendinin ihtiyar eşeğiydi. Siyah, huysuz, inatçı bir hayvan... Her sabah bizim gibi erkenden mektebe gelir, akşama kadar kalır; evlerimizden nöbetle getirdiğimiz kucak uçak otları, yazsa ağaçların, kışsa sol taraftaki abdestlik sundurmasının altında yavaş yavaş yerdı. Ona su vermek, onu tımar etmek mektepte bir imtiyazdı. Hoca Efendiye kim yaranırsa bu mükafaatı kazanırdı. Mektebin kapısına dar, taş bir merdivenle çıkılırdı. İçeri girilince ta karşıya Hoca Efendinin rahlesi gelirdi. Rahlenin önünde top yavrusu müthiş, tuhaf bir tüfek gibi, siyah kayışlı, ağır falaka asılı dururdu. Hepimiz kırk çocuktuk. Kızları birkaç ay evvel bizden ayırarak başka yere kaldırmışlardı. Sınıf taksimi filan yoktu. Elifbe'yi, Amme'yi, her şeyi bir ağızdan okuyor, rakamları bir ağızdan sayıyor, bir ağızdan ilahi söylüyorduk. Bütün derslerimiz yeknesak, umumi bir bestenin asla manalarını anlamadığımız güfteleri idi. Hoca Efendi, ak sakallı, uzun boylu, bağırtnkan bir ihtiyardı.

Yaz kış daima cüppesiz, abdest almaya hazırlanmış gibi kolları paçaları çıplak, sıvalı, yerinde otururdu. Öğleden sonra Çarşı Camii'ni süpürmeye gidip hiç gelmeyen kalfa daha gençti.

Müezzinlik de yapıyordu. Bize şeker, leblebi, keçiboynuzu, hünnap, iğde vesaire satardı.

Gönen'den geldiğimiz günden beri bu mektebe devam ediyordum. Ama dersten mersten hiç haberim yoktu. Bir ağızdan okumaya başladık mı ne olursa olsun, ben

karışır, bağırmağa başladım. En birinci zevkim falaka tutmak! Fakat bir gün hâkim efendi ile setre pantolonlu, gülmez suratlı biri geldi.

“Kaymakam Bey, Kaymakam Bey! dediler. “

Sakalsız, esmer, uzun boylu, aksi bir adam. Kapıdan girer girmez Hoca Efendi'nin işareti üzerine hepimiz ayağa kalktık. Birisini çağırıyormuş gibi elini, başını sallayarak bizi oturttu. Hepimizi ayrı ayrı gözden geçirdi. Birkaçımızı okutmak istedi. Hâlbuki biz, tek ağızla ahenksiz okuyamazdık. Yüzünü buruşturdu. Yere bakarak başını salladı. _Sonra gözlerini Hoca Efendinin başında asılı duran falakaya dikti: Baktı, baktı. Ömründe ilk defa bir falaka görüyormuş gibi dikkatle baktı. Döndü, selam vermeden çıkarken:

“Biraz dışarı gelir misin Hoca Efendi?”

Hoca Efendi titreyerek divan duruyor gibi kollarını öne kavuşturarak yürüdü. Hâkim ile kaymakamın arkasından bahçeye çıktı. Dışarda ne konuştuklarını bilmiyorduk. Lakin falaka ertesi gün yerinde yoktu.

“Falaka yasak olmuş...” diyorlardı. Sözde kaymakam bey yasak etmiş.!

Dayak korkusu kalkınca, biz, kırk çocuk, öyle azdık, öyle kudurduk ki...Ne yaptığımızı bilmiyor, artık hiç hocayı dinlemiyor, yüzüne leblebi atıyor, minderine iğne koyuyor, pabuçlarını saklayıp onu saatlerce arattırıyor, yalvartıyorduk. Dayaksız bizi okutamayacağını anlayan Hoca Efendi, nihayet yine bir gün falakayı çıkardı. Ama başucuna asmadı, oturduğu minderin arkasına sakladı. Fakat şimdi kim kabahat yaparsa eskisinden fena dövüyordu.

İyice hatırlıyorum; kırk çocuk, hepimiz müttetik. Aramızdan müzevir çıkmıyor, Hoca Efendiye karşı tek bir vücut gibi hareket ediyorduk. Bir gün bahçede söz birliği ettik. İçeride hepimiz birden esnemeye başladık. Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyuyuverdi. O zaman kalktık, rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün mektebin içinde bir hışırmadır gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ahenkle:

” Bilmiyoruz, bilmiyoruz!” Dedik.

“Hepinizi falakaya çekeceğim.”

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz!”

“Kimse söylemeyecek mi?”

“Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...”

“Bilmiyor musunuz, pekâlâ! Necip, git camiden kalfayı çağır, çabuk.”

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopyayı biri alıp biri bırakıyordu. Nöbetleşe falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayacağına çektiler. Bugünden sonra Hoca Efendi esnemeyle hapşurmayı en büyük kabahat sayıyordu. Hele hapşurmak...Kazara kendiliğinden hapşıranı, “benimle eğleniyor musunuz?” diye yere yıkıyor, bayıltıncaya kadar dövüyordu._Aksi gibi benim hiç durmadan, esneyeceğim geliyor, hapşurmak istiyordum. Birkaç defa bunun için dayak yedim. Hoca Efendi dayığı bitirince bütün kuvvetiyle rahlesine vuruyor, “kim hapşırırsa şart olsun ki, öldürünceye kadar döveceğim!” diye haykırıyordu.

“Şart olsun, kim hapşırırsa...”

Şart olsun! Bu nasıl yemindi? Evde anneme sordum. Başını salladı. Gözlerini açtı:

“Çok büyük yemin” dedi.

“Yalan yere bu yemini eden çarpılır mı?”

“Hayır”

“Ya ne olur?”

“Daha fena.”

“Nasıl?”

“Karısı boş düşer.”

İyice anlamadım ama bu yeminin dehşetini mektepte çocuklara etrafıyla söyledim. Artık hep, evli adamlar gibi, yalan, sahih, biz de “şart olsun” yeminine başladık. Vallahi billahi” unutuldu. Hoca Efendi de her sabah rahlesine çökerken hiç unutmuyor,

“Kim hapşırırsa, şart olsun, öldürürüm!” diye tekrarlıyordu.

Bir gün öğle paydosundan sonra içeri girdik. Her vakit ki gibi derin uğultu...Ben baktım, Hoca Efendi dalmış uyuyor! Hemen ayağa kalktım. Çocuklara şahadet parmağımı dudağıma götürerek,

“Susunuz” işaretini verdim. Ses seda kesildi. Hepsi ne yapacağıma bakıyordu. Gözüme rahlenin üzerinde, kapağı açık duran bir tabaka kadar büyük enfiye kutusu ilişmişti. Yürüdüm,

Ayaklarımın ucuna basarak yaklaştım, kutuyu aldım. İçindeki enfiyeleri cüzümün arasına boşalttım. Çocuklar çekmek için etrafıma toplandılar.

“Hayır, biz çekmeyeceğiz” dedim. “Sonra hapşırırız, uyanır.”

“Ya sen ne yapacaksın?”

“Görürsünüz...”

“Ne yapacaksın ne yapacaksın?”

“Söylemem diyorum. Çok güleceğiz.”

Öyle bir şeytanlık kurmuştum ki, daha yapmadan gülüyor, katılıyordum. Çocuklar da bana bakarak gülüyordu. Gülüşme gürültüsüne Hoca Efendi uyandı. Hemen kutuya baktı. İçinde enfiye yok...Hiddetlendi:

Kim aldıysa söylesin, Şart olsun gebertirim, dedi

Hep bir ağızdan ahenkle,

“Şart olsun, haberimiz yok! dedik.”

“Kim aldı, söyleyiniz.”

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz!”

“Pekâlâ, ben size gösteririm. Şimdi hapşırınca meydana çıkar. Şart olsun, onu falakaya yıkacağım. Gebertinceye kadar döveceğim.”

Kazara hapşıracağız diye hepimizin ödü kopuyordu.

“Şart olsun.... Ah bugün biriniz hapşırırsa...şart olsun, geberteceğim.”

“Ah şart olsun, biriniz hapşırırsa...”

Hoca Efendinin öfkesi bir türlü geçmiyordu. Ben rahlenin altında, cüzümden kopardığım iki yaprağı boru gibi büküyor, enfiyeleri içine dolduruyordum.

Akşam yaklaştı. Hoca Efendi kollarını kapladı. Çoraplarını, mestini giydi. Cübbesini omuzuna aldı. Hep bir ağızdan, kerrat cetvelinin tagannisinden sonra ilahiye başladık. Ben nihayete doğru yanımdaki çocuğu dürterek kalktım. O da kalktı. Ellerimizi kaldırdık. Hoca Efendi bağırdı:

“Ne var?”

“Abdurrahman Çelebi’yi hazırlayalım mı?”

“Haydi, pekâlâ, çabuk!”

Kapıdan çıktık. Her akşam Hoca Efendinin izin verdiği iki çocuk kapıdan çıkar, eşeğin yularını, semerini vururdu. Taş merdiveni koşarak indik. Abdurrahman Çelebi yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilahi sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman Çelebi daha bir şey anlamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün kuvvetimle burnuna üfledim. İkinci boruyu üfleyemedim. Yularından tuttum. Sıçrata sıçrata taş merdivenin önüne doğru götürdüm. Öteki çocuk yanımdan geliyor, gülmek için eliyle ağzını tutuyordu. Hoca Efendi cübbesini giymiş, vakarla, yavaş yavaş, merdivenden iniyordu. Çocukların hepsi bir turna dizisi gibi arkasından iniyorlardı. Eşek şaha kalkıyordu.

“Ne olmuş bu hayvana?”

“Bilmem efendim, uyuyordu.”

“Gemini yanlış vurmuşsunuz.”

“Hayır.”

“Getirin, bakayım.”

Bütün çocuklar da bakıyordu. Eşeği taş basamağa yaklaştırdım. Tam bu esnada Abdurrahman Çelebi nezleye tutulmuş bir insan gibi “pişih, pişih...” diye başını sarstı, bütün çocuklar gülmeye başladı.

Hoca Efendi şaşırdı. Enfiyenin tesirini duymaya başlayan Abdurrahman Çelebi ha bire hapsiriyordu. Ben sanki hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi:

“Sizinle eğleniyor efendim” dedim.

“Halt et etmişsin...”

Daha ziyade küstahlaştım:

“Bunu da falakaya yıkmalısınız”

“O hayvan, o...”

Kahkahalarla katılan çocuklar,

Falaka...falaka... diye bağıryorlardı. Ben onlardan cesaret aldım. Dedim ki:

Hoca Efendi, bugün mektepte, “kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım” dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi’yi affederseniz karınız boş düşer.”

Çocuklar ders gibi bir ağızdan ve ahenkle, “karınız boş düşer, karınız boş düşer!..” diye haykırıyorlardı.

Hoca Efendi bir an şaşırıldı. Bineceği zamanlar, “oh benim Abdurrahman Çelebim, oh benim Abdurrahman Çelebim” diye diye muhabbetle okşadığı eşeğine dehşetle baktı.

Kapının yanından bir çocuk içeri koşmuş, falakayı, değneyi çıkarmıştı. Abdurrahman Çelebicik intizamsız fasılalarla hapşırıyor, burnunu yere sürmek istiyordu.

Falaka, değnek, elden ele Hoca Efendinin önüne kadar geldi. Çocuklar gülmekten katılıyorlar, Karınız boş düşer! Karınız boş düşer!” diye ahenkle tekrarlıyorlardı.

Çocuklara mı, eşeğe mi, neye kızdığını bilmeyen Hoca Efendi, gayri ihtiyari,

“Yıkınız!” emrini verdi.

Belki yirmi çocuk Abdurrahman Çelebi’nin başına üşüştü. Uzun bir uğraşmadan sonra eşeği yere yatırdık. Arka ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nallar gibi “tak tak” vurmaya başladı. Eşek debeleniyor. Çocuklar bağıyor, gülüyor, naralar atıyorlardı. Müthiş bir gürültü...Ansızın arkadan bir çocuk,

“Kaymakam Bey!” diye bağırdı.

Hepimiz sustuk. Yüzümüzü avlu kapısına çevirdik; siyah setre pantolonlu, kırmızı fesli, ekşi suratlı bir adam...Sağında solunda birer zaptiye, dimdik duruyordu.

“Ne oluyor Hoca Efendi?” diye sordu.

Hoca Efendi fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. Falakayı tutanlar bıraktı. Kurtulan ürkmüş eşek çifte ata ata, kestane ağaçlarının altına kaçıyor, hem de avazı çıktığı kadar anırıyordu. Kaymakam avluya girdi. Yavaş yavaş yürüdü. Mektebin önüne yaklaştı. Kaşları çatılmıştı. Hiddetle tekrar sordu:

“Ne yapıyordunuz?”

“Şey... efendim...”

Hoca Efendi kekeliyordu.

“Ne?”

“Şart etmiştim.”

“Ne demek?”

“Hapşıran için...”

“Ne hapşıranı?”

“Eşek hapşırdı.”

“Eşek mi hapşırdı?”

!

!!!

Çocuklar hem hapşırıyor hem gülüşüyorlardı. Kaymakam, vakarına dokunan bu arsızlığa hiddetlendi. Isıracak gibi dişlerini göstererek:

“Defolun bakayım oradan, terbiyesizler!” dedi.

Biz korktuk., hemen sustuk. Sonra şaşkın, perişan, yere bakan Hoca Efendiye döndü:

“Benimle beraber geliniz.”

Kaymakam önde, zaptiyelerle Hoca Efendi arkada, çıkıp gittiler.

Bundan sonra memlekette ne falakayı gördük ne de Hoca Efendiyi!

Şimdi ben kimi hapşırırken görsem, pek küçükken yaptığım bu tuhaf muzipliği hatırlarım.

Gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebepime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu ak sakallı, fakir ihtiyarın zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha ziyade ağırlaşan bir vicdan azabı duyarım.

Fakat...

Fakat bunun gibi, hayattaki her gülünç şeyin altında görünmez bir facia yok mudur?

Ömer SEYFETTİN

Ek-2: Etkinlik Örnekleri

Etkinlik 1: Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili ögeler yüklemi (kalbi) hangi yönden belirtiyor veya tamamlıyor açıklayınız.

Örnek: Derviş Hasan birdenbire durdu (Binecek Şey)

Cümlede geçen birdenbire kelimesi Derviş Hasan'ın nasıl durduğunu yani yüklem yapılaş şeklini yani tarzını belirtiyor.

- Sabahları annem beni bir bebek gibi pencere kenarına oturturdu.
.....
- Bu siyah delik beni çok korkuturdu.
.....
- Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ananın her gece anlattığı korkunç, bitmez hikayelerdeki ayıyı, bu karanlık pencerede görür gibi olurdum.
.....
- Bu vehim ile rüya dinlemek, tabir etmek merakında olan zavallı anneme, her sabah ayılı rüyalar uydururdum.
.....

Etkinlik 3:

Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarını cümlede kullanınız. Kullandığınız kelime veya kelime grubunun, önce sahip oldukları anlamları sonra bu anlamlı unsurların cümlenin hangi ögesi olduğunu yanına yazınız.

Kelimeler	Cümlede Kullanımı	Anlamlı Unsur	Terim adı
Gönen'de
hiç durmadan
<u>hatırladı</u>
babam
bizim gibi
çekmek için
azıcık daha
sabahları

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: ŞAHİN Tuğba

Doğum Yeri ve Tarihi: Gölbaşı- 14.07.1991

Eposta: tubasahin.48@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Gölbaşı Anadolu Lisesi (2009)

Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü (2015), Mezuniyet

Derecesi (3,51/4)